

За сприяння Міністерства освіти і науки України, Національної академії педагогічних наук України

Управління освітою

Видається із січня 2001 року. Виходить 1 раз на місяць

№ 5—6 (437—438),
травень—червень
2021

Часопис для керівників освітньої галузі

ЕМ

EDUCATION
MANAGEMENT

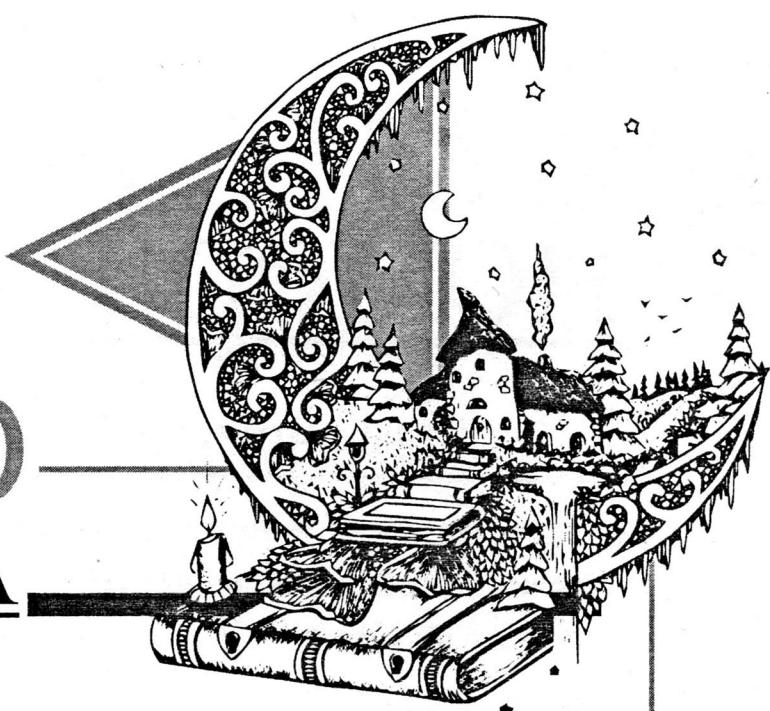
www.osvitaua.com

КЛЮЧ ДО АКАДЕМІЧНОЇ
ДОБРОЧЕСНОСТІ

СЛОВО РЕДАКТОРА

Випуск, який ви тримаєте в руках, присвячено питанню академічної доброчесності.

Академічна доброчесність у широкому розумінні — це комплекс морально-етичних принципів, обов'язкових для дотримання всіма представниками освітнього та наукового середовища.

Реформування освіти у світлі концепції «Нова українська школа» підіймає на вищий щабель дотримання етичних цінностей в освіті й підготовці випускників до професійного становлення. Принципи академічної доброчесності є базовими з етичних категорій у науковому та освітньому середовищі.

Вони лежать в основі дотримання закону й установлення унормованих взаємин серед учасників освітнього процесу, призначають учнів і педагогів на практиці використовувати здатність приймати етичні рішення й діяти відповідно до них.

За словами Катерини Годік, сьогодні ми маємо ту ситуацію, коли академічну доброчесність окремі суб'єкти розглядають як полювання на відьом. І це через брак знань у цій галузі. Є люди (вони є і в освіті також), які вважають академічну доброчесність якоюсь маніпулятивною річчю. Мовляв, зважають на неї лише тоді, коли людину потрібно позбавити права на захист кандидатської чи докторської, утягнути в скандал, покарати. Та чи є так насправді чому всім нам все-таки варто виховувати академічну доброчесність?

Матеріали з підтримки принципів академічної доброчесності в освіті для закладів загальної середньої та позашкільної освіти (далі — Методичні рекомендації) визначають основні підходи щодо процедури та критеріїв запровадження й використання принципів академічної доброчесності в шкільному освітньому процесі, підготовки учнів до отримання професійної освіти й самоосвіти.

Зміст номера

ТЕМА НОМЕРА

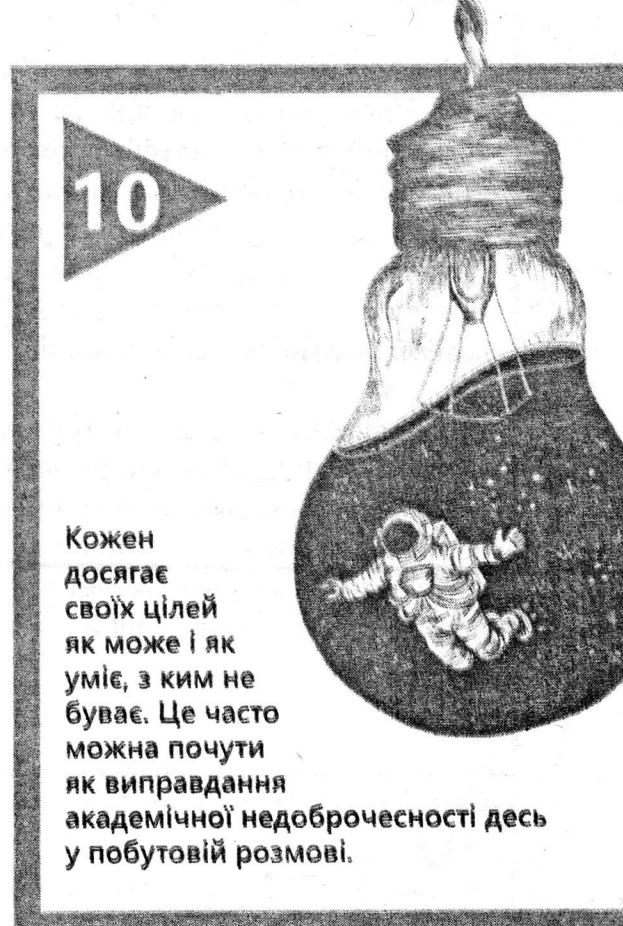
- 6 Про навчання й популяризацію
академічної добroчесності**
Чому варто це робити
- 10 А що тут такого?**
Академічна (не)добroчесність у пуб-
лічному просторі
- 16 Методичні рекомендації**
щодо забезпечення академічної добро-
чесності в закладах загальної серед-
ньої та позашкільної освіти
- 76 Доброчесність, прозорість
й об'єктивність як «три кити»
КМАНівського буття**
Ірина Поліщук про критерії оціню-
вання, альтернативні формати й ви-
ховання
- 80 Ключ до академічної добroчесності**
Досвід Київської Малої академії наук
учнівської молоді

ВАРТО ЗНАТИ

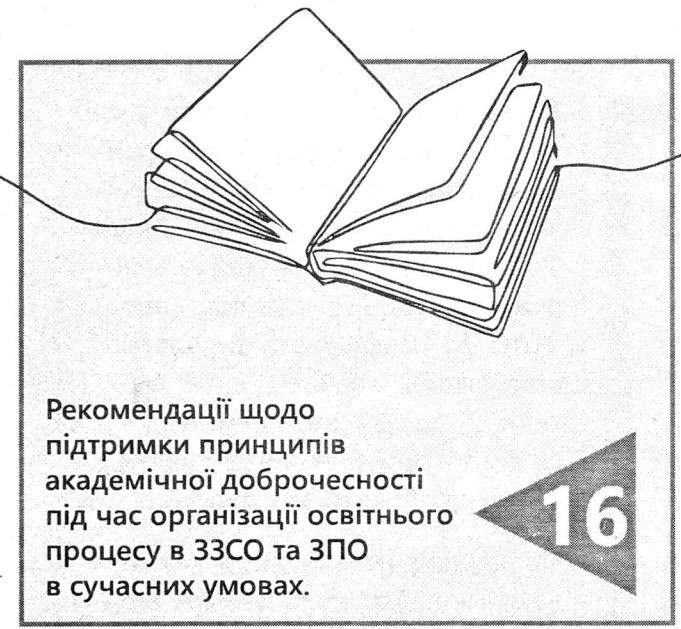
- 86 5 практичних порад**
Дотримання академічної добroчесності
ті в гуманітарних науках для здобува-
чів освіти
- 96 Корисні посилання: навчання
академічної добroчесності**

Ми маємо більше
говорити про ці
порушення й учити
здобувачів освіти робити
все правильно вже
із 7—8-х класів.

Кожен
досягає
своїх цілей
як може і як
уміє, з ким не
буває. Це часто
можна почути
як віправдання
академічної недоброчесності десь
у побутовій розмові.

Рекомендації щодо
підтримки принципів
академічної доброчесності
під час організації освітнього
процесу в ЗЗСО та ЗПО
в сучасних умовах.

16

КПНЗ «Київська Мала академія
наук учнівської молоді» має
чималий досвід у питаннях
запровадження базових
принципів академічної
доброчесності. І ми
хочемо ним поділитися.

80

76

Ірина Поліщук про критерії
оцінювання, альтернативні
формати й виховання.

На педагогічних керівниках, методистах
і наукових співробітниках лежить важка
місія: пояснювати учнівству,
чому plagiat — це
злочин, і що саме варто
зробити, аби його
уникнути.

86

96

Де і як навчитися
академічної
доброчесності?
Корисні ресурси й
посилання.

Про навчання й популяризацію академічної доброчесності

Чому варто це робити

Я працюю в науці 6 років, в освіті — ще 4. Для мене питання академічної доброчесності — це питання про якість виконаної роботи. Якщо я зробила дослідження на 100% правильно, робота має наукову цінність і новизну, у мене немає пла-гіату, самоповторів, вивірені дані тощо, значить, я маю якісний продукт на виході. Так само в навчанні.

Катерина ГОДІК,
канд. філол. наук,
молодша наукова
співробітниця відділу
компаративістики
Інституту літератури
ім. Т. Г. Шевченка НАН
України, керівниця
секції фольклористики
КПНЗ «Київська
Мала академія наук
учнівської молоді»

Якщо я можу скласти тест після завершення курсу без сторонньої допомоги, значить, я засвоїла потрібний масив знань. Якщо я мушу вдаватися до якихось порушень у своїй діяльності, списувати, фальсифікувати результати опитування, значить, я не фахівець. У цьому потрібно зізнатися самій собі й починати роботу з нуля. Як бачите, усе просто.

Не для всіх це, звичайно, так. Бувають випадки, коли до мене звертаються вчителі або батьки тих дітей, щодо робіт котрих було зафіковано факт порушення академічної доброчесності. Найчастіше це — пла-гіат, але буває самопла-гіат, помилки цитування. Коли я пояснюю їм, що так робити не можна, вони зазвичай говорять, що дитина припустилася лише технічної помилки.

І розсудити в цій ситуації треба було б так само, якби вона просто поставила не там кому або обрала не той формат полів. Зазвичай на цьому місці в нас починаються дебати. Я розумію батьків, бо вони хочуть захистити свою дитину. Але я завжди пояснюю їм, чому це не так, де сталася помилка й, найголовніше, чому це перекреслює здобутки самого дослідження. Здебільшого нам вдається врегулювати конфлікт.

Останніми роками із цим стало трохи краще. Багато хто чув про гучні справи пла-гіаторів і розуміє, про що йдеться. Але ситуація поки що критична. Саме тому ми маємо більше говорити про ці порушення й учити здобувачів освіти робити все правильно вже із 7—8-х класів.

ЧОМУ ВАРТО ГОВОРІТИ

Якщо зараз не говорити про академічну доброчесність, ситуація лише погіршуватиметься. Уже сьогодні, за моїм спостереженням, ми маємо ситуацію, коли академічну доброчесність окремі суб'екти розглядають як полювання на відьом. І це через брак знань у цій галузі.

Є люди (вони є і в освіті також), які вважають академічну доброчесність якоюсь маніпулятивною річчю. Мовляв, зважають на ней лише тоді, коли людину потрібно позбавити права на захист кандидатської чи докторської, утягнути в скандал, покарати.

Чому так відбувається? Бо про академічну доброчесність сьогодні справді почали говорити більше. Якщо років десять-п'ятнадцять тому про неї лише згадували (я не кажу про дійсно поважних учених і педагогів — для них ці принципи завжди були надважливими), то сьогодні вона стала серйозною вимогою майже до всіх кваліфікаційних робіт. Тепер ми живемо у світі, де кожну курсову перевіряють на антиплагіат. Це стосується статей до фахових видань й інших матеріалів.

Завдяки автоматичній та експертній перевірці сьогодні ми можемо обрахувати у відсотках рівень самостійності дослідження й частку плаґіату в ньому. Раніше зробити це було набагато складніше, відповідно, про академічну доброчесність говорили менше.

У нас сьогодні є два способи подальшого розвитку. Перший — ми можемо перестати говорити про плаґіат, самоплаґіат й інші неприпустимі речі в науці чи навчанні. І тоді отримаємо стрімке збільшення випадків порушення академічної доброчесності. Чому? Бо це легкий спосіб отримання академічних результатів. Буде вкрай складно переконати молоде покоління в тому, що є сенс провести дослідження самостійно й витратити кілька тижнів, коли можна скопіювати десь в інтернеті чужу роботу, замінити слова або цифри й отримати реферат чи курсову того самого обсягу за день.

Це відбудуватиметься не тому, що молодь буде чимось гірша за старших науковців, а лише через те, що вони не розумітимуть цінності академічної доброчесності.

Другий спосіб складніший, але перспективніший. Ми говоритимемо багато про академічну доброчесність, демонструватимемо на власних прикладах, як це працює, проводитимемо навчання. У перші роки витрати часу й зусиль на ці питання будуть колосальними. Але в результаті ми отримаємо генерацію, яка даватиме якісний освітній чи науковий продукт. Як на мене, нашому суспільству підходить виключно другий спосіб.

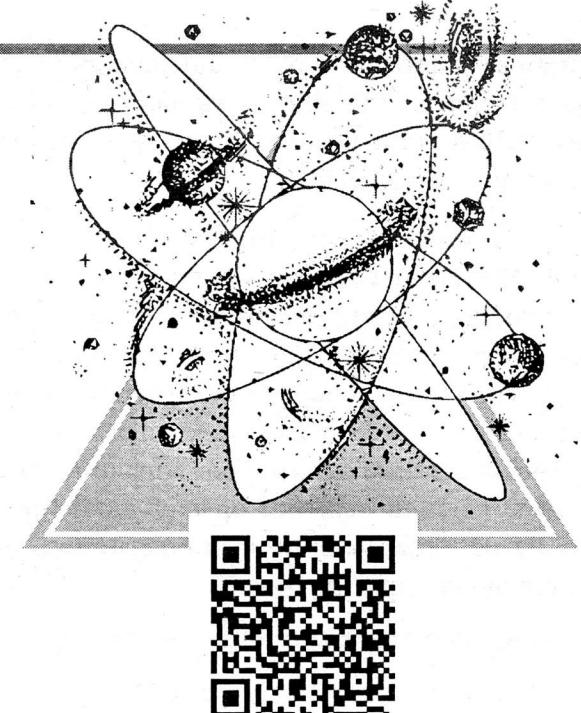
НАМ ПОТРІБНА ОНОВЛЕНА НОРМАТИВНА БАЗА

У нас сьогодні чимало законів, які регулюють питання академічної доброчесності. Це Закон України «Про освіту», спеціальні Закони України «Про вищу освіту», «Про професійну освіту», «Про фахову передвищу освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», «Про дошкільну освіту», Закон України «Про наукову та науково-технічну діяльність». Ще в нас є численні внутрішні правила і розпорядження для закладів освіти, а також проект кодексу етики вченого. Не виключено, що найближчим часом таких законів побільшає.

У цих нормативних актах досить добре прописано, що таке академічна доброчесність, плаґіат, самоплаґіат, списування, фальсифікація, фабрикація тощо. Але є низка питань.

Так, наприклад, за цими законами важко зrozуміти, до якої академічної відповідальності слід притягати здобувача освіти, його педагогічного чи наукового керівника. Усе це адміністрація ЗЗСО чи ЗПО фактично має вирішувати самостійно. І це породжує чимало проблем. Так, в одному закладі освіти до порушників ставляться достатньо жорстко, в інших можуть не бачити фактів списування чи обману. Чи зможе в таких умовах учень чи учениця зрозуміти, як правильно? Бо єдиного

За останній рік ми провели низку заходів, присвячених цьому питанню. У нас були вебінари, присвячені plagiatu, правилам добору літератури, різним формам порушень правил академічного письма. Але найбільш захопливим для наших учнів виявилася зустріч «Академічна добросердість як вияв гідності науковця», яка пройшла у відділенні української філології та мистецтвознавства в межах святкування Всесвітнього Дня Гідності. Цей захід у Київській Малій академії наук учнівської молоді відбувся за підтримки EdCamp Ukraine, USAID_Взаємодія, всесвітнього руху Amnesty International Ukraine, у співпраці з Міністерством освіти і науки України, Освітнім омбудсменом Сергієм Горбачовим й Уповноваженим Президента України з прав дитини. Запис цієї події можна подивитися на сайті нашого закладу.

стандарту немає? Я думаю, що ні. Яку б позицію не зайняла дитина, завжди буде хтось, хто її підтримуватиме. І нерідко така підтримка може навчити її лише того, що обманювати під час складання тестів і написання курсових, рефератів тощо можна, тільки треба робити це достатньо вправно. Подолати цю ситуацію може тільки єдиний стандарт, який має бути доволі суворим.

Нещодавно я брала участь у розробленні методичних рекомендацій щодо дотримання академічної добросердісті з КПНЗ «Київська Мала академія наук учнівської молоді». Для мене як науковця це безцінний досвід. Мені здається, що ця розробка дасть змогу освітянам краще орієнтуватися в цих питаннях і вирішить певний спектр проблем. Тому я закликаю всіх із цим документом ознайомитись. Звичайно, ми не плануємо зупинятися на досягнутому. Я сподіваюсь, пізніше в нас з'являться простіші посібники саме для педагогічних керівників. Але поки це лише проект.

МИ НЕ МОЖЕМО ОБІЙТИСЯ БЕЗ ДОПОМОГИ ЕКСПЕРТІВ

Сьогодні ми маємо чимало дійсно ефективних програм із протидії plagiatu. Той самий Unicheck дає можливість виявити прямі запозичення, помилки цитування, фальсифікації. Але він поки що недосконалій. Ця програма та її подібні не виловлює ще поки низку видів порушення академічної добросердісті. Наприклад, вона може не розпізнати переклад тексту з англійської чи інших мов. До того ж таке програмне забезпечення не фіксує plagiatu в тих роботах, де чужі думки були переписані своїми словами. Але це теж грубе порушення.

З переліченими проблемами можуть упоратися лише експерти — люди, які не один рік пропрацювали в певній сфері, ознайомлені з великим масивом літератури. Такі фахівці можуть розпізнати думки певних учених навіть у добре відредагованому, кілька разів переписаному тексті. Аби утвердити принципи академічної добросердісті в освітінському середовищі,

ми маємо залучати їх до широкої співпраці, рецензування дитячих робіт. Я б радила керівникам освітніх установ зосередитися на цьому процесі найближчими роками.

Саме на зустрічі «Академічна добробачесність як вияв гідності науковця» ми побачили, наскільки цікаво учням й ученицям говорити про списування, плагіат, обман й інші види порушень академічної добробачесності. Вони все це бачили на практиці. Багато хто з них стояв перед нелегким вибором: давати списувати другу чи ні.

Тому не варто думати, що ця тема якась геть далека й незрозуміла для дітей. Зі здобувачами освіти важливо обговорювати такі питання, це можна починати робити вже сьогодні. Не чекайте, поки учні й учениці доростуть до 11-го класу, уже в початковій школі вони можуть зрозуміти дещо із цієї теми (те саме списування). Ім треба тільки пояснити основні поняття, і вони будуть дуже активними в подібних дискусіях. Тільки після цього можна говорити про запровадження етичних кодексів у ЗЗСО чи ЗПО, клятви учнів та інші рекомендовані речі. Усі вони дуже важливі, але для них потрібна база.

ЩО РОБИТИ

Що робити, якщо ви хочете навчитися наукової добробачесності?

Насамперед потрібно пройти повноцінний курс. Такі є на EdEra й інших ресурсах. Більшість подібних курсів абсолютно безкоштовні. Після їх проходження людина зможе навіть отримати сертифікат на певну кількість годин (а це ще можна використати потім для атес-

тації). Подібний курс дасть вам можливість розібратися в основних поняттях й отримати матеріали для навчання академічної добробачесності дітей.

Щойно ви отримаєте базову інформацію із цього питання, можете починати відвідувати профільні семінари й вебінари. Такі заходи сьогодні проводить чимало організацій, зокрема КПНЗ «Київська Мала академія наук учнівської молоді», Національний центр «Мала академія наук України», Національна академія наук України. Рекомендую звернути увагу на проект «Ініціатива академічної добробачесності та якості освіти» (Academic Integrity and Quality Initiative — Academic IQ). Там можна знайти інформаційні бюллетені із цього питання, різноманітні розробки. Матеріали — у вільному доступі. Відповідні заходи є у Всеосвіти, «Шкільного світу», EdCamp — варіацій безліч.

Якщо вам і цього буде недостатньо, записуйтесь на консультацію до тих людей, які займаються питаннями академічної добробачесності в тій чи тій організації. Вам обов'язково підуть на зустріч.

Якщо вже сьогодні ви зацікавитеся цим питанням, дотримуватимете принципів академічної добробачесності й популяризуватимете їх, то за рік отримаєте колosalні результати. Серед них будуть не лише висока якість отриманих знань, а й можливість проводити далі дослідницьку роботу, навчатися в найкращих закладах освіти. А вже за 7—8 років зможете стати експертом у своїй галузі, якого запрошуватимуть до співпраці українські й світові організації.

Раджу пройти курс навчання академічної добробачесності всім. Важливо, щоб усі зрозуміли: у цьому питанні мають бути обізнані не лише вчителі. Це потрібно і батькам, і учнівству. Особливо учням — адже зовсім скоро вони закінчать навчатися в ЗЗСО чи ЗПО й підуть у заклади вищої освіти. Там вимоги до дотримання академічної добробачесності набагато суверіші.. Це стосується не тільки українських університетів, а й закордонних закладів.

Академічна (не)доброчесність у публічному просторі

Пам'ятаю, як у школі за контрольну з фізики отримала 9, а хлонець, який списав у всіх потроху, — 11. На перерві я підійшла до нього й сказала, що це нечесно. На що він обурено відповів: а що тут такого? А й справді, що тут такого — кожен досягає своєї мети як може та як уміє, з ким не бувас. Це часто можна почути, як виправдання академічної недоброчесності десь у побутовій розмові.

Ірина
СКАКУН,
менеджерка
культурних
й освітніх
проектів

Таке можна прочитати в коментарях під публікаціями, наприклад, про те, що в кваліфікаційних роботах когось із високопосадовців знайшли plagiat чи хтось із професорів ЗВО захищив дисертацію із фейковими судженнями.Хоча насправді насторожують навіть не коментарі під такими новинами, а те, що подібних повідомлень стає дедалі більше в українському контексті.

Розглянемо детальніше випадки висвітлення академічної недоброчесності в публічному просторі та які це має наслідки в Україні й світі. Для розігріву почнемо з новин закордонних.

«ДИСЕРГЕЙТ»: ЧОМУ ЗВІЛЬНЯЮТЬ ПОЛІТИКІВ І РЕКТОРІВ

У Європі рух за академічну добродійність серед публічних осіб і високопосадовців отримав назву «дисергейт». Під шквал незалежних перевірок регулярно потрапляють політики, ректори й очільники кафедр в університетах, публічні інтелектуали й лідери громадської думки. Ось вам кілька показових прикладів із міжнародної практики.

У 2012 році з посади президента Угорщини йде Пал Шмітт. Причина — звинувачення в академічній недоброчесності: експерти виявили, що його дисертація — це plagiat двох інших наукових робіт. Очільника країни позбавляють докторського ступеня, громадськість обурена.

Шмітт під час промови в парламенті каже, що йде, щоб не бути

символом розбрата й не компрометувати Угорщину на міжнародному рівні.

До того ж у 2011 році не менш гучний скандал шириться консервативними колами Німеччини. Найпопулярнішого політика країни, претендента на посаду канцлера, тодішнього Міністра оборони Карла-Теодора Цу Гуттенберга спіймали на академічному plagiatі. У полі зору звинувачення — дисертація міністра, у якій він «запозичив» великі шматки тексту з газетної статті й вебсайту посольства США без належних посилань на цитоване джерело. Звичайно, спочатку Цу Гуттенберг усе заперечував, але згодом тимчасово, а потім і зовсім відмовився від ступеня й пішов із посади.

Насправді, іншого вибору в нього й не було, адже громадськість поставила питання руба не лише йому, а й канцлерці Ангелі Меркель: якщо вона не звільнить міністра, то цей випадок має шанс перерости в серйозну політичну кризу й недовіру до влади.

Схожа ситуація минулого року сталася і з австрійською міністеркою праці, сім'ї та молоді Австрії Крістін Ашбахер. Незалежні експерти виявили ознаки академічної недоброочесності в п'ятому розділі її дисертації. Чиновниця пішла з посади, «щоб захистити свою родину», бо, за її словами, через ці звинувачення страждає не лише вона, а і її діти.

Не думайте, що випадки академічної недоброочесності стосуються тільки політиків. У 2016 році в plagiatі звинуватили науковця Фернандо Суареса. Під час розслідування виявили, що він понад 10 років запозичував фрагменти робіт інших істориків, а також своїх учнів, без відповідної атрибуції.

Так, в одній із його публікацій, наприклад, знайшли 70% чужого тексту. І все би було не так складно, якби пан Суарес не був ректором одного із чільних іспанських університетів — Університету короля Хуана Карлоса в Мадриді, а ще запеклим поборником plagiatу, який постійно лякає студентів перевіrkами.

**Випадки
академічної
недоброочесності
одразу
отримують
публічний
розголос і судові
розгляди.
Недоброочесні
спеціалісти
більше не
можуть обіймати
високих посад
і отримують
публічний
осуд від
громадськості.**

чи університетських інформаційних баз, де можна відкрито перевіряти дані щодо кожної роботи (Словаччина, Індія, Грузія тощо), розроблення чи закупівля спеціалізованих програм перевірки на plagiat на державному рівні (Китай, Пакистан, Македонія тощо). У деяких випадках уряди країн навіть виділяють додаткове фінансування для боротьби з академічною недоброочесністю (Чехія, Чорногорія, Чилі).

ЛЕПТОННІ БОГИ УКРАЇНСЬКОЇ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

У ЗМІ останнім часом досить часто фігурують новини, пов'язані з порушеннями в площині академічної доброочесності. Мабуть, усі хоч раз чули про «лептонних богів» і «квантово-орбітальну культурологію».

За даними українського представництва видання Deutsche Welle, залежно від галузі знань plagiat містять від 5 до 80% українських дисертацій. Ознаки plagiatу знаходять у міністрів і дружин міністрів, очільників освітніх закладів, керівників вищів і редакторів іменитих видань.

Отже, у світовому публічному й громадському просторі прецеденти з виявленням академічної недоброочесності сприймаються як компрометація іміджу країни й привід виникнення кризи в політиці й науці.

Свого часу всі згадані випадки стали приводом до посилення заходів щодо протидії академічній недоброочесності в кожній із країн.

Які способи боротьби із цією проблемою обирають у світі? На приклад, створення загальних національних

Закон «Про авторське право і суміжні права» охороняє особисті немайнові права й майнові права авторів і їхніх правонаступників, пов'язані зі створенням і використанням творів науки, літератури й мистецтва — авторське право, і права виконавців, виробників фонограм і відеограм й організацій мовлення — суміжні права.

Часом публічні особи (не лише вітчизняні) керуються принципом: усе нове — це добре забуте старе. Але часом «старе» виявляється не надто добре забутим, а все таємне — оприлюдненим. Серед найвідоміших публічних конфузів можна згадати, як редакторка українського «Vogue» скопіювала свою авторську колонку в іншої колеги з іноземного видання, а колишня секретарка Ради національної безпеки і оборони України заговорила словами Стіва Джобса перед студентами Києво-Могилянської академії.

Редакторка вибачилася, обґрунтувавши це некомpetентністю своєї помічниці, яка допомагала їй із матеріалом. Проте згодом звільнилася під тиском міжнародної компанії, що володіє виданням (коли в 13 її попередніх матеріалах також знай-

шли несанкціоновані запозичення). До слова, екссекретарка РНБО збігам із промовою Джобса уваги не надала.

Ще один випадок недотримання академічної добросердісті був пов'язаний з експеріром Верховної Ради й заразом очільником кафедри одного з українських вишів. У його статті про громадянське суспільство американський політолог упізнав свій матеріал, опублікований кількома роками раніше. Звинувачення український учений і політик відкидав, далі справа не просунулася.

Подібно завершилася й справа, що стосувалася дружини одного з відомих політиків. 26% тексту її дисертаційного дослідження експерти назвали запозиченими, а 142 фрагменти тексту скопійовано з робіт інших авторів, без посилення на джерела. Окрім того, певні судження цієї роботи викликали питання щодо коректності їх змісту. Як результат, чоловік фігурантки назвав це дискредитацією його діяльності. Подальший розбір справи так і залишився виключно в площині ЗМІ.

Та найрезонансніший у вітчизняних академічних колах скандал, пов'язаний з академічною недобросердістю, не стосується політиків, а навпаки пов'язаний із яскравим представником наукової спільноти.

Рік тому в дисертації на здобуття докторського ступеня українського дослідника й публічного інтелектуала, широко залученого до низки освітніх і культурних проектів, виявили понад 70% plagiatu,

Як свідчать незалежні експерти, деякі фрагменти були буквально скопійовані з Вікіпедії, інші — перекладені з іноземних джерел.

Сам автор скандалального дослідження був надзвичайно обурений ситуацією і звинуватив колег у цікуванні. Змінювати текст роботи він відмовляється.

ПРО ЩО СВІДЧАТЬ УСІ ЦІ ВИПАДКИ?

По-перше, про толерантність української наукової освітньої спільноти до випадків академічної недоброчесності. Адже більшість згаданих робіт була вже опублікована та ширився в публічному просторі. Не можна сказати прямо, що ця толерантність є свідомим вибором, швидше — браком належного контролю за якістю наукових робіт і високою довірою до тих, хто їх пише.

По-друге, публічність й авторитет часто стають «амністією» для порушників добродетелі, що надалі формує спільноту сумнівних спеціалістів, а отже, і сумнівний загальний імідж вітчизняної науки у світі. Окрім того, ці люди транслюють свої установки й знання на широкий загал, впливаючи на молодше покоління й створюючи так звану «традицію недоброчесності».

По-третє, в Україні ще тільки формується культура ставлення з повагою до чужої інтелектуальної власності. Це помітно не лише в науковій чи освітній спільноті, а й у культурній і соціальній. І нам слід докласти зусиль, щоб цю тенденцію посилити й укорінити.

ЧОМУ ТА ЯК ПРО ЦЕ СЛІД ГОВОРТИ?

У Європі боротьбу з академічною недоброчесністю вже жартома називають «клихоманкою», не в останню чергу через те, що там потужно працює інститут репутації. З огляду на це, дедалі більшого поширення набуває професія мисливця за plagiatom. Такі послуги, наприклад, у Німеччині коштують від 30 євро. Вартість залежить від масштабів виявленої недоброчесності. У березні 2011 року також з'явився міжнародний портал VroniPlag Wiki, де кожен охочий може перевіряти наукові роботи на plagiat.

В Україні питанням виявлення plagiatu займається Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО) й спільнота активістів. Агентство постійно намагається залучити до боротьби з академічною недоброчесністю університети, які, згідно з українським законодавством, мали б самостійно скасовувати власні рішення про присвоєння наукових ступенів у разі виявлення plagiatu. НАЗЯВО також пропонує вишам перевіряти відповідну інформацію та карати винних у plagiatі. Результати таких перевірок можуть бути враховані під час акредитації освітніх програм українських університетів.

А як щодо шкіл? За даними опитування Східноукраїнського фонду соціальних досліджень, 90% учнів із вибірки в майже 2 000 осіб удавалися до різних видів академічної недоброчесності.

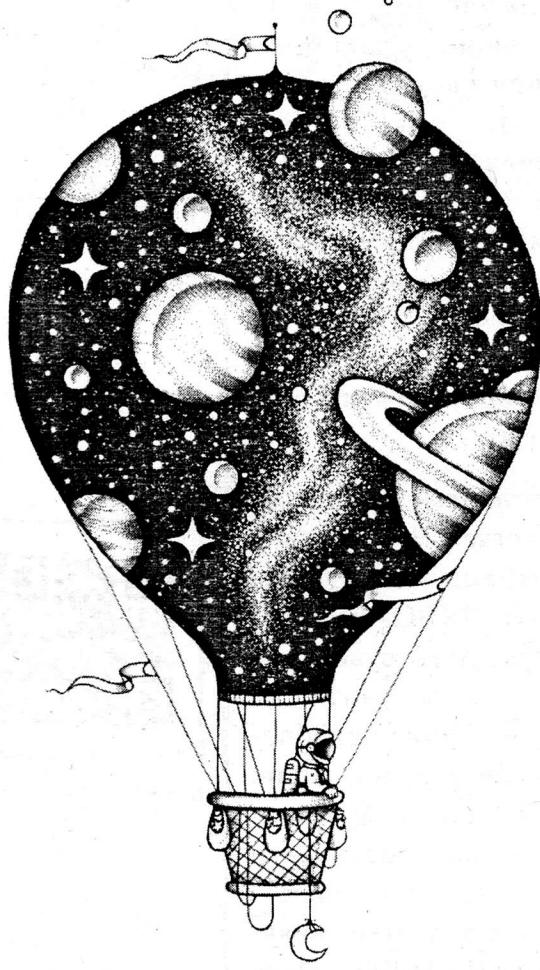
Місія
Національного
агентства
із забезпечення
якості вищої
освіти — стати
кatalізатором
позитивних
змін у вищій
освіті й
формування
культури її
якості.

<https://naqa.gov.ua/>

До речі, законодавчо це висвітлено в Конституції України, Цивільному й Кримінальному кодексах, Кодексі України про адміністративні правопорушення й Законі «Про авторське право і суміжні права».

Назагал експерти й спеціалісти сходяться на думці, що проблема дотримання академічної добroчесності в Україні не має простого й швидкого рішення. Наразі в МОН працюють над нормативними документами, спрямованими на врегулювання цього питання. І ми сподіваємося, що їх затвердження покращить загальну ситуацію, а покарання за академічну недобroчесність стане звичною справою.

Часто це трапляється незумисно, тому що учні не знають, як правильно оформити свою роботу, не знають правил цитування чи оформлення посилань, що в результаті спричиняє низький рівень унікальності роботи, не зовсім розуміють, що таке plagiat і відповідальність за нього.

До речі, серед опитаних 53% знали, що є академічною недобroчесністю, інші виявилися непоміфрованими.

Одразу зазначу, що випадки академічної недобroчесності не повинні бути підставою для цікування чи виявів агресії до того, хто це вчинив. Коли кажемо про обговорення, то маємо на увазі конструктивний розбір, так звану «роботу над помилками»: чому виникла така ситуація, що стало причиною і як змінити поточний стан речей.

Хоча Україна і не працює за прецедентним правом, але кожен публічний випадок правопорушення, приклад його позитивного аналізу й вирішення може стати підставою до змін у суспільстві та свідомості людей, що перебувають у вітчизняному інфопросторі. А кожен проігнорований випадок унормовуватиме негативні явища, які шкодять репутації, якості навчання в освітніх закладах й іміджу країни загалом.

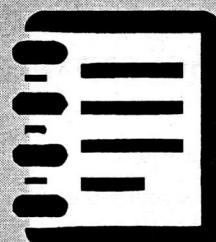
Як зауважує членкиня-кореспондентка НАН України, докторка філологічних наук Тамара Гундорова у своєму матеріалі для «Української правди», академічний plagiat — це також корупція, оскільки дає право займати науково-педагогічні посади й отримувати державні кошти (зарплати й надбавки за вчені ступені й звання професора чи доцента), присвоюючи незаконним способом чужі знання; цим не гребують і держслужбовці, які також отримують такі надбавки.

Академічна недобroчесність — це не «а що тут такого, кожен крутиться як може». Це такий самий злочин, як і крадіжка, і той, хто вдається до цього, — правопорушник. Тому педагогам не слід сприймати таку поведінку як норму, а головне — не заохочувати до цього власним прикладом.

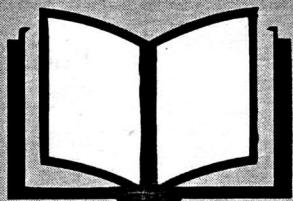

За статистикою, яку підготував сервіс Unicheck, що спеціалізується на виявленні plagiatу, найчастіше учні:

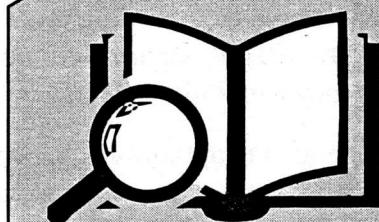
вдаються до переписування тексту без посилань (49%)

використовують чужі тексти без зазначення авторства (31%)

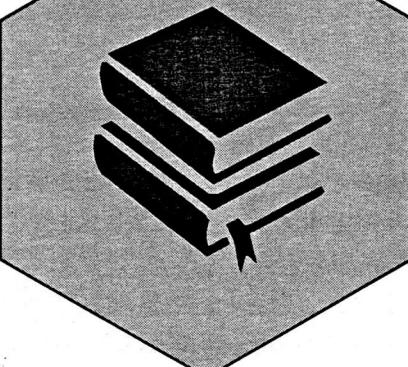

змінюють порядок слів у чужому тексті й видають за свій (26%)

завантажують роботи з безкоштовних ресурсів у мережі (37%)

перекладають джерела з іноземної мови (18%)

використовують автоплагіат (15%)

Методичні рекомендації

щодо забезпечення академічної добroчесності в закладах загальної середньої та позашкільної освіти

РОЗРОБНИКИ

- Виконавчий орган Київської міської ради (Київська міська державна адміністрація);
- Департамент освіти і науки;
- Комунальний позашкільний навчальний заклад «Київська Мала академія наук учнівської молоді».

ОПИС

Методичні рекомендації щодо забезпечення академічної добroчесності в закладах загальної середньої та позашкільної освіти / авторський колектив, за ред. І. Ю. Поліщук. Київ: Виконавчий орган Київської міської ради (Київська міська державна адміністрація), Департамент освіти і науки, КПНЗ «Київська Мала академія наук учнівської молоді», 2021. 46 с.

АВТОРСЬКИЙ КОЛЕКТИВ

Годік К. О., Фіданян О. Г., Федосеєв О. І.

ЦІЛЬОВА АУДИТОРІЯ

Для педагогів та учнів закладів загальної середньої освіти, керівників секцій, вихованців і слухачів закладів позашкільної освіти.

АНОТАЦІЯ

Запропоновано методичні рекомендації щодо підтримки принципів академічної добroчесності при організації освітнього процесу в закладах загальної середньої та позашкільної освіти в сучасних умовах.

Висвітлено питання академічної добroчесності в освіті загалом і в середовищі закладів загальної середньої та позашкільної освіти зокрема.

Подано методичні рекомендації щодо запровадження й дотримання принципів академічної добroчесності в організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО) і позашкільної освіти (ЗПО), практичні поради щодо їх застосування під час навчання.

Подано інформаційні ресурси та зразки досвіду для формування сталої навички дотримання академічної добroчесності в педагогів та учнів, поради батькам щодо формування та підтримки в дитині звички дотримання академічної добroчесності.

ЗАТВЕРДЖЕННЯ

Затверджено Вченюю радою Інституту післядипломної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка. Протокол № 2 від 04.02.2021.

ДАТА _____

ПІБ _____

ГРУПА _____

ЗМІСТ

Передмова

Розділ 1. Що потрібно знати про академічну добroчесність

1.1. Основні поняття й терміни

1.1.1. Поняття про академічну добroчесність і види її порушення

1.1.2. Поняття, що описують автоматичну перевірку робіт на plagiat

1.2. Принципи академічної добroчесності

1.3. Правове регулювання

1.3.1. Законодавча база

1.3.2. Міжнародна практика

1.3.3. Документальне забезпечення запровадження принципів академічної добroчесності в закладах середньої освіти

1.4. Відповіальність і наслідки недотримання принципів академічної добroчесності

1.4.1. Суб'єкти забезпечення академічної добroчесності

1.4.2. Основні види порушень академічної добroчесності

1.4.3. Відповіальність за порушення академічної добroчесності

1.4.4. Реагування на порушення академічної добroчесності під час проведення конкурсу

1.4.5. Відклікання академічного тексту з публікації

1.4.6. Реагування на порушення академічної добroчесності в процедурах зовнішнього забезпечення якості

1.4.7. Скарги щодо порушення академічної добroчесності

1.5. Алгоритм забезпечення академічної добroчесності в закладах загальної середньої та позашкільної освіти

1.5.1. Департамент освіти і науки

1.5.2. Районні управління освіти

1.5.3. Центри професійного розвитку педагогів

1.5.4. Адміністрації закладів загальної середньої та позашкільної освіти

1.5.5. Педагогічні працівники

Розділ 2. Що потрібно засвоїти й чого дотримувати

2.1. Основні процедури дотримання академічної добroчесності

2.2. Компетентності вчителя, необхідні для ефективного навчання академічного письма

2.3. Вимоги до письмових робіт учнів

2.3.1. Додаткові вимоги до учнівських конкурсних науково-дослідницьких робіт

2.3.2. Вимоги до процедур захисту учнівських конкурсних науково-дослідницьких робіт

2.4. Прийоми навчання учнів належного академічного письма

2.4.1. Виконання учнями науково-дослідницьких та конкурсних робіт

2.5. Компетентності з академічної добroчесності, що їх має набути учень

2.5.1. Базові компетентності, якими потрібно володіти учням для створення якісних письмових робіт, проведення наукових досліджень, складання вступних іспитів

2.5.2. Компетентності з академічної добroчесності, що їх потрібно набути юним науковцям

Розділ 3. Практичні поради щодо дотримання принципів академічної добroчесності в роботах учнів

3.1. Ознаки встановлення порушень принципів академічної добroчесності

3.1.1. Виявлення академічного plagiatu в науково-дослідницьких роботах

3.1.2. Виявлення помилок цитування

3.1.3. Виявлення самопlagiatu

3.1.4. Установлення факту фабрикації даних

◀ Тема номера

- 3.1.5. Установлення факту фальсифікації даних
- 3.1.6. Протидія списуванню
- 3.1.7. Установлення факту обману
- 3.1.8. Установлення факту необ'ективного оцінювання
- 3.2. Процедури виявлення та встановлення фактів порушення академічної доброчесності
- 3.3. Особливості перевірки робіт на академічний plagiat

Розділ 4. Організація навчання учнів академічної доброчесності

- 4.1. Профілактика порушення академічної доброчесності в ЗЗСО та ЗПО
- 4.2. Створення атмосфери академічної доброчесності в закладі
- 4.3. Прийняття декларації доброчесності, адаптованого кодексу етики

Розділ 5. Як організувати навчання учнів академічної доброчесності через залучення до участі в конкурсах науково-дослідницьких робіт

- 5.1. Підготовка учнівської молоді до участі в конкурсах науково-дослідницьких робіт
- 5.2. Рекомендації для керівників ЗЗСО, ЗПО щодо організації навчання учнів академічної доброчесності через залучення до участі в конкурсах науково-дослідницьких робіт
- 5.3. Формування мотивації педагогічних, науково-педагогічних працівників до дотримання академічної доброчесності через конкурси
- 5.4. Основні вимоги до керівників учнівських науково-дослідницьких робіт
- 5.5. Обговорення робіт та оприлюднення результатів
 - 5.5.1. Порядок захисту науково-дослідницьких робіт
 - 5.5.2. Публікація результатів робіт

Рекомендовані джерела

Перелік використаних джерел

Додатки

Додаток А. Зразок декларації академічної доброчесності

Додаток Б. Зразок клятви учня

Додаток В. Анкета академічної доброчесності

Матеріали, що слугували як базові для адаптації:

- Матеріали, розроблені в рамках Проекту сприяння академічній доброчесності в Україні — SAIUP, що реалізується Американськими Радами з міжнародної освіти: ACTR/ACCELS, за підтримки Посольства США [10, 14—16].
- Методичні рекомендації для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності [6].
- Розширений глосарій термінів і понять статті 42 «Академічна доброчесність» Закону України «Про освіту» (від 5 вересня 2017 року) [6].
- Проект Закону «Про академічну доброчесність», розроблений Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти [8].
- Аналітичні звіти за результатами незалежного освітнього аудиту КНП «Освітня агенція міста Києва» [17].

ПЕРЕДМОВА

Реформування освіти у світлі концепції «Нова українська школа» піднімає на вищий щабель дотримання етичних цінностей в освіті та підготовці випускників до професійного становлення. Принципи академічної доброчесності є базовими з етичних категорій у науковому й освітньому середовищі. Вони лежать в основі дотримання закону й установлення унормованих взаємин серед учасників освітнього процесу, призначають учнів і педагогів на практиці використовувати здатність приймати етичні рішення та діяти відповідно до них.

Методичні рекомендації з підтримки принципів академічної доброчесності в освіті для закладів загальної середньої та позашкільної освіти (далі — Методичні рекомендації) визначають основні підходи щодо процедури та критеріїв запровадження і використання принципів академічної доброчесності в шкільному освітньому процесі, підготовки учнів до отримання професійної освіти й самоосвіти.

Методичні рекомендації розроблено відповідно до Законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту» (стаття 43 «Забезпечення академічної доброчесності у сфері загальної середньої освіти»), «Про авторське право і суміжні права», «Про наукову та науково-технічну діяльність», а також вимог міжнародних практик і рекомендацій щодо забезпечення принципів академічної доброчесності [1—6].

Методичні рекомендації розроблено за допомогою адаптації наявних рекомендацій для науковців і закладів вищої освіти, більшість положень яких доцільна і для закладів загальної середньої освіти та вивчення матеріалів Проекту формування академічної доброчесності в школі (SAISS), що реалізується Американськими Радами з міжнародної освіти: ACTR/ACCELS, за підтримки Посольства США [14].

Специфіку дотримання академічної доброчесності учнями закладів середньої освіти отримано з багаторічної практики проведення конкурсів-захистів науково-дослідницьких робіт учнів-членів Малої академії наук України, а також аналізу результатів проведеного КНП «Освітня агенція міста Києва» у 2018 році моніторингу мотивації учнів 10-го класу закладів загальної середньої освіти м. Києва до навчання як визначальна умова академічної доброчесності. Ураховано також звіти фокус-групових інтерв'ю з учителями та батьками школярів, проведених у листопаді 2018 року аналітичним центром CEDOS для виявлення особливостей освітнього процесу, які впливають на стан академічної доброчесності в закладах загальної середньої освіти України [15—17].

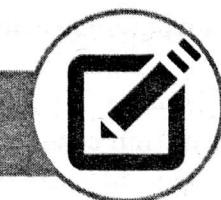
Принципи академічної доброчесності мають використовувати заклади загальної середньої та позашкільної освіти м. Києва (далі — заклад освіти) для розвитку й удосконалення системи забезпечення якості освітньої діяльності та сталах навичок дотримання академічної доброчесності учнями та педагогами в освітньому процесі, під час написання конкурсних робіт; стимулювання в учнів особистої, інституційної та культурної прихильності до високих стандартів академічної доброчесності; закладання основ відповідальної поведінки випускників у подальшому навчанні та в житті після закінчення школи.

РОЗДІЛ 1. ЩО ПОТРІБНО ЗНАТИ ПРО АКАДЕМІЧНУ ДОБРОЧЕСНІСТЬ

1.1. ➤ Основні поняття й терміни

1.1.1. ➤ Поняття про академічну добросередиство і види її порушення

(Поданий пункт частково відтворює пункти статті 42 «Академічна добросередиство» Закону України «Про освіту» (від 5 вересня 2017 року) [1].

1. Академічна добросередиство — це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [1].
2. Академічний плаґіат — оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства [1].
3. Самоплаґіат — оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів [1].
4. Фабрикація — вигадування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі або наукових дослідженнях [1].
5. Фальсифікація — свідома зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень [1].
6. Списування — виконання письмових робіт із застосуванням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання, зокрема під час оцінювання результатів навчання [1].
7. Обман — надання завідомо неправдивої інформації щодо власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітнього процесу; формами обману є, зокрема, фабрикація, фальсифікація [1].

Іншими формами обману є:

- імітація освітньої та наукової діяльності;
- неправдиве співавторство;
- свідоме викривлення посилань на джерела;
- проходження процедур оцінювання результатів навчання підставними особами [6].

8. Хабарництво — надання (отримання) учасником освітнього процесу чи пропозиція щодо надання (отримання) коштів, майна, послуг, пільг чи будь-яких інших благ матеріального або нематеріального характеру з метою отримання неправомірної переваги в освітньому процесі [1].

9. Протиправний вплив — здійснення впливу в будь-якій формі (прохання, умовляння, вказівка, погроза, примушування, підкуп тощо) або спроба такого впливу на учасника (суб'єкта) освітньої (освітньо-творчої) чи наукової (науково-технічної) діяльності з метою спонукання до порушення ним вимог академічної доброчесності [8].

10. Необ'єктивне оцінювання — свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання здобувачів освіти [6] та компетентностей педагогічних працівників під час атестації чи сертифікації [2].

11. Декларація академічної доброчесності — це документ, яким учені заявляють про намір неухильно дотримувати Кодексу академічної доброчесності й запевняють, що зобов'язуються виконувати таке:

- дотримувати норм чинного законодавства;
- перешкоджати будь-якому вияву академічної недоброчесності особам, які здобувають освіту, претендують на вчений ступінь, є реалізаторами державної політики у сфері якості освіти;
- негайно повідомляти про випадки порушення компетентним органам;
- надавати достовірні відомості про свою діяльність;
- об'єктивно та неупереджено виконувати свої посадові обов'язки;
- надавати достовірну інформацію про свою діяльність.

12. Кодекс академічної доброчесності академічної установи/закладу освіти (положення про академічну доброчесність, етичний кодекс, кодекс академічної етики, кодекс академічної поведінки, кодекс честі тощо) — це внутрішній документ, що визначає загальну філософію функціонування установи/закладу, відзеркалює та захищає сформовані в ньому позитивні культурні традиції, підтримує цінності доброчесності колективу, прописує бажану та небажану поведінку членів спільноти, етичні орієнтири, принципи, що допомагають саморегулюванню академічного середовища, визначає санкції за їх порушення [6].

13. Неспроможність ідентифікувати порушення академічної доброчесності та протистояти цим порушенням — це фіксування та встановлення відповідних порушень зовнішніми суб'єктами забезпечення якості згідно з визначеними процедурами у випадках, коли заклад освіти або установа відмовилися в розгляді відповідної інформації про порушення академічної доброчесності або розгляд відбувся і факт порушення не було встановлено, або факт порушення було встановлено, але передбачені Законом та(або) внутрішніми правилами закладу освіти (установи) види покарань не застосовувалися [6].

1.1.2.

Поняття, що описують автоматичну перевірку робіт на плагіат

- 1. Заміна символів** — наявність у словах іншомовних букв (зазвичай «с» українське замінюють на «с» англійське, аналогічно з «і»). Заміна символів може свідчити про зумисне спотворення тексту для підвищення відсотка його унікальності.
 - 2. Схожість тексту** — відсоткове співвідношення обсягу тексту, який дослівно або частково збігається з інформацією, оприлюдненою в інших джерелах, із загальним обсягом роботи. Високий (понад 5%) рівень схожості академічного тексту з іншим джерелом може свідчити про наявність plagiatu або інших форм порушення академічної добросердечності.
 - 3. Унікальність тексту** — відсоткове співвідношення обсягу тексту, який не збігається з інформацією, оприлюдненою в інших джералах, із загальним обсягом роботи.

ДЛЯ НОТАТКІВ

1.2. Принципи академічної доброчесності

Академічна доброчесність у широкому розумінні — це комплекс морально-етичних принципів, що обов'язкові для дотримання всіма представниками освітнього й наукового середовища.

Міжнародний центр академічної доброчесності визначає академічну доброчесність як прихильність п'ятьом фундаментальним принципам: чесність, довіра, справедливість, повага й відповідальність. Доповнені сміливістю та бажанням втілювати їх, незважаючи на труднощі та перешкоди, ці п'ять принципів є основоположними для науки й освіти [6].

Виділяють такі загальні принципи забезпечення академічної доброчесності [5—7]:

1. Чесність і порядність у дотриманні академічної доброчесності — полягає в системному уникненні її порушень під час здійснення власної діяльності всіма учасниками процесу отримання та надання освітніх послуг, наукової діяльності, реалізації державної політики у сфері якості освіти.
2. Повага до прав і свобод усіх учасників процесу отримання та надання освітніх послуг, наукової діяльності, реалізації державної політики у сфері якості освіти — демонструється до ідей гідності інших, їхнього фізичного та психічного здоров'я, заохочення колегіальності та співпраці.
3. Довіра — виявляється у впевненості в чесності та чесноті одне одного, позбавленні остраху, що результати діяльності можуть бути незаконно запозиченими, кар'єру спалюжено, а репутацію підірвано безпідставними звинуваченнями в порушенні академічної доброчесності або притягненням до відповідальності за відсутності доведених фактів порушень відповідно до встановлених процедур.
4. Відповідальність як складник академічної доброчесності полягає у вмінні брати на себе відповідальність за результати своєї діяльності, виконувати взяті на себе зобов'язання, пристояти виявам порушення академічної доброчесності, подавати приклади гідної поведінки.
5. Прозорість і публічність — досягаються через доступність інформації та передбачають, що всі учасники процесу отримання та надання освітніх послуг, наукової діяльності, реалізації державної політики у сфері забезпечення якості освіти зобов'язані діяти відкрито та зрозуміло.
6. Справедливість у межах забезпечення академічної доброчесності передбачає неупереджено однакове ставлення до всіх учасників процесу отримання та надання освітніх послуг, наукової діяльності, уникнення дискримінації та нечесності.

1.3. Правове регулювання

1.3.1. Законодавча база

Наразі в Україні немає спеціального закону, що регулює питання академічної доброчесності. У 2020 році Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти розробило проект Закону України «Про академічну доброчесність» [8], який, у разі прийняття, стане важливим кроком у відстоюванні принципів академічної доброчесності в Україні. Він також вміщував би нагальні норми процедурного характеру. Законодавство у сфері академічної доброчесності ґрунтуються на Конституції України і Законах України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», «Про авторське право і суміжні права», «Про наукову та науково-технічну діяльність», інших законах України та актах законодавства, прийнятих на їх виконання, а також на вимогах міжнародних практик і рекомендаціях щодо забезпечення принципів академічної доброчесності, міжнародних договорах України, укладених в установленому законом порядку [1—7].

1.3.2. Міжнародна практика

Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти, зважаючи на обмеженість переліку порушень академічної доброчесності, визначеного статтею 42 Закону України «Про освіту», наводить такі міжнародні документи, що визначають інші неприйнятні практики під час реалізації освітньо-наукової діяльності, а саме [1]:

- ▶ «European Code of Conduct for Research Integrity» Європейської федерації академій наук та гуманітарних наук ALLEA;
- ▶ «Ethical principles», «Codes of conduct for teachers in Europe», «A background study South-East European Project on Policies for Academic Integrity» Пан-Європейської платформи з питань етики, прозорості та чесності в галузі освіти ETINED;
- ▶ «Fundamental Values of Academic Integrity» Міжнародного центру академічної доброчесності ICAI;
- ▶ «General Guidelines for Academic Integrity» Європейської мережі академічної доброчесності ENAI;
- ▶ The Singapore Statement on Research Integrity;
- ▶ Questionable Research Practices: Definition, Detect, and Recommendations for Better Practices;
- ▶ Oermann M. You cited which paper? Reference errors are more common than many realize;
- ▶ Sacco D.F., Bruton S.V., Brown M. In Defense of the Questionable: Defining the Basis of Research Scientists' Engagement in Questionable Research Practices.

1.3.3.

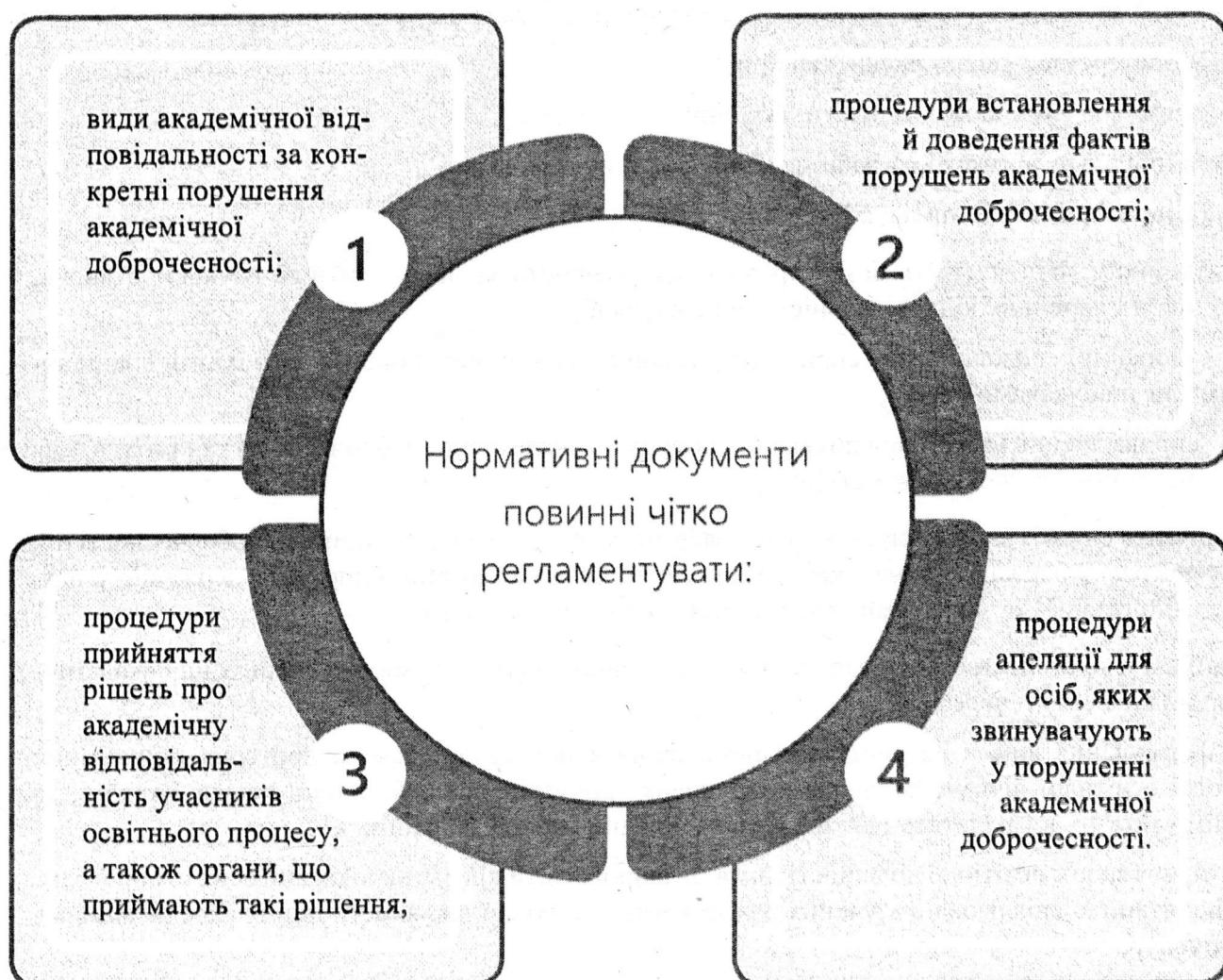
Документальне забезпечення запровадження принципів академічної доброчесності в закладах середньої освіти

Політика та процедури забезпечення академічної доброчесності визначаються закладом освіти у внутрішньому документі з академічної доброчесності (кодекс етики, кодекс честі, кодекс академічної доброчесності тощо [9]), що затверджуються колегіальним органом управління закладу освіти або вищої установи, якій цей заклад підпорядкований (*схема 1*).

Первинну перевірку на наявність ознак академічного плагіату мають здійснювати кваліфіковані експерти з використанням якісного програмного забезпечення. Результати автоматичної перевірки не є гарантією відсутності плагіату, тому можуть застосовуватися лише як один із складників системи забезпечення якості.

Учаснику освітнього процесу, якого звинувачують в академічному плагіаті/самоплагіаті, а також в інших порушеннях академічної доброчесності, має бути забезпечено можливість надання пояснень та доведення своєї невинуватості.

Схема 1

1.3.4.

Декларація добroчесності учасника конкурсів учнівських робіт науково-дослідницького спрямування й контрольних заходів

Національний центр «Мала академія наук України» та мережа територіальних відділень мають установлену форму декларації академічної добroчесності [13]. Наводимо її дослівно в додатку А на с. 71.

Декларацію добroчесності підписує особисто учень під час подання науково-дослідницької роботи на конкурс.

1.4.

Відповіальність і наслідки недотримання принципів академічної добroчесності

1.4.1.

Суб'єкти забезпечення академічної добroчесності

Питаннями академічної добroчесності в Україні на державному рівні опікуються:

- ▶ Міністерство освіти і науки України;
- ▶ Державна служба якості освіти України;
- ▶ Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти;
- ▶ Національна академія наук України.

Академічну добroчесність безпосередньо забезпечують заклади освіти та наукові установи, які несуть первинну відповіальність за це в спосіб:

- ▶ створення середовища, що сприяє дотриманню академічної добroчесності їхніми працівниками та здобувачами освіти;
- ▶ запровадження механізмів виявлення порушень академічної добroчесності та притягнення до академічної відповіальності [8].

Державна служба якості освіти України забезпечує дотримання академічної добroчесності під час реалізації державної політики у сфері освіти, зокрема з питань здійснення державного нагляду (контролю) за закладами освіти в межах своїх повноважень.

Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти забезпечує дотримання академічної добroчесності через:

- ▶ формування вимог до системи забезпечення якості вищої освіти, критеріїв оцінювання якості освітньої діяльності, зокрема наукових здобутків, закладів вищої освіти України, за якими можуть визначатися рейтинги закладів вищої освіти України;
- ▶ аналіз якості освітньої діяльності закладів вищої освіти під час акредитації освітніх програм, акредитації спеціалізованих учених рад та контролю їхньої діяльності, інших акредитаційних процедур;

- визначення вимог до рівня наукової кваліфікації осіб, які здобувають наукові ступені, і розроблення порядку їх присудження спеціалізованими вченими радами закладів вищої освіти (наукових установ), розгляду звернень, заяв і скарг щодо діяльності й рішень спеціалізованих учених рад;
- розгляд питань про порушення академічної добросердечності, а також реалізацію інших визначених законодавством України повноважень.

Міністерство освіти і науки України здійснює стратегію запровадження та контроль академічної добросердечності в межах реалізації державної політики у сфері освіти.

Питаннями академічної добросердечності на місцевому рівні опікуються департаменти освіти і науки та районні управління освіти (детальніше — п. 1.5).

Національна академія наук України:

- здійснює забезпечення академічної добросердечності під час присвоєння (присудження) кваліфікації, наукового ступеня (ступеня доктора мистецтв), педагогічного, ученого або іншого звання, присвоєння кваліфікаційної категорії через експертне рецензування робіт;
- надає консультації під час підготовки наукових робіт на всіх рівнях;
- проводить спеціалізовані заходи з популяризації принципів академічної добросердечності.

Національний центр «Мала академія наук України» і мережа територіальних відділень Малої академії наук здійснює забезпечення академічної добросердечності під час проведення III етапу Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів Малої академії наук України, організації профільних семінарів для педагогічних і наукових керівників. Цей заклад також здійснює популяризацію принципів академічної добросердечності.

Комунальний позашкільний навчальний заклад «Київська Мала академія наук учнівської молоді» здійснює такі заходи щодо забезпечення академічної добросердечності:

- розробку методичних рекомендацій для закладів загальної середньої освіти;
- навчання учнівської молоді академічного письма в профільних секціях;
- проведення методичних семінарів, нарад, консультацій із педагогічними керівниками, батьками, учнями київських шкіл щодо дотримання академічної добросердечності, уникнення плаґіату тощо;
- здійснення заходів щодо забезпечення академічної добросердечності під час проведення II (міського) етапу Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів Малої академії наук України, а також інших учнівських конкурсів;
- популяризацію принципів академічної добросердечності.

1.4.2. Основні види порушень академічної добросердечності

До основних видів порушень академічної добросердечності належать (тлумачення цих понять — у п. 1.1):

- академічний плаґіат і самоплаґіат;
- фабрикація дослідження;
- фальсифікації:
 - а) фальсифікація та присвоєння авторства;
 - б) створення академічного тексту на замовлення;
- обман:
 - в) імітація освітньої та наукової діяльності;
 - г) неправдиве співавторство;
 - д) свідоме викривлення посилань на джерела;
 - е) проходження процедур оцінювання результатів навчання підставними особами [6];
- несамостійне виконання завдання, а саме у формі:
 - ж) списування;
 - з) отримання недозволеної допомоги;
 - и) виконання завдання іншою особою;
- протиправний вплив та отримання неправомірної вигоди (хабарництво);
- порушення вимог щодо оцінювання (глосарій). Формами порушення вимог щодо оцінювання є:
 - к) надання недозволеної допомоги під час оцінювання;
 - л) створення перешкод, не передбачених умовами та/або процедурами проходження оцінювання;
 - м) відсутність реагування на несамостійне виконання завдання;
 - н) необ'ективне оцінювання компетентностей педагогічних працівників під час атестації чи сертифікації;
- неспроможність ідентифікувати порушення академічної добросердечності та протистояти цим порушенням.

1.4.3.

Відповідальність за порушення академічної доброчесності

Реагування на порушення академічної доброчесності здійснюється через притягнення до академічної відповідальності та застосування інших заходів реагування. Академічна відповідальність застосовується за порушення вимог академічної доброчесності до здобувачів освіти, педагогічних, науково-педагогічних, наукових працівників та суб'єктів забезпечення академічної доброчесності. До інших заходів реагування належать дисциплінарні заходи, передбачені нормами відповідних статутів і положень, позбавлення закладу освіти (наукової установи) ліцензії, відмови в акредитації освітньої програми тощо.

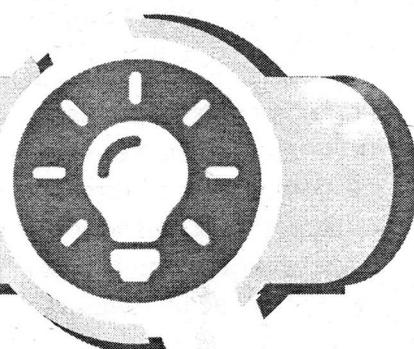
Академічна відповідальність здобувачів освіти

Форми притягнення до академічної відповідальності здобувачів освіти встановлюють суб'єкти забезпечення академічної доброчесності (*схема 2*).

Схема 2

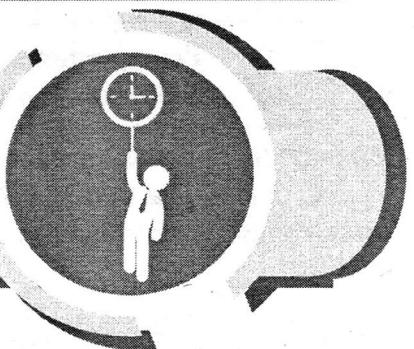
Основні форми притягнення до академічної відповідальності

Попередження — за порушення академічної доброчесності, скоене вперше.

Повторне виконання завдання та/або проходження оцінювання (охоплюючи підсумкове оцінювання або атестацію) — за несамостійне виконання завдання.

Повторне проходження відповідного освітнього компонента освітньої програми — за порушення академічної доброчесності, скоене вдруге протягом проходження відповідного освітнього компонента освітньої програми.

Позбавлення права брати участь у конкурсах щодо отримання стипендій, грантів, участі в академічній мобільноті за підтримки закладу освіти (наукової установи), де проходить навчання здобувач на строк до одного навчального року — за порушення академічної доброчесності, скоене вдруге.

◀ Тема номера

Рішення про притягнення здобувача освіти до академічної відповідальності ухвалює уповноважений орган або посадова особа наукової установи, закладу освіти, у якому він навчається, або спеціалізована вчена рада, у якій відбувається захист наукових (мистецьких) робіт.

Педагогічним керівникам, батькам та учням варто враховувати, що в закладах вищої освіти є також інші форми притягнення до академічної відповідальності: позбавлення стипендії, пільг в оплаті навчання, відрахування із закладу освіти. До наукових працівників можуть бути застосовані санкції, як-от: позбавлення вченого звання, звільнення, заборона брати участь у засіданнях спеціалізованих рад, анулювання попередніх результатів роботи.

Академічна відповідальність закладу освіти

Форми притягнення до академічної відповідальності закладу освіти за неспроможність ідентифікувати порушення академічної доброчесності та протистояти цим порушенням такі:

- ▶ письмове попередження керівника закладу про факти порушення академічної доброчесності;
- ▶ призупинення дії акредитації відповідної освітньої програми, за якою було допущено порушення.

1.4.4. Реагування на порушення академічної доброчесності під час проведення конкурсу

Установлення порушення академічної доброчесності під час створення академічного тексту, що подається на конкурс, та/або під час виконання конкурсних завдань до підбиття підсумків конкурсу є підставою для дискваліфікації учасника-порушника конкурсу організатором конкурсу [8]. Рішення про визначення переможцем конкурсу особи, яка порушила принцип академічної доброчесності під час створення академічного тексту, що подавався на конкурс, та/або під час виконання конкурсних завдань, може бути анульоване організатором конкурсу.

1.4.5. Відкликання академічного тексту з публікації

У разі виявлення порушення академічної доброчесності в опублікованому академічному тексті такий текст відкликається з публікації. Відомості про відкликання публікуються в такий самий спосіб, у який було оприлюднено відповідний академічний текст [7].

1.4.6. Реагування на порушення академічної доброчесності в процедурах зовнішнього забезпечення якості

Виявлення порушення академічної доброчесності у відомостях та/або документах, які подає заклад освіти для проходження процедур зовнішнього забезпечення якості (акредитації, аудиту тощо), є підставою для припинення відповідної процедури без ухвалення рішення по суті [8].

1.4.7. Скарги щодо порушення академічної доброчесності

Розгляд скарг за заявами сторонніх осіб та організацій щодо порушень академічної доброчесності співробітниками закладу освіти відбувається визначеним органом відповідного суб'єкта забезпечення академічної доброчесності в рамках покладених на нього функцій.

1.5.

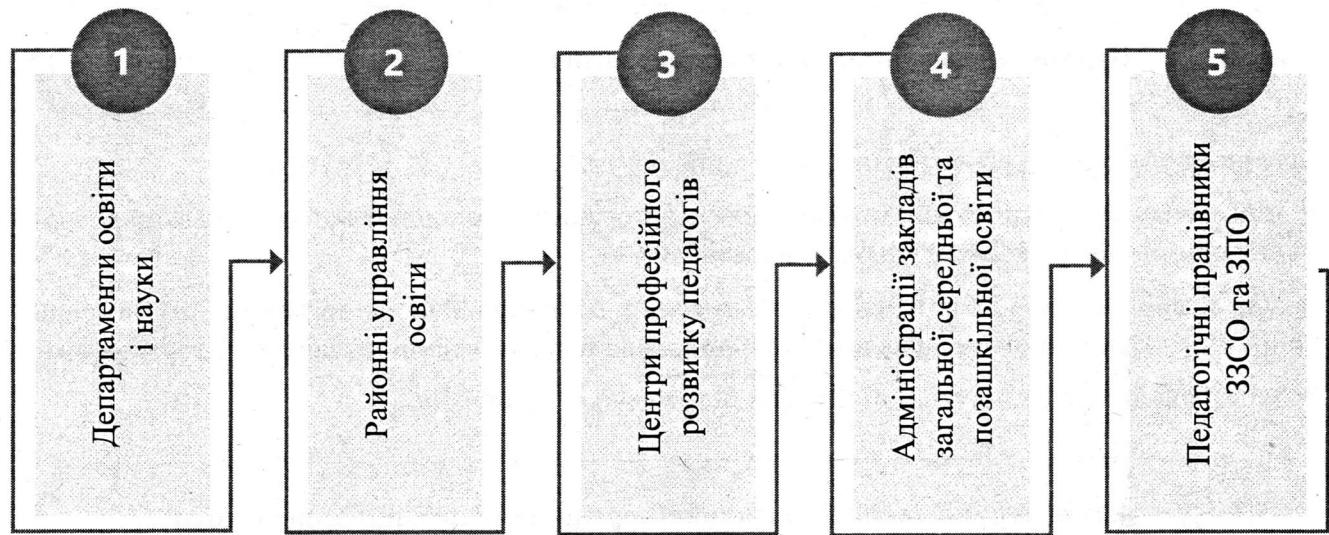
Алгоритм забезпечення академічної доброчесності в закладах загальної середньої та позашкільної освіти

Організаторами забезпечення академічної доброчесності в ЗЗСО та ЗПО виступають організації (схема 3).

Схема 3

Організатори забезпечення академічної доброчесності в ЗЗСО та ЗПО

1.5.1. ► Департамент освіти і науки

Департамент освіти і науки в межах своїх повноважень організовує забезпечення академічної доброчесності, зокрема:

- здійснює підготовку та видання розпорядчих документів щодо організації дотримання принципів академічної доброчесності;
- координує роботу районних управлінь освіти, а також підприємств, установ та організацій, незалежно від їх підпорядкування і форм власності, з питань забезпечення академічної доброчесності серед дітей шкільного віку, студентської молоді та надає методичну допомогу;
- здійснює контроль за виконанням районними управліннями освіти доручень щодо створення умов для підтримки принципів академічної доброчесності в ЗЗСО та ЗПО;
- здійснює контроль за виконанням центрами професійного розвитку педагогів доручень щодо підготовки методичних рекомендацій з організації дотримання принципів академічної доброчесності в ЗЗСО та ЗПО та зарахування до програм підвищення кваліфікації викладачів питань забезпечення академічної доброчесності.

1.5.2. ▶ Районні управління освіти

Районні управління освіти:

- ▶ аналізують стан забезпечення академічної доброчесності в ЗЗСО;
- ▶ здійснюють моніторинг стану організації академічної доброчесності;
- ▶ забезпечують контроль за організацією академічної доброчесності в ЗЗСО;
- ▶ забезпечують захист прав учасників освітнього процесу щодо дотримання принципів академічної доброчесності.

1.5.3. ▶ Центри професійного розвитку педагогів

Центри професійного розвитку педагогів здійснюють:

- ▶ підготовку методичних рекомендацій для педагогічних працівників щодо організації дотримання принципів академічної доброчесності в ЗЗСО;
- ▶ збір інформації про досвід роботи педагогічних працівників щодо організації дотримання принципів академічної доброчесності та поширення його на офіційних сайтах і в соцмережах;
- ▶ забезпечення психологічної підтримки педагогічних працівників.

1.5.4. ▶ Адміністрації закладів загальної середньої та позашкільної освіти

Алгоритми забезпечення академічної доброчесності ЗЗСО чи ЗПО визначаються в Положенні про внутрішню систему забезпечення якості освіти (або відповідному документі, що регулює систему внутрішнього забезпечення якості освіти закладу освіти), затверджуються педагогічною радою ЗЗСО чи ЗПО (*схема 4*).

У Положенні про внутрішню систему забезпечення якості освіти закладу освіти визначається:

- ▶ порядок установлення факту порушення педагогічним працівником академічної доброчесності та визначення виду академічної відповідальності;
- ▶ порядок установлення факту порушення учнем академічної доброчесності й визначення виду академічної відповідальності;
- ▶ порядок апеляції Рішення про притягнення до академічної відповідальності для осіб, яких звинувачують у порушенні академічної доброчесності.

Педагогічна рада закладу освіти відповідно до Положення про внутрішню систему забезпечення якості освіти також приймає:

- ▶ рішення про встановлення факту порушення педагогічним працівником академічної доброчесності та визначення виду академічної відповідальності (з участю працівника та/або його законного представника);

► рішення про академічну відповіальність учнів, за поданням педагогічного працівника, який виявив порушення академічної доброчесності.

Важливим інструментом дотримання академічної доброчесності є прийняття окремого Кодексу академічної доброчесності (положення про академічну доброчесність, кодекс поведінки, кодекс честі тощо, детальніше — п. 4.3).

Схема 4

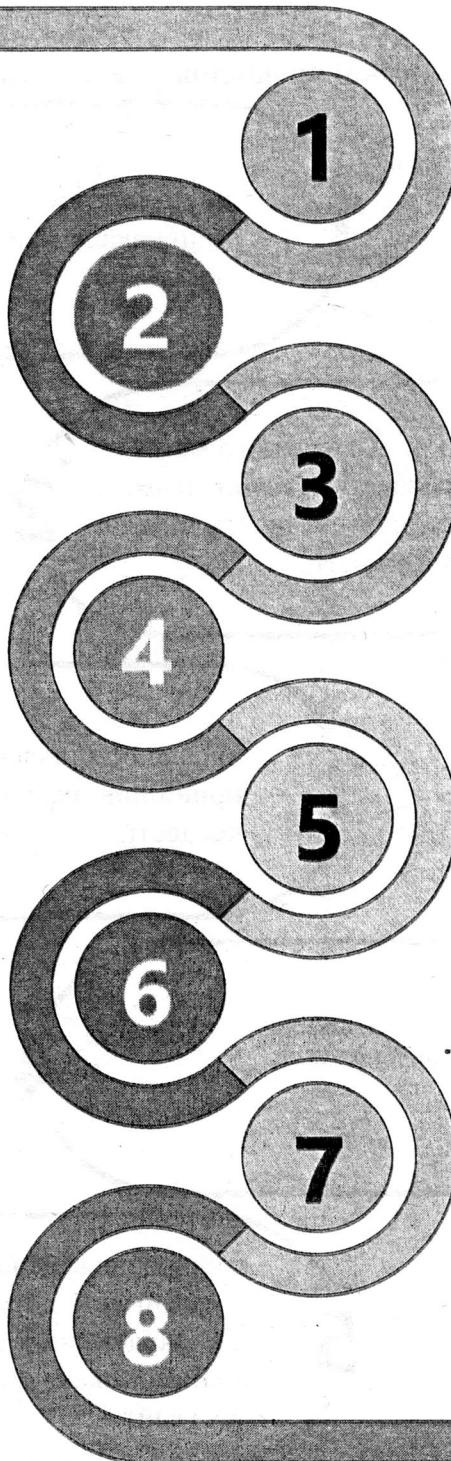
Адміністрації ЗЗСО та ЗПО здійснюють:

вивчення стану дотримання принципів академічної доброчесності;

надання методичної та практичної допомоги педагогам;

розробку та заровдання кодексу доброчесності закладу освіти;

опрацювання на засіданнях методичних об'єднань результатів моніторингових досліджень, опитувань, фокус-інтерв'ю, методичних рекомендацій, матеріалів тематичних заходів, публікацій щодо питань забезпечення академічної доброчесності в ЗЗСО й ЗПО.

вивчення стану розуміння принципів академічної доброчесності працівниками закладу освіти й за необхідності організовують навчання педагогічного колективу;

контроль за педагогічними працівниками й учнями щодо дотримання принципів академічної доброчесності;

розгляд фактів порушення принципів академічної доброчесності;

розробку заходів щодо профілактики дотримання принципів академічної доброчесності із залученням усіх учасників освітнього процесу;

1.5.5.

Педагогічні працівники

Педагогічний працівник, який виявив порушення академічної доброчесності, приймає рішення про академічну відповідальність учнів-порушників та надає в адміністрацію інформацію про таке порушення відповідно до чинного в закладі освіти Положення про внутрішню систему забезпечення якості освіти (схема 5).

Схема 5

Педагогічні працівники мають провадити:

1

профілактику порушень принципів академічної доброчесності;

2

унесення змін до навчального матеріалу щодо запровадження навчання принципів академічної доброчесності;

3

вивчення ставлення учнів щодо принципів академічної доброчесності;

4

ведення документації;

5

поширення власного досвіду роботи з організації дотримання принципів академічної доброчесності в соцмережах, власних блогах і сайтах.

РОЗДІЛ 2. ЩО ПОТРІБНО ЗАСВОЇТИ Й ЧОГО ДОТРИМУВАТИ

2.1.

Основні процедури дотримання академічної добroчесності

1.4.1.

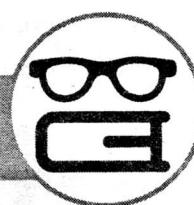
Суб'єкти забезпечення академічної добroчесності

Законом України «Про освіту» передбачені такі вимоги до дотримання принципів академічної добroчесності під час виконання письмових робіт, конкурсних розробок тощо:

- посилання на джерела інформації в разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право та суміжні права;
- контроль за дотриманням академічної добroчесності здобувачами освіти;
- об'єктивне оцінювання результатів навчання.

2.2.

Компетентності вчителя, необхідні для ефективного навчання академічного письма

Насамперед потрібно вдосконалювати власну кваліфікацію в питаннях сучасного академічного письма. Зокрема, власним прикладом демонструвати роботу з джерелами, посилатися на них, озвучувати першоджерела під час проведення заняття, вводити короткі завдання щодо роботи з якісними науковими джерелами [6]. Варто розуміти поняття, як-от: академічний, освітній, науковий текст. Без володіння ними учні не зможуть уникнути явищ, як-от: помилки цитування, академічний plagiat тощо.

Академічний (освітній, освітньо-науковий, науковий) текст — текстова, ілюстративна публікація, твір або інший об'єкт інтелектуальної власності, що створюється в процесі освітньої (освітньо-творчої) або наукової (науково-технічної) діяльності, зокрема, але не виключно, для вступу на навчання, виконання вимог освітньої програми чи її окремих компонентів, проходження атестації, присвоєння (присудження) кваліфікації, наукового ступеня (ступеня доктора мистецтв), педагогічного, ученого або іншого звання, участі в конкурсі, фіксування та оприлюднення наукових (науково-технічних) результатів, здійснення навчально-методичної діяльності [8].

Навчання академічного письма має починатися із запобігання прямого академічного plagiatу в дослідницьких роботах. Для цього педагогам варто опанувати, зокрема, такі компетентності:

- розуміти спільне та відмінне між поняттями «plagiat» (стаття 50 Закону України «Про авторське право і суміжні права») і «академічний plagiat» (стаття 42 Закону України «Про

◀ Тема номера

освіту»): закон про авторське право захищає форму твору (перефразування тексту може бути розцінене як оригінальний твір, відсутність plagiatu), тоді як ключове в понятті «академічний plagiat» — відтворення наукових (творчих) результатів інших осіб без належного посилання та перефразування тексту без посилання на джерело є різновидом академічного plagiatu [17];

- розуміти, що академічний plagiat — це феномен, інтерпретація якого залежить від академічних традицій і культурного контексту. Окрім того, є чимало пограничних випадків, які можна розцінювати і як академічний plagiat, і як його відсутність (зокрема такою ситуацією можуть бути помилки в посиланнях на джерела). Для уникнення таких випадків у викладанні сьогодні необхідно орієнтуватися на запровадження мінімальної рамки тлумачення змісту академічного plagiatu відповідно до статті 42 Закону України «Про освіту»;
- знати про основні причини академічного plagiatu;
- уміти планувати та проводити заходи, що ефективно допомагають уникати plagiatu, наприклад: передбачати опрацювання унікальних даних; давати завдання на опрацювання джерел із високим ступенем деталізації того, які джерела необхідно вивчити і як саме ними скористатися [17];
- уміти виявляти випадки plagiatu [6];
- складати завдання й екзаменаційні білети так, щоб завдання не орієнтували учнів на використання plagiatu, наприклад, застосовувати у формулованні завдань діеслова з вищих щаблів таксономії Блума; формулювати завдання, що допускають використання будь-яких джерел і перевіряють розуміння матеріалу та здатність використовувати інформацію для вирішення конкретних завдань тощо [17].

2.3. ➤ Вимоги до письмових робіт учнів

Письмові роботи, зокрема, есеї, реферати, лабораторні роботи, статті, науково-дослідницькі проекти, мають відповідати таким вимогам:

- мати чітку структуру, що відповідає формату роботи (есей, реферат, лабораторна робота);
- містити чітке розмежування власних думок і цитат, використаних для їх уточнення, підтвердження;
- бути написаними відповідно до вимог чинного правопису;
- відображати результати власних досягнень учня;
- коректно відображати отриману інформацію (зокрема, результати розрахунків, статистичних даних, цитати з літературних творів).

2.3.1.

Додаткові вимоги до учнівських конкурсних науково-дослідницьких робіт

Роботи, що подаються на конкурс, мають відповідати певним критеріям (схема 6).

Вимоги до учнівських конкурсних науково-дослідницьких робіт

- 1** Допустимий відсоток плагіату в конкурсних роботах — не більше ніж 3% (тут і далі йдеється про академічний плагіат, підтверджений не лише автоматичною перевіркою, а й експертною оцінкою).
- 2** Допустимий відсоток самоплагіату — не більше ніж 33% (за умови повної відсутності посилань на попередню роботу, якщо в тексті є хоча б одна згадка про попереднє дослідження, така робота має передаватися на додатковий експертний розгляд).
- 3** Відповідність структури й змісту роботи заявленій темі.
- 4** Наявність унікального дослідження, самостійно проведеного текстового аналізу, експерименту, розрахунків, опитування тощо.
- 5** Наявність чітко розробленого наукового апарату (має охоплювати актуальність, мету, завдання, огляд наукової літератури з теми, предмет та об'єкт, основні методи дослідження, наукову новизну).
- 6** Чітке розмежування власних думок і поглядів науковців, згаданих у роботі.
- 7** Відповідність висновків меті та завданням дослідження.
- 8** Правильне наукове оформлення посилань і наукових джерел у списку літератури.

◀ Тема номера

Наукові та педагогічні керівники, а також юні науковці, які беруть участь у конкурсі, мають розуміти, що абсолютно всі роботи проходять обов'язкове рецензування та автоматичну перевірку на plagiat. Жодна робота, у якій було зафіксовано порушення норм академічної добробачності, не може претендувати на призове місце в цьому конкурсі. Учні та їхні керівники можуть звернутися за роз'ясненнями із цього питання й отримати рекомендації щодо виправлення подібних помилок у подальшій дослідницькій діяльності.

2.3.2.

Вимоги до процедур захисту учнівських конкурсних науково-дослідницьких робіт

Захист науково-дослідницьких робіт має здійснюватися з урахуванням принципів академічної добробачності:

- ▶ усі роботи, які надходять на конкурс, оцінюють за чітко розробленими вимогами;
- ▶ заочне оцінювання робіт, оцінювання постерів і виступів на конференції здійснює кваліфіковане журі. До його складу не можуть входити наукові та педагогічні керівники робіт конкурсантів;
- ▶ оцінюють лише ті матеріали, які було подано на конкурс. Після прийому робіт та їх заочного оцінювання учень не може надати журі на розгляд нову редакцію роботи;
- ▶ перед початком виступу учень має показати документ, що підтверджує його особу (паспорт громадянина України, закордонний паспорт, учнівський квиток). Це унеможлилює факт обману, а саме виступу іншої особи замість заявленого учасника;
- ▶ якщо захист наукової роботи проводиться дистанційно, учасник має виступати перед членами журі з увімкненою камерою;
- ▶ у разі виникнення будь-яких технічних проблем учасник конкурсу може звернутися до технічного секретаря секції та отримати від нього кваліфіковану допомогу, передбачену процедурою проведення конкурсу;
- ▶ під час наукової конференції та постерного захисту ведуть відеозапис;
- ▶ неприпустимим є втручання педагогічних керівників, батьків та інших осіб до процедури постерного захисту та наукової конференції. Це є підставою для дискваліфікації учасника, позбавлення його права на отримання призового місця.

Заочне оцінювання робіт, постерний захист та наукова конференція відбуваються відповідно до затвердженого графіка проведення II (міського) етапу Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів Малої академії наук України.

2.4.

Прийоми навчання учнів належного академічного письма

Опанування навичок академічного письма є однією з важливих умов дотримання академічної добробачності. Вирішення цього завдання краще починати із самостійних письмових робіт, що учні виконують у формі:

- есею;
- короткої доповіді;
- презентації;
- реферату;
- звіту практичної роботи.

Учні 8—11-х класів можуть бути залучені до написання невеликих науково-публіцистичних статей. Важливо, щоб такі роботи виконувалися під керівництвом педагогів, науковців. Допускається написання статей у співавторстві з педагогічними керівниками.

На прикладі цих робіт учні опановують основні принципи та базові навички академічного письма:

- робота з джерелами інформації та оформлення переліку використаних джерел;
- структурування тексту;
- виокремлення цитат та оформлення коректних покликань на джерела в тексті роботи;
- розмежування власної дослідницької позиції та позиції вчених, чиї праці були процитовані в роботі.

Для покращення навичок принципи академічного письма варто запровадити з усіх предметів (дисциплін) навчання, які передбачають подібні письмові роботи для здобувачів освіти.

2.4.1.

Виконання учнями науково-дослідницьких і конкурсних робіт

Дотримання принципів академічної добродетелі під час виконання письмових робіт можливе лише за тих умов, коли учні добре розуміють вимоги до них та принципи оцінювання.

Їх заздалегідь має роз'яснити вчитель, керівник секції або ж технічний секретар секції (під час проведення конкурсу-захисту). Відповідальна особа має певні зобов'язання (*схема 7 на с. 40*).

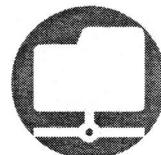
Відповідальна особа зобов'язана

надати зрозумілу інформацію про правила академічного письма й вимоги до виконання науково-дослідницьких робіт;

прописати політику щодо академічного plagiatу;

переконатися, що вимоги до завдання й критерії його оцінювання було належно пояснено;

розібрати з учнями вимоги до наукових робіт (обсяг, стиль цитування, допустима кількість цитат, правила оформлення тощо);

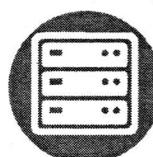
розробляти нестандартні, творчі завдання, оновлювати їх щорічно;

давати приклади готових робіт;

обговорювати приклади якісного й неякісного академічного письма;

упродовж роботи проводити щонайменше одну проміжну перевірку чорнового варіанта роботи або структурувати виконання роботи в часі з проміжними перевіrkами кожного етапу її підготовки.

Особливу увагу під час підготовки учнів до написання науково-дослідницьких робіт треба приділити питанням академічного plagiatu. Педагогічний керівник має роз'яснити суть цього поняття, особливості та причини його неприпустимості, закцентувати на цінності набуття нових знань, перевагах дотримання принципів академічної добросердечності. Рекомендується присвятити окреме заняття розбору видів академічного plagiatu та способів їх уникнення. Слід надати учням приклади правильно виконаних робіт та пояснити, чим саме вони відрізняються від тих досліджень, де було зафіксоване академічне шахрайство.

2.5.

Компетентності з академічної добросердечності, що їх має набути учень

2.5.1.

Базові компетентності, якими потрібно володіти учням для створення якісних письмових робіт, проведення наукових досліджень, складання вступних іспитів

Для успішного виконання письмової роботи учень має вміти:

- шукати, обирати та оцінювати якість джерел;
- робити нотатки, завжди зазначаючи джерело;
- виділяти головні думки в тексті;
- підсумовувати текст та йдею;
- перефразовувати чужі думки своїми словами стисло, детально, без зміни змісту цих думок;
- правильно описувати посилання на джерело;
- правильно цитувати;
- знати про форми академічного plagiatu та способи запобігання йому;
- формулювати та чітко висловлювати власні думки;
- знати структуру академічного тексту;
- уміти виокремити цитати у власному тексті;
- володіти іноземними мовами, передусім англійською.

2.5.2.

Компетентності з академічної добросердечності, що їх потрібно набути юним науковцям

Учні, які надалі планують здобувати вищу освіту, продовжувати свій шлях у науці та технічній творчості, під час навчання в школі мають навчитися:

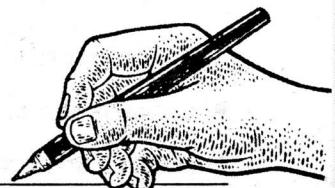
- діяти в професійних та навчальних ситуаціях із позиції академічної добросердечності;
- самостійно виконувати навчальні завдання;

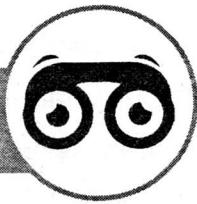
◀ Тема номера

- коректно покликатися на джерела інформації в разі запозичення ідей, тверджень, відомостей;
 - усвідомлювати значущість норм академічної добroчесності;
 - оцінювати приклади людської поведінки відповідно до норм академічної добroчесності;
 - давати моральне оцінювання власним вчинкам, співвідносити їх із моральними й професійними нормами;
 - аналізувати власну поведінку в різних життєвих ситуаціях;
 - висловлювати судження про роль і значущість добroчесної поведінки в навчальній діяльності та житті людини й суспільства;
 - демонструвати взаємоповагу, ввічливість і доброзичливість як необхідні умови в академічній діяльності;
 - демонструвати негативне ставлення до виявів академічної недобroчесності.

ДЛЯ НОТАТКІВ

РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНІ ПОРАДИ ЩОДО ДОТРИМАННЯ ПРИНЦІПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В РОБОТАХ УЧНІВ

3.1.

Ознаки встановлення порушень принципів академічної добroчесності

Феномен академічної нечесності (недоброчесності, недобросовісності, шахрайства) є багатогрannим і може набувати різних виявів. Він завдає нищівного удара якості освіти, якості учнівських робіт, репутації закладу й педагогів, формуванню морально-етичних цінностей учнів. Академічне шахрайство породжує недовіру до молодих фахівців, знижує світовий рейтинг українських закладів освіти, робить їх випускників неконкурентоспроможними на ринку праці. І це лише деякі з глобальних наслідків. Саме тому всі учасники освітнього процесу мають бути зацікавлені в боротьбі з академічним шахрайством. Для цього їм потрібно розуміти не лише основні ознаки цього явища, а й методи боротьби з ним.

Визначну роль у цій боротьбі покладено на педагогічних керівників, які готують молодих дослідників до Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів Малої академії наук України. Їм необхідно контролювати якість таких досліджень на всіх етапах написання: від ідеї до презентації під час захисту. Відповідальний підхід до цього завдання дасть змогу сформувати в майбутніх випускників базові компетенції з академічної доброчесності. Для цього важливо розуміти ознаки основних форм її порушення та вміти з ними працювати.

3.1.1.

Виявлення академічного плағіату в науково-дослідницьких роботах

Це найбільш поширенна форма академічного шахрайства. Вона визначається як привласнення результатів інтелектуальної праці інших осіб і видання її результатів за власні дослідження. Типовими виявами академічного плағіату є:

- дослівне запозичення текстових фрагментів без оформлення їх як цитат із посиланням на джерело (в окремих випадках некоректним вважають навіть використання одного слова без посилання на джерело, якщо це слово використовують в унікальному значенні, наданому цим джерелом);
- використання інформації (факти, ідеї, формули, числові значення, примітки тощо) з джерела без посилання на це джерело;
- перефразування тексту джерела у формі, що є близькою до оригінального тексту, або наведення узагальнених ідей, інтерпретацій чи висновків із певного джерела без посилання на це джерело;
- переклад наукового тексту без посилання на першоджерело.

◀ Тема номера

За результатами проекту «Академічна культура українського студентства: основні чинники формування та розвитку» [11] було сформульовано такі види плагіату:

- ▶ дослівний плагіат;
- ▶ мозаїчний плагіат;
- ▶ неадекватне перефразування;
- ▶ відсутність посилань на прямі цитати;
- ▶ згадування джерела без посилання;
- ▶ перайт;
- ▶ створення суміші власного й запозиченого тексту без належного цитування джерел;
- ▶ копіювання чужої наукової роботи чи декількох робіт й оприлюднення результату під своїм ім'ям;
- ▶ списування письмових робіт інших студентів;
- ▶ фальсифікація (вигадування тих чи тих, наприклад, статистичних, показників із подальшим зазначенням їх у власній роботі);
- ▶ реплікація;
- ▶ републікація.

Цитування наводиться за статтею Олени Рижко «Поняття, види, класифікації плагіату» [12].

До академічного плагіату зараховують використання теоретичних викладок зі статей, монографій, підручників, у яких містяться посилання на інші перводжерела без зазначення того тексту, з якого ці фрагменти було взято безпосередньо. Це є подвійним порушенням: з одного боку, маємо тут академічний плагіат, а з іншого — фабрикацію даних (оскільки за такого порушення автор наводить у тексті цитати з тих матеріалів, які він безпосередньо не досліджував).

Приклад такого порушення академічної добросовісності наведено в таблиці 3.1.

Щоб установити подібні випадки академічного шахрайства, педагогічний керівник під час по-передньої перевірки роботи має:

- ▶ детально ознайомитися з джерелами написання наукової роботи. Проаналізувати текст, зіставляючи цитати зі списком літератури. Особливу увагу варто звернути на цитування літератури, книжок, які молодому досліднику з тих чи тих причин важко знайти у вільному доступі в інтернеті або бібліотеці (йдеться про рідкісні вузькоспеціалізовані видання, стародруки, іншомовні джерела);
- ▶ під час перевірки роботи звернути увагу на прізвища дослідників, яких згадує автор. Занепокоєння має викликати цитування науковців, праці яких не наведено в списках джерел. Зазвичай такі фрагменти учні беруть зі статей, рефератів, авторефератів, дисертаций, курсових й інших видів письмових робіт, розміщених у мережі. Практика показує, що саме такі вставки дають значну частину збігів під час перевірки на плагіат;
- ▶ перевірити текст на наявність неузгоджених мовних елементів, стилістичні та синтаксичні помилки. Вони можуть свідчити про спотворення тексту для його унікалізації. Подібні огрихи також характерні для машинного перекладу текстів.

EM:

Управління
освітою

◀ травень—червень 2021

Таблиця 3.1

Поширений тип академічного плагіату

Форма порушення	Приклад тексту
Використання шматків чужого тексту без зазначення джерела (копіювання частини реферату, курсової, дисертації), у якому містяться посилання на інші джерела.	<p>«Зображення та слово: форми екфразису в літературі», організованій Пушкінським домом 2008 р. Воно зберігає актуальність і для вітчизняного літературознавства, хоча було зумовлене специфічним «розлогим» підходом російських науковців до формування поглядів на екфразис. 2001 р. історик літератури Л. Геллер запропонував на Лозаннському симпозіумі, присвяченому екфразису в російській літературі, уважати екфразисом будь-який опис, у структуру котрого інтенційно закладені не лише зображенальні, а й інші компоненти. Оскільки феномен екфрастичності, на думку Л. Геллера, слід розглядати максимально розширено, то широкий діапазон він зазначив у дефініції та назвав екфразисом «будь-яке відтворення одного мистецтва засобами іншого» [5, 18]; тобто живописом – скульптури, архітектурою – музики тощо.</p> <p>Пропонуючи таке розуміння екфразису, дослідник ґрунтівно розширив ідею М. Крегера, який уважав, що термін потрібно переглянути та «підняти»: екфразис має стосуватися всіх зображенальних описів [34, 7-9]. Кількома роками раніше Дж. Голландер запропонував у такому ж розлогому трактуванні класифікацію екфразису в таких різновидах: 1) відсторонений екфразис (<i>distracted ekphrasis</i>), який описує все, що існує за межами самого тексту й функціонує незалежно від усякого художнього об'єкта; 2) прихований екфразис (<i>hidden ekphrasis</i>), коли у вірші чи романі фрагмент пейзажу описано як твір пластичного мистецтва, а його справжня екфрастична природа виявляється лише при академічному аналізі; 3) фактичний або актуальний (<i>actual</i>) екфразис, котрий відштовхується від певних упізнаваних картин, скульптур тощо [31, 212-214]. Зауважимо, що і Крегер, і Голландер усе ж ведуть мову про вербалну описовість, а не про відтворення «одного мистецтва засобами іншого»; водночас «прихований» та «відсторонений» екфразиси насправді тотожні категорії гіпотипозису. Интерпретація екфразису в так званому “широкому” значенні домінує в російському літературознавстві, зокрема в дослідженнях М. Уртмінцевої [17].</p>

За можливості текст науково-дослідницької роботи слід перевірити за допомогою спеціалізованого програмного забезпечення. В Україні ліцензована програмою для вирішення подібних завдань є Unicheck¹. Необхідно пам'ятати, що аналіз тексту цією програмою є підставою для подальшого його переогляду, але не до звинувачення учня в академічному плагіаті.

Під час виявлення академічного плагіату педагогічний керівник має провести з учнем роз'ясннювальну бесіду, повідомити про факт академічного шахрайства. У тому випадку, якщо відсоток академічного плагіату не перевищує 20% та стосується лише теоретичної частини дослідження, така робота може бути швидко доопрацьована. Передусім мають бути наведені всі джерела інформації та коректні посилання.

Якщо академічний плагіат виявлено в практичній частині роботи, або він становить понад 20% дослідження, педагогічному керівнику варто відклікати роботу з конкурсу та спрямувати на серйозне доопрацювання. У таких випадках слід надати учню додаткові консультації з академічного письма. Можна звернутися за допомогою до профільної секції одного з відділень Київської Малої академії наук учнівської молоді. Також варто разом із молодим дослідником переглянути методичні рекомендації із цього питання й записи семінарів із теми.

¹ <https://unicheck.com/uk-ua>.

◀ Тема номера

Якщо педагогічний керівник виявить факт академічного шахрайства після подання роботи на конкурс, її варто добровільно відкликати. Якщо plagiat виявлено в рефераті, есеї чи іншій формі письмової роботи, учитель має право анулювати оцінку за неї, спрямувати учня на перескладання змістового модуля, підготовку нового есею або реферату (на його розсуд).

Під час установлення факту академічного plagiatu в учнівській роботі журі має право зняти її з конкурсу, дискваліфікувати участника, винести усне попередження та позбавити роботу права отримання призового місця.

3.1.2.

Виявлення помилок цитування

Академічний plagiat і самоплагiat необхідно відрізняти від помилок цитування. Це явище можна визначити за такими особливостями:

- ▶ відсутність лапок під час використання текстових фрагментів, запозичених з інших джерел, за наявності коректного посилання на це джерело;
- ▶ незбіг номера джерела в посиланні з номером, наведеним у списку літератури;
- ▶ неправильне оформлення посилання (неточна послідовність наведення номера джерела та сторінок, на яку покликається автор роботи, відсутність інформації про сторінки тощо), що ускладнює пошук джерела.

Помилки цитування хибно вважають менш суттевим порушенням академічної доброчесності. Іноді їх розглядають як різновид академічного plagiatu. Варіантом такого порушення є подання всієї публікації чи її оглядової частини у вигляді набору фрагментів, запозичених із різних джерел. Водночас не завжди ці фрагменти коректно оформлено, навіть якщо вони є прямим цитуванням. Іноді в таких текстах бувають переплутані посилання. Частими є помилки в прізвищах авторів, назвах і вихідних даних видань, що ускладнює чи унеможливлює пошук джерел та їх опрацювання наукометричними системами. Іноді є підстави припускати, що помилки цитування зроблено свідомо для обґрунтування авторитетом наведених джерел ідей, думок, числових даних тощо, яких насправді немає в цих джерелах. Також, «помилки» можуть бути зумовлені намаганням приховати справжні джерела інформації.

Помилки цитування є порушенням академічної етики, оскільки в сучасних умовах вони при наймні призводять до викривлення наукометричних показників інших науковців і наукових видань, тим самим порушують права справжніх авторів.

В окремих випадках невизначенім є питання щодо необхідності чи відсутності посилання на джерела «загальновідомих» знань. Це поняття є неоднозначним і залежить від обставин.

Стаття 10 Закону «Про авторське право і суміжні права» встановлює, що plagiatом не є оприлюднення таких об'єктів:

- ▶ повідомлень про новини дня або поточні події, що мають характер звичайної пресінформації;
- ▶ творів народної творчості (фольклору);

- виданих органами державної влади в межах їх повноважень офіційних документів політичного, законодавчого, адміністративного характеру (законів, указів, постанов, судових рішень, державних стандартів тощо) та їх офіційних перекладів;
- державних символів України, державних нагород, символів і знаків органів державної влади, Збройних Сил України та інших військових формувань, символіки територіальних громад, символів і знаків підприємств, установ та організацій (після їх офіційного затвердження);
- грошових знаків;
- розкладів руху транспортних засобів, розкладів телерадіопередач, телефонних довідників та інших аналогічних баз даних, що не відповідають критеріям оригінальності та на які поширюється право *sui-generis* (своєрідне право, право особливого роду) [4].

Також не є plagiatом опублікування анонімного твору чи його частини під власним іменем, оскільки в цьому випадку на анонімний твір авторське право не поширюється. Зазначимо, що останнє положення не поширюється на матеріали, опубліковані на інтернет-ресурсах без вказівки на автора. Під час роботи з такими джерелами треба робити коректні посилання на передовідмінну (у цьому випадку — сайт).

Також до загальновідомих зараховують знання, наведені в багатьох (5 та більше) джерелах. Ale під час підготовки науково-дослідницької роботи на це не варто посилатися. Слід наводити коректні цитати із загальновідомих книжок, за необхідності звертатися до довідкової літератури.

Для виявлення помилок цитування педагогічному керівнику необхідно перевірити посилання в роботі та зіставити їх зі списком літератури. Про їх наявність слід повідомити учня й зобов'язати скоригувати помилки перед поданням роботи на конкурс-захист.

Робота, у якій членами журі були зафіксовані помилки цитування, отримає невисокі бали за заочного оцінювання. Учню буде винесено усне попередження.

3.1.3.

Виявлення самоплагіату

Окремим типом порушення академічної добросовісності є самоплагіат. Його треба відрізняти від академічного plagiatу, оскільки автор може не використовувати результати чужих досліджень взагалі і, відповідно, не посилатися на інших науковців. Водночас самоплагіат не можна вважати меншим порушенням академічної добросовісності, оскільки він спровокає наукові результати роботи.

Ознаками самоплагіату є:

- повторна публікація письмової роботи без змін або з незначними змінами;
- подання однієї й тієї самої роботи на дві секції одночасно (без суттєвих змін);
- використання в роботі попередньо опублікованих даних баз належного посилання, змішування нової та старої інформації, повторний аналіз раніше оприлюднених даних.

◀ Тема номера

Для встановлення факту самоплагіату педагогічному керівнику необхідно зіставити роботи учня за поточний і попередній рік (особливо важливо це зробити в тих випадках, коли молодий науковець продовжує участь в конкурсі), вибрати однакові фрагменти, місця, де дослідник розглядає той самий матеріал, але під іншим ракурсом. Приклад правильного оформлення посилання на попередню роботу наведено нижче.

Таблиця 3.2

Наведення посилань на власну науково-дослідницьку роботу попереднього року

Правильне оформлення цитування	Неправильне оформлення цитування
У минулорічному моєму дослідженні «Купальські пісні Умані» було встановлено: «Основними мотивами купальських пісень є ...» [Джерело зазначено в списку літератури]	«Основними мотивами купальських пісень є ...» (Без жодного посилання на дослідження)

У разі виявлення самоплагіату необхідно пояснити молодому науковцю суть його помилки та допомогти поставити коректні посилання. Водночас слід дотримувати тих самих правил, що й під час роботи із цитатами інших дослідників. Варто виділяти лапками кожну фразу, запозичену з попередньої роботи, у квадратних дужках біля неї вказувати номер і сторінки цитованого джерела. Назву роботи, з якої взято ті чи ті дані треба обов'язково навести в списку використаних джерел.

Установлення факту самоплагіату під час заочного оцінювання роботи членами журі є підставою для зниження оцінки за критеріями, як-от: наукова новизна, правильність оформлення. Голова журі при виявлений такого порушення може зробити усне зауваження учаснику конкурсу.

3.1.4. Установлення факту фабрикації даних

Фабриковані дані можна наводити разом зі справжніми, аби приховати факт порушення академічної доброчесності. Нерідко до такого прийому вдаються в тих випадках, коли справжніх результатів експериментів, розрахунків, емпіричних досліджень недостатньо для обґрунтування потрібних висновків.

Спираючись на аналіз робіт, можна визначити такі різновиди фабрикації:

- ▶ наведення в роботах вигаданих чи неперевірених даних, зокрема статистичних, результатів експериментів, розрахунків чи емпіричних досліджень, фотографій, аудіо- та відеоматеріалів тощо;
- ▶ посилання на вигадані джерела інформації або навмисне посилання не на справжнє джерело;
- ▶ приписування іншим особам текстів, думок чи ідей, яких вони не висловлювали чи не публікували [6].

Приклади фабрикації в наукових роботах наведено нижче.

Таблиця 3.3

Форми фабрикації в дослідницьких роботах

Тип порушення	Ілюстрація
Наведення вигаданих статистичних даних, результатів експериментів	Побудова практичної частини роботи на базі опитування, яке насправді не проводилося (відсутні анкети, свідчення респондентів тощо)
Посилання на несправжні джерела інформації	Цитату «Стаття «Правові аспекти академічного plagiatu» опубліковано в журналі «Вісник публічного та приватного права» (є фаховий журнал «Науковий вісник публічного та приватного права», однак дослідник посилається не на нього, а на джерело з вигаданою, але науковоподібною назвою)
Приписування іншим особам текстів, думок, ідей, які вони не публікували	Цитата з роботи «Поезія «Каменярі» є відомим твором Тараса Шевченка» (насправді наведений твір належить І. Я. Франку). Таку цитату зараховуємо до фабрикації, оскільки учениця свідомо замінила автора твору, аби нібито розширити змістову палітру Т. Г. Шевченка

Щоб виявити факти фабрикації в науковій роботі, керівнику необхідно зробити таке.

1. Переглянути дані, наведені в роботі за результатами розрахунків, експериментів, емпіричних досліджень. Проаналізувати їх коректність і доцільність, відповідність темі, меті й завданням дослідницького проекту. З'ясувати, чи мав ученський реальну можливість здійснити подібне дослідження (особливо на це слід звернути увагу, якщо для дослідження необхідне складне обладнання, реагенти).
2. Перевірити відео- та фотоматеріали, додані до роботи (зокрема, наведені в додатках).
3. За необхідності переглянути чернетки учня, нотатки, зроблені під час виконання дослідження.
4. У разі сумнівів щодо достовірності даних експерименту, розрахунків тощо варто виконати їх повторно й зіставити з попередніми результатами дослідження.

У разі встановлення факту фабрикації в письмових роботах керівник має відкликати роботу з конкурсу. Якщо подібне порушення академічної добросередності буде зафіксовано членами журі, роботу буде знято з конкурсу.

Аби запобігти фабрикації даних у науково-дослідницьких роботах, необхідно контролювати виконання учнем практичних досліджень і за необхідності надавати йому методичну допомогу. Слід акцентувати на тому, що в науковій роботі висновки мають підпорядковуватися отриманим результатам дослідження, а не навпаки.

3.1.5.

Установлення факту фальсифікації даних

Фальсифікація — це свідоме викривлення даних, отриманих під час самостійних розрахунків, проведення експериментів тощо, або інформації, оприлюдненої в інших джерелах. Зазвичай до такого порушення академічної добросередності учні вдаються за отримання небажаних ре-

◀ Тема номера

зультатів практичної роботи. Використання фальсифікованих даних у роботі приводить до викривлення її результатів, знецінення дослідження. Це грубе порушення наукової етики.

Таблиця 3.4

Приклади фальсифікації в дослідницьких роботах

Види фальсифікації	Приклади
Коригування результатів досліджень, що не базується на додаткових розрахунках, вимірюваннях, виправленнях помилок тощо	<p>Реальні результати опитування: 5% респондентів незадоволені станом питної води в мікрорайоні. Інші загалом задоволені, але вважають за необхідне її додатково фільтрувати.</p> <p>Результати опитування, кориговані для увиразнення проблеми:</p> <p>«Кожний другий респондент незадоволений станом питної води».</p> <p>*Тут бачимо свідоме викривлення даних</p>
Використання змінених даних, зокрема, фрагментів літературного тексту, статистичних даних, результатів експериментів, розрахунків чи емпіричних досліджень, фотографій, аудіо- та відеоматеріалів тощо без належного обґрунтування причин і зазначення методики їх коригування	<p>Реальна інформація, оприлюднена в перводжерелі: «Грудень 2020 року випав незвично холодним. Температура повітря першого місяця календарної зими була доволі низькою та коливалась від -10°C у середині місяця до $+5^{\circ}\text{C}$ в останні дні минулого року»</p> <p>Подання інформації в роботі: «Грудень 2020 року випав незвично холодним. Температура повітря першого місяця календарної зими була доволі низькою та коливалась від -15°C в середині місяця до -6°C в останні дні минулого року»</p>
Наведення неповної або викривленої інформації щодо апробації результатів наукового проекту	<p>У вступі до роботи зазначено «Основні положення цього дослідження було викладено в статті «Аналіз стану води в бюветах Дніпровського району», опублікованій у журналі Наукові записки Житомирського університету, № 10».</p> <p>Реально: жодних відомостей про таку публікацію немає.</p> <p>*Назва статті та видання в цьому прикладі вигадані, будь-які збіги з реальними публікаціями та науковими журналами випадкові</p>

Для виявлення фальсифікації даних під час перевірки робіт учителю потрібно діяти так:

- ▶ зіставити результати дослідження з метою та завданнями;
- ▶ перевірити дані, отримані за допомогою розрахунків, експериментів, опитування й інших досліджень;
- ▶ переглянути інформацію, наведену за іншими джерелами (зокрема, наведені розрахунки та результати чужих експериментів).

У разі виявлення актів фальсифікації в роботі її необхідно добровільно відкликати з конкурсу та переробити, використовуючи коректні дані. Це також стосується статей, рефератів, есеїв та інших форм письмових робіт.

Викриття фальсифікації під час експертної оцінки науково-дослідницьких робіт є підставою для дискваліфікації участника конкурсу та усного попередження наукового та педагогічного керівників.

3.1.6. ➤ Протидія списуванню

Факт списування може бути встановлений експертами під час заочного оцінювання, проведення постерного захисту, а також наукової конференції. Його виявами є:

однакові або дуже близькі за змістом роботи;

отримання допомоги від третіх осіб (зокрема, учителів і батьків) під час захисту та підготовки питань до інших учасників конкурсу.

У школах ознаками списування також є несамостійне виконання завдань на контрольних роботах, здавання не свого варіанта письмової роботи (у випадках, коли передбачено кілька варіантів завдань), використання системи прихованих сигналів (звукових, жестових тощо).

Списування вважається грубим порушенням академічної добросердечності. Установлення факту списування під час захисту науково-дослідницьких робіт є підставою для дискваліфікації участника конкурсу та усного попередження наукового та педагогічного керівників.

3.1.7. ➤ Установлення факту обману

Цей тип порушення академічної добросердечності використовують для приховання факту несамостійного виконання науково-дослідницької роботи. Визначають такі форми обману:

- подання як результатів власної праці робіт, виконаних на замовлення іншими особами, або робіт, щодо яких справжні автори надали згоду на таке використання;
- здавання або представлення різними особами робіт з одним змістом;
- проходження процедур контролю знань підставними особами;
- симуляція погіршення стану здоров'я, хвороби для уникнення контрольних заходів.

Для викриття обману щодо справжніх результатів науково-дослідницької діяльності педагогічним керівникам рекомендується діяти певним чином (*схема 8 на с. 52*).

Викриття обману під час захисту науково-дослідницьких робіт є підставою для дискваліфікації участника конкурсу та усного попередження наукового та педагогічного керівників.

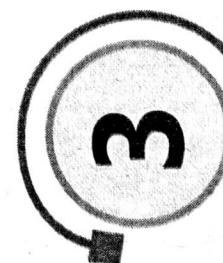
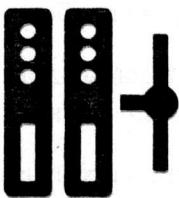
Для викриття обману щодо справжніх результатів науково-дослідницької діяльності педагогічним керівникам рекомендується діяти так:

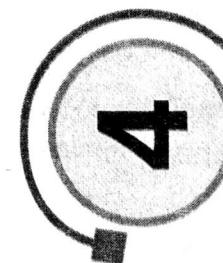
Після отримання роботи на перевірку провести з учнем бесіду. Уточнити в нього, які проблеми виникли під час проведення дослідження, де та як було зібрано ним фактичний матеріал.

За наявності сумнівів у самостійності виконання дослідження слід дати учню додаткове завдання. Для перевірки знань можна використати короткі форми: есей, письмові відповіді на питання, написання анотації. Під час проведення ІІ (міського) етапу Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів Малої академії наук України для подібної перевірки, зафіксовано, зокрема, такі форми, як мотиваційний лист та анотація.

Порівняти постер і презентацію з науковою роботою учня (якщо перші дві форми роботи були виконані ним у присутності педагогічного керівника). Це дасть можливість оцінити рівень підготовки молодого науковця та визначити ступінь самостійності під час виконання його роботи.

Під час постерного захисту та наукової конференції для запобігання обману проводиться ідентифікація кожного участника за документом, що містить фотографію особи (паспортом, учнівським квитком).

3.1.8.**Установлення факту необ'єктивного оцінювання**

Принципів академічної добросовісності мають дотримувати всі учасники освітнього процесу, зокрема, учителі, наукові керівники робіт. Однією з основних форм порушення в цій сфері є необ'єктивне оцінювання. У листі МОН від 23.10.2018 № 1/9-650 визначено такі ознаки цього порушення:

- свідоме завищенння або заниження оцінки результатів навчання здобувачів освіти;
- невчасне повідомлення здобувачів освіти про систему оцінювання;
- відсутність об'єктивних критеріїв оцінювання;
- використання різних підходів і критеріїв під час оцінювання однотипних робіт, навмисне створення нерівних умов для різних здобувачів освіти тощо;
- надання та/або отримання будь-яких необґрунтovanих переваг в освітній, дослідницькій діяльності здобувачам освіти через родинні й інші неформальні звязки, застосування тиску на осіб, які приймають відповідні рішення [6].

У випадках фіксації таких фактів учні можуть звернутися зі скаргою до керівництва закладу освіти. У цій скарзі вони мають детально описати ситуацію та зазначити, які саме письмові роботи були необ'єктивно оцінені.

На II (міському) етапі Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів Малої академії наук України вжито таких заходів щодо запобігання необ'єктивному оцінюванню досліджень молодих науковців:

- розроблено й офіційно оприлюднено чіткі вимоги до оформлення робіт, термінів їх подання; установлено порядок проведення конкурсу й оприлюднення його результатів;
- забезпечено належний методичний супровід під час підготовки таких робіт, за яким мають змогу звернутися учні, педагогічні керівники та батьки до початку проведення II (міського) етапу Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів Малої академії наук України;
- розроблено об'єктивні критерії оцінювання робіт, постерного захисту й наукової конференції для всіх відділень, секцій;
- проведено відбір кваліфікованих кадрів до складу членів журі за всіма секціями, водночас було враховано й упереджено виникнення конфлікту інтересів;
- організовано відеофіксацію кожного етапу захисту робіт для унеможливлення отримання окремими учнями будь-яких неправомірних переваг.

У такий спосіб у КПНЗ «Київська Мала академія наук учнівської молоді» унеможливлено необ'єктивне оцінювання науково-дослідницьких робіт.

3.2.

Процедури виявлення та встановлення фактів порушення академічної доброчесності

Факт порушення академічної доброчесності визначають керівники та методисти закладів освіти, наукових відділень закладів позашкільної освіти, члени конкурсних журі з урахуванням вимог Закону України «Про освіту» та внутрішніх наказів закладу, у якому виявлено факт порушення академічної доброчесності.

Особа, яку звинувачують у порушенні нею академічної доброчесності, має такі права:

- ▶ ознайомлюватися з усіма матеріалами перевірки щодо встановлення факту порушення академічної доброчесності, подавати до них зауваження;
- ▶ особисто або через представника надавати усні та письмові пояснення або відмовитися від надання будь-яких пояснень, брати участь у дослідженні доказів порушення академічної доброчесності;
- ▶ знати про дату, час і місце та бути присутньою під час розгляду питання про встановлення факту порушення академічної доброчесності та притягнення за це порушення до академічної відповідальності;
- ▶ оскаржити рішення про притягнення до академічної відповідальності в органі, уповноваженому розглядати апеляції, або в суді.

3.3.

Особливості перевірки робіт на академічний плагіат

Перевірка конкурсних робіт на плагіат проводиться у 2 етапи. Вона передбачає аналіз тексту за допомогою сертифікованої української програми Unicheck і подальшого рецензування експертами-науковцями.

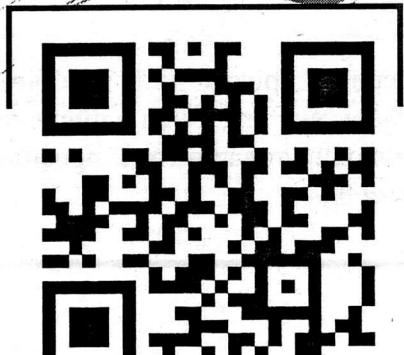
На першому етапі текст наукової роботи в авторській редакції завантажується в програмне середовище Unicheck. Система здійснює пошук подібних фрагментів тексту як у бібліотеках КПНЗ «Київська Мала академія наук учнівської молоді», так і в інтернет-джерелах. Така перевірка дає змогу встановити факт академічного плагіату та самоплагіату. Програма формує протокол, у якому наводиться відсоток унікальності робіт, перелік ресурсів, із яких міг бути запозичений текстовий фрагмент, і відсоток схожості. Окрім того, подане програмне забезпечення звертає увагу на підозріле форматування тексту й інші ознаки академічного шахрайства та повідомляє користувача про це в спеціальній вкладці Modifind. Протокол перевірки на плагіат за допомогою програми Unicheck надається для ознайомлення членам журі, які здійснюють подальше рецензування роботи.

Слід зазначити, що результати комп’ютерної перевірки мають інформаційний характер. Вони є підставою для подальшого експертного аналізу наукової роботи, але не можуть бути підставою для остаточного встановлення факту академічного шахрайства.

Другий етап передбачає експертну перевірку роботи. На цьому етапі науковий співробітник ознайомлюється з результатами комп’ютерної перевірки, передивляється схожі фрагменти, підтверджує або спростовує факти академічного plagiatu. Експерт також може встановити факт фальсифікації даних, фабрикації наукового дослідження. Саме експертний висновок за науковою роботою може встановлювати факт академічного шахрайства та є підставою для застосування щодо неї санкцій, передбачених Рекомендаціями з академічної добросередності для закладів вищої освіти (лист МОН від 23.10.2018 № 1/9-650 [6]).

У разі встановлення факту академічного plagiatu в науковій роботі або будь-якої іншої форми порушення академічної добросередності (під час рецензування експерт може встановити факт фальсифікації, фабрикації результатів) до учасника будуть застосовані санкції. Так, якщо порушення було допущено вперше, учню та його педагогічному керівнику виносять усне попередження, інформацію про роботу вносять до спеціальної бази. У разі повторного порушення учню та керівнику виносяться письмове попередження. В обох випадках робота, створена з порушеннями академічної добросередності, не може претендувати на позитивну оцінку та признання місце на II (міському) етапі Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів Малої академії наук України.

Сервіс перевірки на плагіат для найкращих результатів

<https://uncheck.com/uk-ua>

Рекомендації з академічної добросередності для закладів вищої освіти

<https://cutt.ly/2b2Lfuz>

РОЗДІЛ 4. ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ УЧНІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

4.1. ➤ Профілактика порушення академічної доброчесності в ЗЗСО та ЗПО

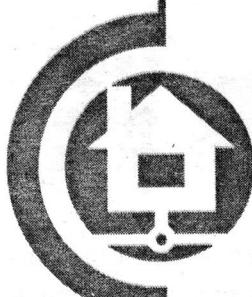
Базове розуміння аспектів академічної доброчесності кожна дитина отримує в навчальному закладі. Саме тому так важливо систематично проводити профілактичні заходи щодо уникнення списування, plagiatu й інших форм порушень. Для цього вчителі та наукові керівники мають визначити, із яких причин учень або студент у науково-дослідницькій роботі може вдастися до plagiatu й інших форм порушення академічної доброчесності.

Серед найпоширеніших факторів варто назвати такі:

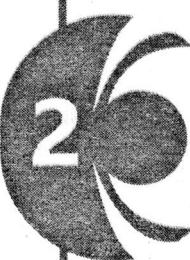
- ▶ брак мотивації, виконання роботи не з особистого наукового інтересу, а заради призового місця на конкурсі, оцінювання або отримання інших преференцій у навченні;
- ▶ некоректне формулювання теми, предмета й об'єкта дослідження, неправильний вибір джерел. Постановка занадто складних для молодого дослідника завдань;
- ▶ відсутність культури цитування, навичок академічного письма;
- ▶ знецінення оригінальних думок. Учню вони можуть здаватися недолугими, погано сформульованими, примітивними порівняно з вивіреними твердженнями відомих науковців;
- ▶ брак часу на виконання дослідження. Така проблема може виникати, якщо учню на написання роботи відводиться всього 4—6 тижнів. Цього недостатньо для фахового опрацювання теоретичного матеріалу, виконання експериментів, проведення опитування тощо.

Нерідко учні вдаються до списування, академічного plagiatu та самоплагiatу через те, що не розуміють сутності цих явищ, не вважають їх грубими порушеннями, розцінюють як просто технічні помилки.

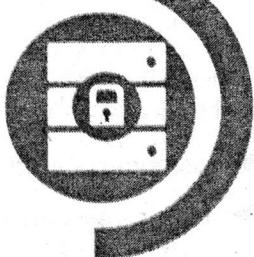
Розуміння причин порушення академічної доброчесності є першим кроком до їх запобігання. Другим кроком є розробка стратегії упередження цього явища, яка має бути здійснена педагогічними й науковими керівниками в закладах освіти, наукових товариствах, профільних секціях. Така стратегія має охоплювати низку елементів (*схема 9*).

Схема 9**Стратегія упередження порушення академічної добросесності**

Включення до освітніх програм окремих компонентів або їх складників із питань дотримання академічної добросесності й навичок академічного письма.

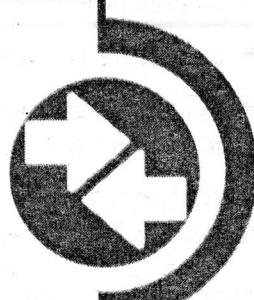
Створення атмосфери академічної добросесності. Проведення цільових заходів, присвячених цьому питанню: конференцій, круглих столів, квестів тощо. Популяризація принципів академічної добросесності серед учнів і батьків.

Поширення комплексу рекомендацій щодо боротьби з плагіатом: пам'ятка для учнів із запобігання плагіату, керівництво з уникнення плагіату для конкурсантів, керівництво для викладачів із профілактики учнівського плагіату, схема дій персоналу закладу освіти щодо боротьби з плагіатом тощо.

Моніторинг громадської думки: анонімне опитування здобувачів освіти щодо наявності/брaku порушень академічної добросесності.

Аби ці заходи дали очікуваний результат, їх необхідно проводити систематично. Важливо, щоб критерії наукової доброочесності враховували під час оцінювання кожної письмової роботи. У цих випадках у закладі освіти не має толеруватися добровільне списування й інші форми допомоги учнів одне одному, не передбачені формою перевірки знань.

4.2.

Створення атмосфери академічної доброочесності в закладі

Створення атмосфери академічної доброочесності в закладі передусім зумовлюється ставленням до принципів академічної доброочесності в педагогічному колективі. Важливо забезпечити розуміння всіма учасниками освітнього процесу, насамперед педагогічними, науково-педагогічними працівниками, сутності академічної доброочесності, вимог законодавства й внутрішніх нормативних документів із цих питань, основних видів порушень, зразків правильної поведінки в ситуаціях, які можуть призводити до порушень [6].

Для цього варто використовувати інструменти та заходи, як-от:

- ▶ курси підвищення кваліфікації викладачів із питань академічної доброочесності, які можуть зараховуватися як частина планових заходів із підвищення кваліфікації;
- ▶ самоосвіта викладачів із подальшим контролем результатів навчання;
- ▶ лекції, презентації, тренінги, семінари із запрошенням фахівців;
- ▶ обмін досвідом тощо [6].

Головними питаннями в навченні академічної доброочесності мають бути:

- ▶ поняття академічної доброочесності та переваги доброочесної поведінки;
- ▶ основні та деталізовані види порушень академічної доброочесності, способи їх ідентифікації, розмежування суперечливих випадків;
- ▶ інструменти й процедури перевірки академічних творів на plagiat, способи виявлення інших порушень академічної доброочесності;
- ▶ методи навчання здобувачів освіти академічної доброочесності;
- ▶ інструменти та способи мотивування учнів до доброочесної поведінки;
- ▶ норми законодавства, вимоги внутрішніх нормативних документів із питань академічної доброочесності, визначені закладом освіти методи запобігання порушенням, види академічної відповідальності й процедури розгляду справ про порушення академічної доброочесності;
- ▶ вивчення та запровадження практик із забезпечення академічної доброочесності;
- ▶ правила академічного письма та методи навчання здобувачів освіти академічному письму в застосуванні до конкретних навчальних дисциплін;
- ▶ створення та використання ефективних методів об'єктивного оцінювання результатів навчання здобувачів освіти [6].

Після проведення навчання заклади освіти мають забезпечити дотримання педагогічними, науково-педагогічними працівниками встановлених правил і процедур із питань академічної

доброчесності. Для цього потрібне послідовне застосування регуляторних документів. Водночас варто враховувати, що суворе дотримання відносно м'яких норм є більш ефективним способом формування академічної доброчесності, ніж установлення суворих норм, які виконуватимуться вибірково [6].

4.3.

▶ Прийняття декларації доброчесності, адаптованого кодексу етики

Розробка й прийняття декларації доброчесності — ще один з інструментів творення атмосфери академічної доброчесності в закладі. Служні рекомендації щодо процедури підготовки, прийняття та запровадження етичного кодексу викладено в аналітичній роботі Є. Стадного «Деякі рекомендації щодо впровадження етичних кодексів в українських ВНЗ», здійсненій у рамках запровадження Проекту сприяння академічній доброчесності в Україні — SAIUP [10, 14]. Цей документ розроблено для закладів вищої освіти, однак деякі його положення можна використати в ЗЗСО та ЗПО.

На основі цього документа сформовано такі рекомендації.

► Керівникам шкіл, методистам, учителям, які займаються підготовкою робіт до конкурсу МАН України, слід організувати розробку та затвердження учнівського кодексу етики. Цей документ не має бути запропонований педагогічними працівниками. Варто активно залучати учнів до розроблення та запровадження політики й правил академічної доброчесності в закладі освіти. Це спонукає учнів брати на себе відповідальність за власну поведінку. Слід надавати учням підтримку та настанови [10].

► Слід зорієнтувати учнів щодо структури такого документа. Він має передбачати такі структурні елементи: «Основні поняття та терміни, що стосуються академічної доброчесності» (цей розділ дасть змогу учням орієнтуватися в тому, що саме вважається академічним шахрайством), «Цінності», «Права учнів», «Обов'язки учнів», «Санкції, що можуть бути застосовані вчителями в разі вияву академічної недоброчесності», «Порядок дій учнів у разі порушення академічної доброчесності вчителями», «Клятва учнів» [10].

► Необхідно провести учнівські збори, проконтролювати розробку норм кодексу доброчесності, обговорити їх, роз'яснити учням незрозумілі моменти. Кодекс потрібно прийняти через процедуру голосування. За необхідності варто запросити до школи фахівця, який проведе лекцію або практикум із цього питання. За потреби вчителі можуть звернутися до Київської Малої академії наук учнівської молоді за методичною допомогою й узгодити проведення вебінару з питань академічної доброчесності для їхнього навчального закладу [10].

Після прийняття відповідного учнівського документа варто періодично обговорювати на різних рівнях стан запровадження етичних академічних норм у щоденному житті закладу освіти. Кодекс та етика мають «звучати» в розмовах. Рекомендується розвішувати мотиваційні цитати з етичного кодексу — окрім етичні норми — у приміщеннях та аудиторіях закладу освіти. У додатку Б на с. 72 наведено орієнтовний текст учнівської клятви. Його можна взяти дослівно або переробити з урахуванням ідей і побажань учнів. Наголосимо, що підписання такого кодексу має здійснюватися на добровільній основі. Педагогічні керівники не можуть застосовувати примус для отримання такої згоди від учнів.

◀ Тема номера

Аби учні відчували додаткову підтримку вчителів і розуміли цінність прийнятого кодексу та необхідність слідувати його нормам, варто проводити тижні «академічної добродетелі» (із поясненнями та тлумаченнями поняття, обговоренням кодексів) на початку кожного навчального року, повторні інформаційні заходи напередодні конкурсів науково-дослідницьких робіт, олімпіад, екзаменаційних сесій тощо.

Учителям також рекомендовано:

- ▶ розробити, запроваджувати й оновлювати навчальні курси або модулі з академічної добродетелі для учнів і програм підвищення кваліфікації викладачів;
- ▶ проводити за участі ініціативних груп учнів і викладачів популяризаційні та роз'яснювальні зустрічі зі школярами, аби пояснити місію та функції кодексу етики;
- ▶ включати коротку інформацію про неприпустимість плагіату та можливі санкції за нього до методичних матеріалів із навчальних дисциплін;
- ▶ включити до титульної сторінки письмових робіт учнів декларацію академічної добродетелі (*додаток А* на с. 71).

Матеріали, що стосуються питань академічної добродетелі, слід розмістити на окремій сторінці офіційного сайту ЗЗСО чи ЗПО, аби учні могли ними користуватися.

Деякі рекомендації щодо запровадження етичних кодексів в українських закладах вищої освіти

<https://cutt.ly/3b2Lnhd>

РОЗДІЛ 5. ЯК ОРГАНІЗУВАТИ НАВЧАННЯ УЧНІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЧЕРЕЗ ЗАЛУЧЕННЯ ДО УЧАСТІ В КОНКУРСАХ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКИХ РОБІТ

5.1.

Підготовка учнівської молоді до участі в конкурсах
науково-дослідницьких робіт

Дієвим напрямом запровадження академічної добroчесності в закладі є активна участь у конкурсах та інших заходах позашкільної освіти наукового спрямування.

Для того щоб зорієнтувати творчу молодь до участі в подібних заходах, необхідно:

- на початку та наприкінці навчального року провести відкриті лекції, семінари та учнівські збори. Надати учням інформацію про можливість виконання науково-дослідницьких робіт за профільними секціями. Необхідно наголосити на тому, що під час подібного навчання молоді науковці зможуть закріпити навички академічного письма, спілкуватися з представниками закладів вищої освіти, науково-дослідницьких установ тощо;
- розробити освітні компоненти для роботи з учнями, які займаються власними дослідженнями. Такі компоненти можна інтегрувати в будь-який навчальний курс;
- здійснювати контроль над написанням учнівських робіт. Слід надавати таким учням додаткові консультації щодо академічного письма, порядку роботи з літературою, цитування. Періодично перевіряти чернетки, результати соціологічних опитувань та інших форм досліджень, аби уникнути фабрикації та фальсифікації даних;
- упродовж навчального року організовувати семінари, круглі столи, конференції, на яких учні зможуть апробувати результати своїх досліджень. Потрібно заохочувати учнів до виголошення доповідей;
- рекомендується завести проектні папки на кожного молодого дослідника (у сучасних умовах такі папки можна розмістити на віртуальних носіях інформації). Для відслідковування статусу розробки дослідницького проекту слід створити та надалі заповнювати шкалу його виконання. Оформити її можна в довільній формі та бажано, щоб вона враховувала виконання кожного окремого сегмента роботи (опрацювання літератури, проведення практичного дослідження тощо);
- за необхідності розробити спеціальні робочі зошити для ведення учнівських проектів. Це можна зробити самостійно.

Для підтримки молодих науковців рекомендується організувати в школі учнівське наукове товариство (якщо цього не було зроблено в попередні роки). За згодою переможців ІІ (міського) етапу Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів Малої академії наук України їхні статті, есеї, результати статистичних досліджень варто публікувати на шкільному сайті. Це допоможе створити позитивний імідж молодих науковців у вашому освітньому закладі. Необхідно наголошувати, що Всеукраїнський конкурс-захист є не кінцевою метою, а окремим етапом реалізації науково-дослідницького проекту. Це зумовить правильну мотивацію учнів.

5.2.

Рекомендації для керівників ЗЗСО, ЗПО щодо організації навчання учнів академічної добroчесності через залучення до участі в конкурсах науково-дослідницьких робіт

Керівникам ЗЗСО, ЗПО надається чільна роль в організації навчання академічної добroчесності. Вони мають взяти на себе обов'язки із забезпечення дотримання норм академічної добroчесності учнями та педагогічними співробітниками, сприяти проведенню тематичних заходів, організовувати перевірку письмових робіт, що передаються на конкурси.

Керівнику ЗЗСО, ЗПО слід дотримувати таких рекомендацій.

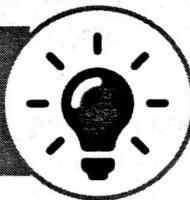
- Сприяти створенню наукового товариства в ЗЗСО, проведенню заходів, присвячених академічній добroчесності.
- За можливості дополучати до співпраці із ЗЗСО фахівців з академічного письма; запрошувати на зустрічі з учнями, круглі столи та інші заклади науковців.
- Ініціювати створення у своєму ЗЗСО картотеки академічної добroчесності. Вона має містити анкети учнів, які демонструють їхнє ставлення до академічного plagiatu, списування та інших форм порушень, а також дані про такі порушення та академічну відповіальність. Зразок такої анкети — у додатку В на с. 73—74. Контролювати систематичне ведення цієї картотеки.
- За можливості забезпечити перевірку конкурсних робіт за допомогою програми Unicheck для запобігання plagiatu, самоплагiatu, фальсифікації даних.
- Ураховувати факти порушення академічної добroчесності під час вирішення питання про притягнення педагогічного працівника до дисциплінарної відповіальності, формування внутрішнього журі для оцінювання конкурсних робіт тощо.
- Під час фіксування порушення академічної добroчесності (академічного plagiatu, списування, фальсифікації тощо) керівнику ЗЗСО необхідно організувати перевірку такого факту. У цьому питанні варто керуватися статтею 43 Закону «Про повну загальну середню освіту». Відповідно до цього нормативного акта «рішення про встановлення факту порушення педагогічним працівником академічної добroчесності та визначення виду академічної відповіальності приймає педагогічна рада за участі працівника та/або його законного представника» [2]. Інформація про підтвердження або спростування факту порушення академічної добroчесності має бути надана педагогічним керівником або педагогічною радою керівнику ЗЗСО протягом трьох робочих днів.
- У випадку фіксування порушення академічної добroчесності учнями або педагогічними керівниками під час участі в конкурсах науково-дослідницьких робіт керівнику слід зініціювати внутрішню експертну перевірку роботи та надати відповідні роз'яснення в організаційний комітет конкурсу. Слід пам'ятати, що директор, заступник директора або інша уповноважена особа мають право звернутися до оргкомітету конкурсу для отримання роз'яснень щодо встановленого факту порушення. Ці роз'яснення варто врахувати під час подальшої роботи з обдарованою молоддю, аби надалі запобігти подібним порушенням.

Під час визначення санкцій для порушників академічної добroчесності керівникам ЗЗСО варто керуватися пунктом 10 статті 43 «Забезпечення академічної добroчесності у сфері загальної середньої освіти» Закону «Про повну загальну середню освіту», у якому зазначено: «Види ака-

демічної відповідальності, що можуть бути застосовані до учнів і педагогічних працівників, повинні бути співмірними із вчиненими порушеннями. За одне порушення може бути застосовано лише один із видів академічної відповідальності» [2].

5.3.

Формування мотивації педагогічних, науково-педагогічних працівників до дотримання академічної доброчесності через конкурси

Конкурси науково-дослідницьких робіт варто передусім розглядати як додаткову можливість до закріплення навичок академічного письма в дітей та привчання їх до дотримання норм академічної доброчесності. Такі заходи дають змогу об'єктивно оцінити наявність у дитини відповідних компетенцій і надати їй практичні рекомендації щодо їх набуття або закріплення.

Аби конкурс наукових робіт був максимально корисним для кожного участника, слід дотримувати таких рекомендацій.

- Необхідно роз'яснювати учням, що головною цінністю такого заходу є можливість апробування власного дослідження, спілкування із сучасними науковцями й знайомство з талановитою молоддю, а не лише отримання призового місця.
- Важливо донести до участника, що основну цінність становлять результати його оригінальних досліджень, розрахунків, експериментів.
- Слід наголошувати на тому, що виконання досліджень у профільних секціях є закономірним етапом підготовки учнів до навчання в закладі вищої освіти. Уміння та навички, здобуті під час підготовки перших наукових робіт, надалі знадобляться їм під час написання рефератів, курсових, бакалаврських і магістерських робіт.
- Під час підготовки до конкурсу важливо ретельно вивіряти роботи. Особливу увагу необхідно звернути на цитування, фактаж, доцільність використання тих чи інших наукових методів.

Педагогічним керівникам слід розглядати конкурси, як-от: можливість популяризації результатів роботи з учнями, здобуття нових знань і компетенцій. Особливу увагу варто звертати саме на ті зауваження, які надають члени журі до кожної окремої роботи. Слід звертатися за консультаціями до науковців, відвідувати спеціалізовані семінари та практикуми, які проводять методисти, завідувачі відділень, а також керівники секцій. Це дасть можливість надалі вдосконалювати модулі освітніх програм, які стосуються академічної доброчесності, а отже — підвищувати рівень освіти.

Керівникам закладів освіти після проведення конкурсів слід заохочувати як учнів, так і педагогічних керівників, чиї роботи були високо оцінені членами журі. Слід публікувати їх на сайтах закладів освіти, укладати внутрішні збірки найкращих есеїв і статей, аби інші участники освітнього процесу бачили ці позитивні приклади й ураховували їх під час підготовки своїх письмових робіт.

5.4. ➤ Основні вимоги до керівників учнівських науково-дослідницьких робіт

Зазвичай учні, які виконують науково-дослідницьку роботу, мають двох керівників — педагогічного та наукового (схеми 10—11).

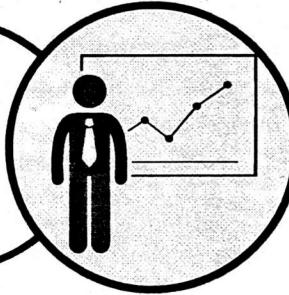
Схема 10

Науковим керівником роботи може бути особа, яка:

здійснює науково-методичну й науково-дослідну діяльність;

1

має науковий ступінь;

2

володіє широким спектром стратегій навчання;

3

щодо цієї особи не було доведено факту академічного шахрайства.

4

Схема 11

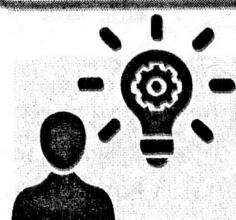
Педагогічним керівником учнівської науково-дослідницької роботи може бути особа, яка відповідає таким вимогам:

має повну вищу освіту;

дотримує педагогічної етики, моралі;

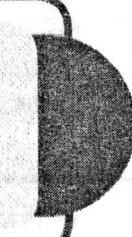
володіє знаннями теоретичних основ і сучасних досягнень із науки, яку викладає;

розуміє основні принципи академічної доброчесності, розрізняє поняття, як-от: plagiat, списування, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація;

володіє навичками академічного письма;

щодо цієї особи не було доведено факту академічного шахрайства.

◀ Тема номера

Під час роботи над учнівським науковим дослідженням керівник має дотримувати таких рекомендацій.

- Слід приділяти належну увагу розгляду освітніх компонентів, що стосуються академічного письма й академічної добросередовища.
- Необхідно надавати кваліфіковану допомогу під час визначення наукового апарату дослідження, адже на цьому етапі учні припускаються більшості помилок, які потім призводять до фальсифікування чи фабрикування інформації.
- Важливо спрямовувати учнів на навчання в профільних секціях, особливо з вузькоспеціалізованих предметів, аби вони могли отримати фахову допомогу.

Керівникам учнівських науково-дослідницьких робіт рекомендується пройти спеціалізований курс з академічної добросередовища, який передбачає складання фінального тесту й отримання сертифіката. Педагогічним працівникам, які вперше долучаються до керівництва учнівською науково-дослідницькою роботою, рекомендовано звернутися за консультаціями до методистів, завідувачів відділення, керівників секцій.

5.5. ➤ Обговорення робіт й оприлюднення результатів

Важливим складником навчання академічної добросередовища є проходження процедури захисту наукової роботи та подальша публікація дослідження. Ці заходи дають змогу навчитися правильно презентувати власну роботу, виокремлювати з неї науковий апарат. Okрім того, вони дають можливість проаналізувати помилки, допущені молодим науковцем під час проведення дослідження, та надалі їх відправити.

5.5.1. ➤ Порядок захисту науково-дослідницьких робіт

Захист науково-дослідницьких робіт проводиться в кожній секції окремо. Okрім заочного оцінювання дослідження, учасникам потрібно презентувати постер і взяти участь у науковій конференції. Постер має містити інформацію про науковий апарат роботи, зокрема, мету, завдання, предмет та об'єкт дослідження. Під час захисту свого постера учасник конкурсу спілкується безпосередньо із членами журі. Присутність інших учасників не дозволяється.

Під час захисту постера учень має право:

- представити результати власної роботи;
- продемонструвати макет (прототип, модель), виготовлений під час проведення дослідження;
- охарактеризувати графіки, діаграми й інші елементи постера.

Для успішного проходження постерного захисту учню слід заздалегідь підготувати 3-хвилинну доповідь. Педагогічному керівнику рекомендується організувати тренувальні виступи молодих науковців у межах свого закладу. У журі для такого заходу можуть бути запрошенні інші вчителі з базової або суміжних дисциплін.

Під час постерного захисту учень не має права використовувати шпаргалки, користуватися мобільними пристроями й іншими засобами, отримувати допомогу від педагогічного керівника. Такі вчинки розцінюють як факт академічного шахрайства.

Наукова конференція передбачає оприлюднення практичних результатів дослідження. Під час її проведення учень має право:

- виголосити 7-хвилинну доповідь;
- уточнити матеріал презентацію, створеною в PowerPoint;
- презентувати макет, прототип, модель.

Під час наукової конференції кожен учасник конкурсу має самостійно відповідати на питання членів журі й інших учнів, присутніх на захисті роботи. Використання під час такого заходу засобів зв'язку для отримання допомоги від педагогічного керівника чи батьків є неприпустимим. У разі його фіксації учню буде надано усне попередження. Повторне порушення правил є підставою для дискваліфікації учасника конкурсу.

Аби підготувати молодих науковців до такого формату презентації наукових результатів дослідження, педагогічним керівникам слід провести навчальні конференції в школах за місяць до конкурсу. Варто надати учням допомогу під час підготовки доповіді, а також презентації.

5.5.2.

Публікація результатів робіт

Після проведення конкурсу-захисту кожен учасник має право оприлюднити свою наукову роботу повністю або частково. Оприлюднення результатів науково-дослідницьких робіт, рефератів, есеїв тощо має відбуватися з дотриманням правил академічної доброчесності.

У таких випадках передбачається:

- наведення відомостей про автора на початку публікації;
- збереження авторської структури тексту, посилань. Відповідальність за коректність посилань та дотримання інших правил академічної доброчесності в цьому випадку покладають на автора роботи;
- форматування тексту відповідно до вимог електронного джерела або друкованого видання.

Не дозволяється оприлюднення всієї роботи або певного її фрагменту без надання письмової згоди автора. Текст наукового дослідження можна подавати в публікації за авторською редакцією. Якщо стаття або есеї молодого науковця включаються до складу збірок, вони можуть бути відредактовані, про що автор роботи має бути поінформований.

Молодий дослідник має право опублікувати результати своєї наукової діяльності в будь-яких виданнях, зокрема у співавторстві з педагогічним або науковим керівником. Однак він має посилатися на такі публікації та зазначати їх уступі до роботи, аби уникнути самоплагіату.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА

Ліцензований ресурс для перевірки на plagiat:

Unicheck.com/uk-ua.

Нормативно-правове забезпечення запровадження принципів академічної добroчесності в Україні складається із:

1. Закону України «Про освіту».
2. Спеціальних Законів України «Про вищу освіту», «Про професійну освіту», «Про фахову передвищу освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», «Про дошкільну освіту».
3. Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність».
4. Нормативних актів Кабінету Міністрів України, центральних органів виконавчої влади, що мають у сфері свого підпорядкування заклади освіти та/або наукові установи.
5. Статутів та інших внутрішніх нормативних документів (кодекси честі, правила внутрішнього розпорядку, процедури прийняття рішень із питань імовірних порушень академічної добroчесності тощо) закладів освіти та наукових установ.

Додаткові джерела інформації про академічний plagiat для педагогічних і наукових керівників:

1. До питання уникнення проблем і помилок у практиках забезпечення академічної добroчесності. Лист МОН від 20.05.2020 № 1/9-263. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/do-pitannya-uniknennya-problemi-pomilok-u-praktikah-zabezpechennya-akademichnoyi-dobrochesnosti>.
2. Рекомендації щодо забезпечення принципів академічної добroчесності. Підкомісія 303 «Академічна добroчесність» Науково-методичної комісії 15 з організаційно-методичного забезпечення вищої освіти. Київ: Міністерство освіти і науки України, 2016. 24 с.
3. Етичний кодекс ученого України. URL: <https://www.znu.edu.ua/etychnyyj-kodex-uchenogo-Ukrainy.pdf>.
4. Методичні рекомендації для написання курсових робіт. URL: <https://goo.gl/17EywU>.
5. Написання огляду літератури — короткі поради — Богдана Романцова. URL: <https://saiup.org.ua/novyny/korotki-porady-napysannya-oglyadu-literatury/>.
6. Фундаментальні цінності академічної добroчесності. Міжнародний центр академічної добroчесності. Ред. Тедді Фішман. Університет Клемсон. 1999. 39 с.
7. Довідник з академічної добroчесності для школярів. Харків: ХНУ ім. Каразіна, 2016. 64 с.
8. Гужва О. О. Що потрібно знати про plagiat: посібник з академічної грамотності та етики для «чайників». 2015. 72 с.
9. Стадний Є. Деякі рекомендації щодо впровадження етичних кодексів в українських вищих навчальних закладах. URL: <http://www.saiup.org.ua/resursy/rekomendatsiyi-shhodo-vprovadzhennya-etychnyyh-kodeksiv-v-ukrayinskyh-vyshhyh-navchalnyh-zakladah/>.
10. Шліхта Н., Шліхта І. Основи академічного письма. Методичні рекомендації для програми курсу. Київ, 2016. 61 с. URL: <http://www.saiup.org.ua/resursy/osnovy-akademichnogo-pysma-metodychni-rekomendatsiyi-ta-programa-kursu/>.
11. Шліхта Н., Шліхта І. Виховуємо академічну добroчесність в школі: методичні вказівки для вчителів. Київ, 2019. 81 с. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/17275/Shlikhta_Vykhovuemmo_akademichnu_dobrochesnist_v_shkoli_metodychni_vkazivky_dlja_vchyteliv.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
12. Академічна добroчесність. Онлайн-курс для вчителів старших класів. URL: <https://courses.ed-era.com/courses/course-v1:AmericanCouncils+AcIn101+AcIn2019/about>.
13. Українські матеріали та ресурси з академічної добroчесності. Сторінка Євгена Ніколаєва. URL: <https://www.skeptic.in.ua/integrity/>.
14. Вебінар «Все, що ви хотіли знати про plagiat» / Євген Ніколаєв. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=0qOrDesHH0Q>.

15. Ініціатива академічної добросердечності Academic IQ. URL: <https://americanouncils.org.ua/programs/academiq/>.
16. Вебінар «Академічна добросердечність в точних науках» В. Бахрушин. URL: <https://academiq.org.ua/novyny/materialy-vebinaru-osoblyvosti-zabezpechennya-akademichnoyi-dobrochesnosti-v-pryrodnychih-i-tehnichnyh-naukah/>.
17. Положення про перевірку учнівських науково-дослідницьких робіт на plagiat, затверджене наказом КПНЗ «Київська Мала академія наук учнівської молоді» від 30.08.2017 № 87-О. URL: https://kman.org.ua/wp-content/uploads/2020/08/nakaz_polozenya_antiplagiat.pdf.
18. Методична інструкція щодо перевірки науково-дослідницьких робіт на plagiat з використанням програмно-технічних засобів. Додаток до Положення про перевірку учнівських науково-дослідницьких робіт на plagiat, затвердженого наказом КПНЗ «Київська Мала академія наук учнівської молоді» від 30.08.2017 № 87-О. URL: https://kman.org.ua/wp-content/uploads/2020/08/nakaz_polozenya_antiplagiat.pdf.
19. Вебінар Національного центру «Мала академія наук України» «Академічна добросердечність. Що це і навіщо?». Юрій Гогоці, доктор технічних наук, директор інституту нанотехнологій Дrexельського університету, м. Філадельфія, США. URL: <https://youtu.be/kYlkOToi78o>.

Закон України «Про освіту»

травень—червень 2021 ►

Управління освітою: ЕМ ► 69

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Академічна культура українського студентства: основні чинники формування та розвитку. URL: <http://fond.sociology.kharkov.ua/index.php/ua/projects-ua/304-akademichna-kultura-ukrajinskogo-studentstva-osnovni-chinniki-formuvannya-ta-rozvitku> (дата звернення: 20.02.2021).
2. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. Стаття 42 «Академічна доброчесність» (дата звернення: 20.02.2021).
3. Закон України «Про повну загальну середню освіту» від 16.01.2020 № 463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20> (дата звернення: 20.02.2021).
4. Закон України «Про позашкільну освіту» від 22.06.2000 № 1841-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1841-14#Text> (дата звернення: 20.02.2021).
5. Закон України «Про авторське право і суміжні права». Стаття 50 «Порушення авторського права і суміжних прав». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3792-12/page3> (дата звернення: 20.02.2021).
6. Закон України «Про наукову та науково-технічну діяльність». Стаття 1 «Основні терміни та їх визначення». URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/848-19> (дата звернення: 20.02.2021).
7. Звіт за результатами фокус-групових інтерв'ю з учителями: академічна доброчесність у школі / авт.: Тетяна Жеръобкина, Марія Куделя. CEDOS, 2019. 13 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/1wJR6WSFdvxidYXgY5sd9NcsT7LGwIojcp/view> (дата звернення: 20.02.2021).
8. Звіт за результатами фокус-групових інтерв'ю з батьками школярів: академічна доброчесність у школі / авт.: Тетяна Жеръобкина, Марія Куделя. CEDOS, 2019. 12 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/1O5LttqeEevnErGOecEUg5Dt-kGU9R6r/view> (дата звернення: 20.02.2021).
9. Етичний кодекс ученого України. URL: <https://www.znu.edu.ua/etichnyj-kodex-uchenogo-Ukrainy.pdf> (дата звернення 20.02.2021).
10. Мотивація учнів 10-го класу закладів загальної середньої освіти м. Києва до навчання як визначальна умова академічної доброчесності. Аналітичний звіт за результатами незалежного освітнього аудиту / звіт підготували: А. Душна, О. Жук, О. Черненко. КНП «Освітня агенція міста Києва», 2018. 12 с. URL: https://don.kyivcity.gov.ua/files/2019/1/1/motyvitsiiz_uchniv.pdf (дата звернення: 20.02.2021).
11. Наказ про затвердження Правил проведення III етапу Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів Малої академії наук України від 06.04.2020 № 481. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0372-20#Text> (дата звернення: 20.02.2021).
12. Проект формування академічної доброчесності у школі (SAISS). URL: <https://saiup.org.ua/pro-project/proekt-v-shkolah/> (дата звернення: 20.02.2021).
13. Річний звіт Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти / за заг. ред. С. Квіта та О. Єременко. Київ: Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти, 2021. 364 с.: проект закону «Про академічну доброчесність». С. 210—229.
14. Рижко О. Поняття, види, класифікації плагіату. URL: https://www.donnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/8/2019/08/Ponyatty_vidi_klasif.plagiatu.pdf (дата звернення: 20.02.2021).
15. Стадний Є. Деякі рекомендації щодо впровадження етичних кодексів в українських вищих навчальних закладах. URL: <http://www.saiup.org.ua/resursy/rekomendatsiyi-shhodo-vprovadzhennya-etichnyh-kodeksiv-v-ukrayinskyh-vyshhyh-navchalnyh-zakladah/> (дата звернення: 20.02.2021).
16. Фундаментальные ценности академической добродетельности / перевод с английского. Второе издание. Под редакцией Т. Фишман / Международный центр академической добродетельности: Creative Commons: Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International (CC BY-NC-SA 4.0) Перевод на русский был осуществлен в рамках Проекта содействия академической добродетельности в Украине — SAIUP, который реализуется Американскими Советами по международному образованию: ACTR/ACCELS. URL: https://www.academicintegrity.org/wp-content/uploads/2019/04/Fundamental_Values_version_in_Russian.pdf (дата звернення: 20.02.2021).
17. Щодо рекомендацій з академічної доброчесності для закладів вищої освіти / лист МОН від 23.10.2018 № 1/9-650. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/124272_124272 (дата звернення: 20.02.2021).

Зразок декларації академічної добroчесності

ДЕКЛАРАЦІЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів Малої академії наук України

Я, _____

підтверджую, що моя дослідницька робота на тему: _____

є самостійним дослідженням, що не містить академічного плагіату. Зокрема, у моїй роботі немає запозичення текстів, ідей чи розробок, результатів досліджень інших авторів без посилань на них, а також буквального перекладу з іноземних мов чи перефразування, що видаються за свій текст, вирваних із контексту тверджень, «розлапкованих» цитат, фабрикації (вигаданих) даних чи фальсифікації (вигаданих і модифікованих на догоду бажаному висновку) результатів досліджень.

Мною дотримано норми законодавства України про авторське право і суміжні права.

Список використаних джерел відображає опрацьований мною матеріал, посилання на джерела є коректними.

Розумію, що в разі виявлення порушення мною затверджених принципів академічної добroчесності моя робота буде дискваліфікована і я не зможу продовжувати участь у конкурсі.

Дата _____

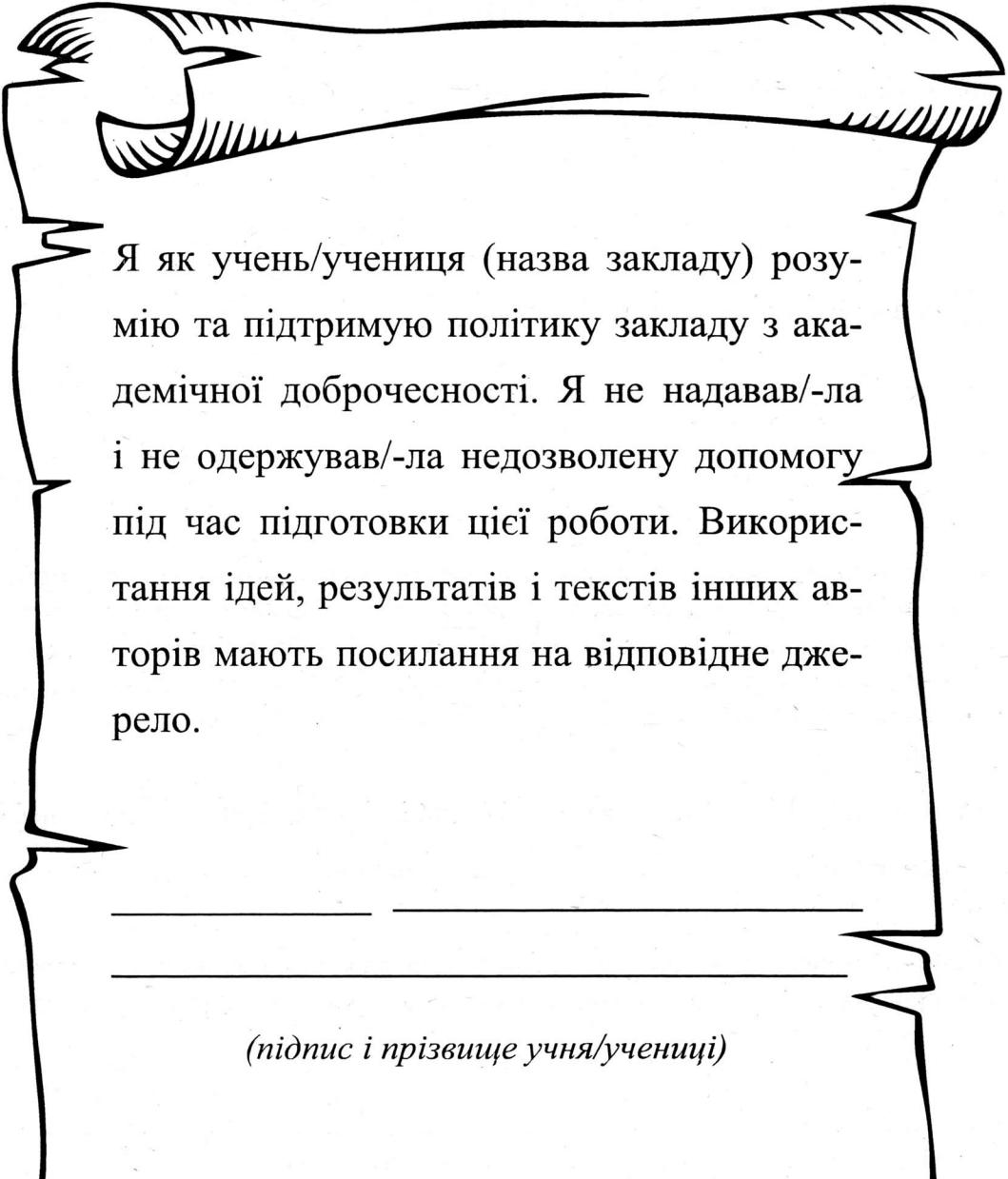
(підпись)

(прізвище, ініціали)

Наведена форма декларації академічної добroчесності оприлюднена в наказі «Про затвердження Правил проведення III етапу Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів Малої академії наук України» від 22 квітня 2020 року № 372/34655

Зразок клятви учня

Я як учень/учениця (назва закладу) розумію та підтримую політику закладу з академічної доброчесності. Я не надавав/-ла і не одержував/-ла недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

(підпись і прізвище учня/учениці)

Зразок декларації академічної добroчесності

АНКЕТА АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

(орієнтовний бланк)

ПІБ учня/учениці.

Дата зарахування до ЗЗСО.

Ставлення до академічної добroчесності на момент зарахування до ЗЗСО.

Чи розуміє учень/учениця, що таке академічна добroчесність?

Чи брав/-ла учень/учениця раніше участь у заходах, присвячених питанням академічної добroчесності?

Ставлення до питань академічної добroчесності в родині.

травень—червень 2021

Управління освітою: EM

Відмітки про порушення академічної доброчесності (дата, тип порушення, підпис педагогічного працівника, яким було зафіксовано порушення).

Дані про порушення академічної доброчесності під час участі в конкурсах, олімпіадах.

Ставлення до академічної доброчесності на момент випуску/відрахування.

Чи брав/-ла учень/учениця активну участь у заходах, присвячених питанням академічної доброчесності?

Ставлення до питань академічної доброчесності в родині

Чи ознайомлений/-а учень/учениця зі шкільним кодексом етики (за його наявності)?

(дата)

(підпись відповідальної особи)

ПІБ _____
Місце роботи _____
Посада _____
Контактний телефон _____
E-mail _____

ЗАЯВА

Прошу розглянути мої матеріали (твір, рукопис, фото): _____

з метою подальшого опублікування у виданнях підприємства _____

(заповнюється редакцією)

на паперових та електронних носіях, на веб-ресурсах (по можливості), тиражування на паперових та електронних носіях, дисках тощо, продажу видань, та в мережі Інтернет.

Не заперечую проти передачі моїх матеріалів (твір, рукопис, фото) іншим видавцям для подальшого тиражування на паперових та електронних носіях, дисках і т. д. і продажу.

Гарантую, що права на ці матеріали (твір, рукопис, фото), визначені Законом України «Про авторські та суміжні права», належать мені і їх не було передано іншим фізичним та юридичним особам.

Надаю редакції право під час підготовки до друку доопрацьовувати, редагувати, перекладати, скорочувати, доповнювати надані матеріали (твір, рукопис, фото), змінювати їх назви (заголовки та підзаголовки).

У разі виникнення суперечок щодо авторського права на матеріали (твір, рукопис, фото) зобов'язуюся їх самостійно врегулювати, відповідно до законодавства України.

Публікацію прошу здійснити на благодійних засадах.

Автор повідомлений про те, що матеріали (твір, рукопис, фото) не рецензуються та не повертаються. За згодою сторін узяті до друку матеріали (твір, рукопис, фото) після закінчення п'ятирічного строку зберігання підлягають знищенню.

Відповідно до Закону України «Про захист персональних даних» винятково з метою і в рамках виконання вимог законодавства про авторські та суміжні права, податкового законодавства надаю підприємству згоду на обробку та використання моїх персональних даних: паспортних даних, ідентифікаційного коду тощо.

Примітка. Перелік електронних матеріалів, що передаються у користування для розповсюдження: _____

Поштова адреса та індекс _____

Паспорт серія _____ № _____, виданий _____
«____» ____ р. Ідентифікаційний код _____

Автор _____ (ПІБ) _____ (дата) _____ (підпись) _____

На яку адресу надсилати авторський примірник: _____

Заява заповнюється власноруч.

Оголошення для авторів!

Авторський примірник Ви будете отримувати поштою на адресу, вказану у Вашій заяві.

Доброчесність, прозорість й об'єктивність як «три кити» КМАНівського буття

Ірина Поліщук про
критерії оцінювання,
альтернативні
формати й виховання

Розмову вела Катерина ГОДІК

Київська Мала академія наук — це заклад із чималою історією. Щороку ви отримуєте сотні наукових робіт від юних дослідників, які в майбутньому стануть інтелектуальною елітою країни. Кожна робота рецензується й ретельно перевіряється, зокрема й із позиції дотримання академічної добродетелі. Про те, що необхідно знати про академічну добродетальність, розповіла директорка КПНЗ «Київська Мала академія наук учнівської молоді», кандидатка хімічних наук Ірина Поліщук.

► З огляду на те, що через КМАН проходить сотні наукових робіт, як би ви загалом могли окреслити ситуацію з академічною добродетальністю в освіті наукового спрямування?

Ми в Київській Малій академії наук працюємо з найталановитішими дітьми столиці. На нас лежить відповідальність за розвиток цих дітей, формування в них компетенцій, які допоможуть їм реалізувати себе повною мірою. Ці діти надзвичайно допитливі, «жадібні» до нових знань й інформації, а ще вони мають гіпертрофоване відчуття справедливості щодо оцінювання своїх робіт, що характерно для молоді в усі часи. Тож ми повинні застосовувати прозорі й зрозумілі критерії оцінювання, які до того ж мають

мотивувати дітей до самостійного пошуку й дослідництва. Академічна добродетальність якраз є саме таким критерієм.

► Чому питання академічної добродетальністі таке актуальне сьогодні? У чому цінність академічної добродетальністі для вас? Яка позиція щодо цього в Київської МАН?

Що отримує дитина, коли вона приходить до Малої академії наук? Насамперед це краще розуміння себе й того, що потрібно саме їй. Деяких учнів написати науково-дослідницьку роботу надихнули, а іноді й змусили, учителі або батьки, інші самі зацікавилися науковою темою та вирішили її дослідити.

Хтось, написавши роботу, зрозумів, що та професійна стезя, яку він раніше обрав, йому не близька, а дехто вирішив назавжди пов'язати своє життя з тим чи тим науковим напрямом. У будь-якому разі через декілька років науковий талмуд, написаний у МАН, може загубитися, ще через кілька років може випасти з пам'яті навіть тема дослідницької роботи. Але розуміння самого себе, того, що тобі близько, а що ні, залишиться назавжди.

І на цьому шляху найголовніше — не втратити себе, піддавшись спокусі просто скомплювати чужі думки, які навіть можуть бути співзвучними власним, не погодитися на використання напрацювань інших дослідників чи запозичити без посилань чиєсь наробки, щоб отримати швидкий прогнозований результат. Тому що тоді втрачається саме головне — спроба випробувати себе на життєвому шляху з можливістю зробити власні помилки, отримати справжнє задоволення від власних відкриттів.

► Наразі питання дотримання академічної доброочесності в науково-дослідницьких роботах стоїть досить гостро, а порушення мають широкий інформаційний розголос. Але це є частиною більш широкого питання — якості робіт загалом. У цьому контексті, чи помітили ви зміни в якості робіт, що надходять на конкурс-захист?

Ми прагнемо, аби наші юні дослідники, починаючи свої наукові розвідки, усвідомлювали, що в їхній роботі зацікавлене їхнє рідне місто, що результати їхніх досліджень мають шанси реалізуватися на практиці. На нашу думку, це значно підвищує мотивацію до науково-дослідницької роботи, а також з'єднує ланцюжок «теорія»—«практика» в роботі наших вихованців. Для цього ми провели аудит «банку» суспільно актуальних тем наукових досліджень і проектів. У межах цього аудиту виокремлено теми й дослідження, які вагомі насамперед свою перспективу запровадження в практику, а також «києвоорієнтовані» теми.

Сьогодні ми маємо у своєму портфоліо значну кількість робіт, у яких пропонується вирішення конкретних проблем рідного міста та які ми активно презентуємо владним і бізнес-колам.

Окрім того, ми запроваджуємо альтернативний формат, коли наші вихованці можуть створити проект, а не обов'язково дослідницьку роботу з усіма її академічними канонами. Такий підхід, зокрема, уже апробовано під час марафону КМАН-НАВ «KYIV FUTURE», де юні науковці й винахідники презентували інноваційні проекти, що націлені на вирішення актуальних проблем киян, на Київському фестивалі стартапів «Class ідея», який започатковано Департаментом освіти і науки й традиційно проходить навесні в столиці.

Так ми заохочуємо наших вихованців не лише до самостійного наукового пошуку, а й до пошуку практичного використання їхніх досліджень і винаходів. Отже, критеріями якості робіт і проектів виступають доброочесність, «києвоорієнтованість», практична цінність, здатність авторів захищати свою позицію, і ми вже відчуваємо позитивні зміни в цьому напрямі.

► Розкажіть, будь ласка, про досвід Київської МАН у боротьбі з академічною недоброочесністю. Які здобутки маєте в цьому напрямі? Які є виклики?

Основними викликами є небажання вийти із зони комфорту, і не тільки учнів, а і їхніх керівників і батьків. Адже вони очікують від дитини миттєвого успіху, інколи підштовхуючи на легкий шлях «взяв—переписав—здав». Боротьба із цим має багато складників. Одним із головних засобів подолання академічного плагіату є формування навичок академічного письма. І саме цього навчає Київська МАН під час підготовки науково-дослідницької роботи, яку столичні школярі щороку представля-

Київська Мала акаадемія наук — територія дослідницьких пошуків і наукових експериментів для талановитих і цілеспрямованих!

Ми вчимо робити відкриття й творити своє майбутнє!

ляють на II етапі Всеукраїнського конкурсу-захисту МАН. Завдяки нашій співпраці з ТОВ «Антиплагіат» (українським розробником сервісу перевірки академічних тестів на пла-гіат Unicheck (unicheck.com) і сер-вісу визначення авторства ЕММА (emmaidentity.com)) ми якісно змі-нили рівень науково-дослідницьких робіт учнів-членів Київської МАН, які представляються на конкурсі. Останні роки всі конкурсні роботи перевіряються на пла-гіат, а це понад 50 000 сторінок щороку.

Окрім того, науково-дослідницькі роботи, що за рейтингом претен-дують на участь у III етапі Всеукраїнського конкурсу, додатково передаються на сліпе рецензува-ння та перевірку на виявлення ознак пла-гіату й самопла-гіату.

Це створює атмосферу здорової конкуренції серед наших вихованців і дає нам змогу формувати щороку сильну команду — коман-ду переможців. Так, у 2020 році з 53 учасників 39 вихованців Київ-ської МАН вибороли призові місця на III етапі Всеукраїнського конкур-су-захисту науково-дослідницьких

робіт учнів-членів МАН України (результативність 75%) і команда Києва виборола перше місце серед усіх територіальних відділень МАН України.

► Цього року в Київській МАН вийшли друком методичні ре-комендації щодо дотримання академічної добросесності. Як ще ви плануєте далі популя-ризувати інформацію із цього питання? Як мотивуватимете учнів і педагогів дотримува-ти академічної добросесності в науково-дослідницьких ро-ботах?

Використання сервісів пошуку пла-гіату в наукових роботах і прове-дення просвітницької роботи з учи-телями й батьками всіх ланок загальної середньої освіти: від почат-кової школи до старших класів, — це складники стратегії запровадження принципу академічної добросесності в Київській МАН. Головним критерієм оцінювання напрацювань юних дослідників є наявність їхніх ідей, результатів особистих спосте-режень і досліджень. Ми хочемо, аби для наших дітей добросесність стала не просто слоганом реформ в освіті, а стилем їхнього життя, чеснотою, з якою вони ввійдуть у доросле жит-тя й велику науку.

► Дайте три поради керівни-кам учнівських робіт, які готу-ють учнів й учениць до насту-ного сезону випробувань.

Добросесність, Прозорість й Об'єк-тивність. Ці слова мають стати постулатом виховання наших дітей та освіти загалом. Приєднуйтесь до нас! Давайте разом виховувати успішних людей!

ВІДДІЛЕННЯ Й СЕКЦІЇ КИЇВСЬКОЇ МАН

Відділення технічних наук

Відділення економіки

Відділення математики

Відділення фізики й астрономії

Відділення історії

Відділення наук про Землю

Відділення української філології та мистецтвознавства

Відділення філософії та суспільствознавства

Відділення екології та аграрних наук

Відділення іноземної філології та зарубіжної літератури

Відділення комп'ютерних наук

Відділення хімії та біології

Відділення «Київ — столиця»

Відділення суспільних комунікацій

Відділення безпеки й оборони

Ключ до академічної доброчесності

Досвід Київської Малої академії наук університетської молоді

Кожен педагогічний колектив ЗЗСО чи ЗПО, який приймає рішення, високого рівня кадрової підготовки і, звичайно, готовності до співпраці із сучасними цифровими агенціями, використання сертифікованого програмного забезпечення.

Ірина ПОЛІЩУК,
директорка КПНЗ
«Київська Мала
академія наук
університетської молоді»,
канд. хім. наук;
Олена ФІДАНЯН,
директорка
Департаменту освіти
і науки виконавчого
органу Київської
міської ради (Київської
міської державної
адміністрації)

Але всі ці зусилля себе виправдовують. Адже в результаті ми отримуємо щось значно більше — зростання рівня освіти й науки в нашій країні. КПНЗ «Київська Мала академія наук університетської молоді» має чималий досвід у питаннях запровадження базових принципів академічної добродетелі. І сьогодні ми хотіли б поділитися ним із тими ЗЗСО й ЗПО, які починають свій шлях на цій ниві, але ще не знають, що і як потрібно робити, аби досягти поставленої мети.

ЩО ДЛЯ НАС АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНОСТЬ

Це перше питання, відповідь на яке для себе має знайти кожен ЗЗСО. Академічна добродетальність, зокрема її основні засади, як-от: прозорість, чесність, довіра, відповідальність, публічність, є ключовими цінностями роботи Київської Малої академії наук університетської молоді. Ми самі й наші партнери абсолютно певні, що тільки такий підхід забезпечить дійсно сучасну з європейськими цінностями освіту науково-дослідного спрямування, яка в майбутньому зробить максимально конкурентоспроможною науку столиці й України загалом.

Протягом трьох років ми системно запроваджували зміни в проведенні II (міського) етапу Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт університетської молоді МАН України (далі — конкурс-захист), які мали на меті утвердити принципи академічної добродетелі.

Кожна з них була проведена з урахуванням сучасних вимог до академічних текстів, зауваженням цифрових технологій оброблення даних і, звичайно, великого педагогічного досвіду наших співробітників і партнерів.

КОНТРОЛЬНА РОБОТА ОНЛАЙН. ОБ'ЄКТИВНІСТЬ ОЦІНЮВАННЯ

У 2018—2019 роках КПНЗ «Київська Мала академія наук учнівської молоді» вперше провів контрольну роботу в режимі онлайн. Тестове випробування організовано з кількох базових дисциплін: біології, географії, історії України, української мови та літератури. До того цей етап конкурсу проводили виключно в офлайн-форматі.

Запровадження такої контрольної було для КПНЗ «КМАНУМ» справжнім викликом. Потрібно було задіяти одразу 55 ЗЗСО, долучити до співпраці понад 100 педагогів, усі районні управління освіти й РНМЦ міста Києва. На всіх локаціях тестування стартувало одночасно й, відповідно, було одночасно завершено. Водночас ми не зафіксували ані порушень під час написання контрольної роботи, ані технічних проблем в опорних закладах, які б завадили конкурсантам скласти тест.

Проведення такого масштабного заходу стало можливим лише в партнерстві з КНП «Освітня агенція міста Києва» за підтримки Департаменту освіти і науки міста Києва. У 2020 році перелік дисциплін, з яких можна було написати контрольну саме в тестовому форматі, розширилося. До нього ввійшли дисципліни, як-от: іспанська мова, фізика, польська мова тощо. Зазначимо, що ті відділення, які вже змогли апробувати цей формат у 2018/2019 навчальному році, модернізували свої тести з урахуванням проблем і здобутків попереднього конкурсу-захисту.

Ми маємо зазначити, що реорганізація подібної контрольної роботи потребувала від усіх учасників величезних зусиль. Зокрема, у межах підготовки до неї було проведено низку заходів, круглих столів, семінарів із

Тільки за перший рік контрольну написало 885 учасників II (міського) етапу Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнівської молоді.

керівниками секцій, за- відувачами відділень Київської МАН, спеціально розроблено тести для комп’ютерного оцінювання й заведено їх у систему. КНП «Освітня агенція міста Києва» проведено тренінги для педагогічних працівників. Підготовка забрала не один місяць.

Чому ми вирішили піти на такий крок у той час, коли могли вчинити простіше й провести тестування за звичним старим шаблоном? Онлайн-контрольна робота дала можливість Київській МАН реалізувати одразу кілька принципів академічної добросесності:

Запобігти списуванню. Під час виконання такої контрольної роботи учні не мали можливості підгляднути той чи той варіант відповіді. Адже комп’ютер подавав тести в довільному порядку. Відповідно, навіть якби вони поставили галочку в тому самому номері, що й сусід, така відповідь не була б зарахована системою як правильна, оскільки варіанти просто не збіглися б за послідовністю.

Уникнути обману під час написання контрольної роботи. У конкурсанта чи конкурсантки фактично не було можливості отримати якусь сторонню допомогу під час складання тесту. За порядком стежили не лише педагогічні працівники. У кожному кабінеті встановлено камеру, яка фіксувала весь процес написання контрольної. Відповідно, якби якісь факти списування, використання технічних засобів тощо були, ми б неодмінно зафіксували їх. Такий подвійний контроль дав можливість уникнути будь-яких порушень академічної добросесності.

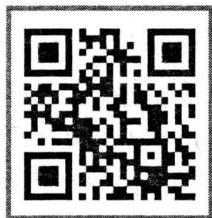
Надати учням й ученицям повну достовірну та зрозумілу інформацію про оцінювання ро-

Корисні
посилання

КПНЗ «Київська
Мала академія
наук учнівської
молоді». Офіцій-
ний сайт.

URL: <https://kman.org.ua>

КНП «Освітня
агенція
міста Києва».

URL: <https://monitoring.in.ua/advice/>

біт. Вони були вказані в самому тесті. Тобто під час відповіді на кожне питання учень або учениця вже знали, скільки балів за нього можуть отримати максимально. Так само під час оприлюднення результатів конкурсант/конкурсантка могли подивитися, як було оцінене кожне питання.

Було повністю нівелювано суб'єктивний елемент оцінювання. Усі роботи перевіряла машина, яка не могла надавати переваги тим чи тим учням. Okрім того, за подібної перевірки усунено проблеми з неправильним прочитанням почерку дитини — усі тести набирали на комп'ютері.

Результати контрольної роботи всіх учасників отримано за лічені хвилини. Ми оприлюднили таблиці з розбаловками на офіційному сайті Київської МАН. Раніше нам потрібно було витрачати 3—5 робочих днів на перевіркуожної роботи. І якщо тоді до нас були певні закиди щодо непрозорості визначення оцінки, то завдяки комп'ютерним технологіям це питання вдалося повністю зняти. Адже програма працювала так, щоб ніхто не міг втрутитися в розрахунки, додати чи зняти бали за роботу.

Не можемо не зазначити ще одну важливу особливість контрольної роботи. Коли ми запроваджували її саме в такому форматі, думали про те, що вона допоможе майбутнім випускникам підготуватися до ЗНО. Учні й учениці ЗЗСО могли відправлювати алгоритм складання подібного тесту, перевірити свої знання, відслідкувати свої помилки й надалі краще підготуватися до випускних і вступних випробувань. Незалежно від того, стали вони призерами нашого конкурсу чи ні, цей досвід був для них корисним. Наразі ми вже

не проводимо онлайн-контрольної. Формат конкурсу змінився, тепер у структурі захисту подібної форми контролю в нас немає. Але є постерний захист і конференція. Про них варто говорити окремо. Однак сам цей кейс для нас дуже важливий і цінний. Зауважимо, що за результатами закритого опитування частина учнів, яка доєдналася до нас лише в цьому році, хотіла б спробувати свої сили в такій контрольній. Можливо, ми розглянемо її як окремий формат для підготовки наших слухачів поза Всеукраїнським конкурсом-захистом.

**УТВЕРДЖЕННЯ
ПРИНЦІПІВ
АКАДЕМІЧНОЇ
ДОБРОЧЕСНОСТІ**

Важливі зміни в структурі конкурсу, які сприяють утвердженню принципів академічної добросесності.

У 2020 році конкурс-захист зазнав низки важливих змін. Так, у нас з'явилися два нові елементи: мотиваційний лист й анотація. Кожен із них має свою важливу роль у запровадженні принципів академічної добросесності:

Мотиваційний лист дає змогу розкрити сам процес проведення дослідження. Специфіка цієї форми полягає в тому, що з нею доволі просто впоратися тим конкурсантам, які працювали над науковою роботою самостійно. А от для тих, хто використав чужі здобутки, це майже неможливо. Буде одразу видно, що за текстом не стоїть історія самостійного пошуку. Анотація вимагає стисло викласти основні позиції дослідження. Її можна вважати спрощеним аналогом контрольної роботи,

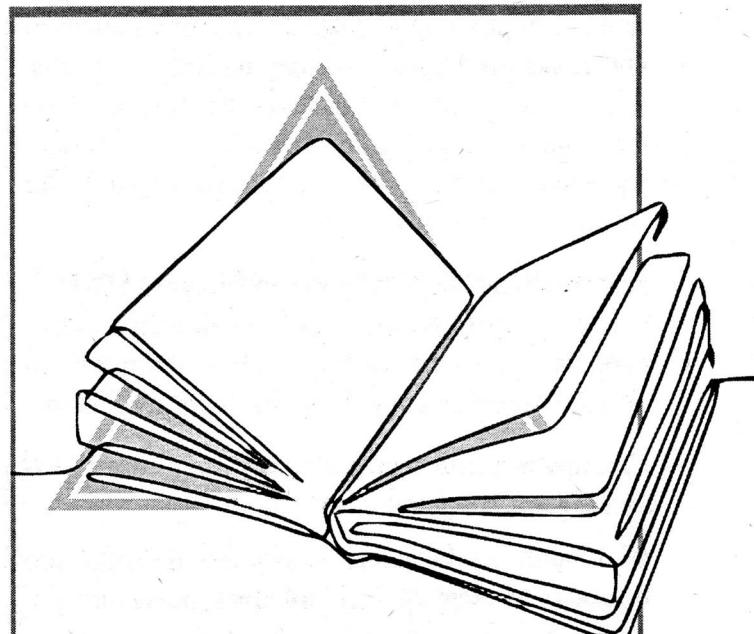
адже саме на ній зручно перевірити, чи розуміється дитина на методіці наукового пошуку, специфіці предмета тощо. Запровадження таких елементів дає змогу знизити ризик появи на конкурсі-захисті сфабрикованих або сфальсифікованих досліджень. Ми очікуємо, що найближчими роками завдяки ним загальна якість робіт суттєво зросте.

Ще одним невеликим, але важливим кроком до якісних змін в освіті наукового спрямування для нас стало введення декларації академічної добroчесності. Ми надаємо їй особливого значення. Адже це один із тих документів, підписуючи який конкурсант розуміє, що несе реальну відповідальність за правдивість наведених у роботі даних, відповідність дослідження академічним вимогам.

ПЕРЕВІРКА НА ПЛАГІАТ. ДОСВІД РОБОТИ З ПРОГРАМОЮ UNICHECK

Одним із найбільших кроків до встановлення верховенства академічної добroчесності в Київській Малій академії наук учнівської молоді стала автоматична перевірка на плагіат усіх робіт, що надходять на Всеукраїнський конкурс-захист. Це рішення, як і запровадження контрольної роботи, стало для нас чималим викликом. Аби зорганізувати подібну перевірку, потрібно було зіставити програмне забезпечення, призначене для цього завдання, вибрати найкраще, провести перемовини, закупівлі. Нам також треба було в стислі терміни навчити наших працівників працювати із самою програмою. У перші роки це було досить складно зробити. Але зараз ми можемо запевнити, що цей механізм ми абсолютно відпрацювали.

Сервіс Unicheck, яким КПНЗ «Київська Мала академія наук учнівської молоді» користується і сьогодні, вибрано для перевірки учнівських дослідницьких робіт невипадково. До цього спонукали особливості самої програми (*інфографіка на с. 85*). Аби уточнити той масив даних, який довелося опрацювати наші органі-

СЕРВІС ПЕРЕВІРКИ НА ПЛАГІАТ

► Важливим фактором вибору саме системи Unicheck стало використання цієї програми провідними українськими закладами вищої освіти. Це дуже важливо, коли ми говоримо про освіту наукового спрямування. Ознайомитися детальніше із цією системою можна на офіційному сайті. Ми радимо вам за можливості запартнеритись із цією організацією або створити особистий обліковий запис на сайті, щоб ви могли перевірити свою роботу на наявність текстових збігів. Для КПНЗ «Київська Мала академія наук учнівської молоді» перевірка робіт на Unicheck уже стала своєрідним стандартом якості, без якого ми не уявляємо наш конкурс.

◀ Тема номера

зації за ці роки, наводимо статистику кількості робіт, яка пройшла перевірку на плагіат за весь цей час у різних відділеннях Київської МАН (*таблиця*). Урахуйте, що кожна з них має обсяг не менше ніж 20 сторінок (а разом із додатками може сягнути й 40).

Загалом за цей період було перевірено 14 564 учнівські роботи. Кожну з них після цього надіслано на рецензування експертам у кожній із галузей. Їх оцінювали кандидати й доктори наук.

Співпраця з Unicheck дала змогу вирішити низку завдань, зокрема:

- ▶ підвищити загальну якість досліджень, що подають на Всеукраїнський конкурс-захист учнівських науково-дослідницьких робіт;
- ▶ наочно показати конкурсантам, а також їхнім педагогічним керівникам, де саме вони роблять помилки. Для тих учнів й учениць, які вдалися до несвідомого плагіату, це стало поштовхом до переосмислення своєї роботи й пошуку нових способів проведення досліджень. Уже в наступні роки вони змогли подати якісні творчі розробки, щодо яких не зафіксовано фактів порушення академічної доброчесності;

- ▶ установити справедливу конкуренцію під час захисту робіт по секційно.

Перевірка учнівських досліджень за допомогою програми Unicheck дала змогу актуалізувати питання академічної доброчесності в освітньому середовищі міста Києва. Після її запровадження до нас почали масово звертатися педагогічні працівники, молоді науковці.

Було проведено низку спеціалізованих семінарів, лекцій, п'ятихвилинок із цих питань. Цей досвід, а також наші напрацювання, пов'язані з контрольною роботою, мотиваційними листами, лягли в основу наших методичних рекомендацій, з якими сьогодні мають ознайомитись усі люди, причетні до освіти.

Загалом маємо зазначити, що КПНЗ «Київська Мала академія наук учнівської молоді» вбачає перспективи подальшого запровадження принципів академічної доброчесності в співробітництві із ЗЗСО, ЗПО, а також освітніми агенціями, розробниками спеціалізованого програмного забезпечення. Ми готові надалі ділитися своїм досвідом у цій царині й запрошуємо до співпраці всіх охочих.

Таблиця. Статистика перевірки робіт на плагіат у 2016—2021 роках у відділеннях КПНЗ «Київська Мала академія наук учнівської молоді»

	2016	2017	2018	2019	2020	2021
I. Відділення історії	300	296	252	196	207	100
II. Відділення наук про землю	179	168	142	125	109	49
III. Відділення філософії та суспільствознавства	154	137	137	134	126	60
IV. Відділення технічних наук	126	100	105	108	98	64
V. Відділення комп’ютерних наук	95	89	98	96	103	60
VI. Відділення української філології та мистецтвознавства	655	720	533	403	336	163
VII. Відділення іноземної філології та зарубіжної літератури	437	483	482	449	392	198
VIII. Відділення математики	227	219	255	217	198	105
IX. Відділення фізики й астрономії	151	169	187	180	138	72
X. Відділення економіки	81	80	75	79	70	44
XI. Відділення хімії та біології	419	382	336	296	278	148
XII. Відділення екології та аграрних наук	167	142	146	127	159	82
XIII. Відділення суспільних комунікацій	0	0	0	34	27	10
Усього подано робіт	2991	2985	2748	2444	2241	1155

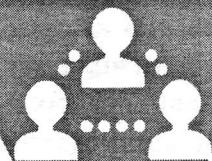
*Деталізований звіт підготувала завідувачка відділу методичної роботи, керівниця секції етнології, кандидатка історичних наук, випускниця Київської МАН Єлизавета Валеріївна Моїсєєнко.

ОСОБЛИВОСТІ СЕРВІСУ UNICHECK

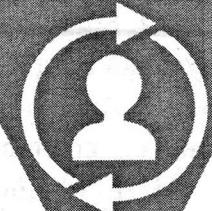
Можливість залучати до перевірки не лише мережу інтернет, а й наші внутрішні бази (це дає змогу уникнути самоплагіату в роботах, що вже не перший рік виконують наші конкурсanti чи конкурсантки).

Висока якість перевірки тексту, швидке опрацювання великого масиву даних. Це дає змогу нашим працівникам за кілька годин перевірити потрібний пласт робіт й отримати за кожною деталізований висновок із можливістю передивитися подібні тексти за посиланнями.

Фіксація одразу кількох видів порушення академічної доброчесності. Цей сервіс показує не лише плагіат і самоплагіат, він також повідомляє про підозріле форматування тексту, яке може вказувати на фабрикацію роботи. Надалі інформацію про подібні застереження можна надати експертам для встановлення або спростування фактів таких порушень академічної доброчесності.

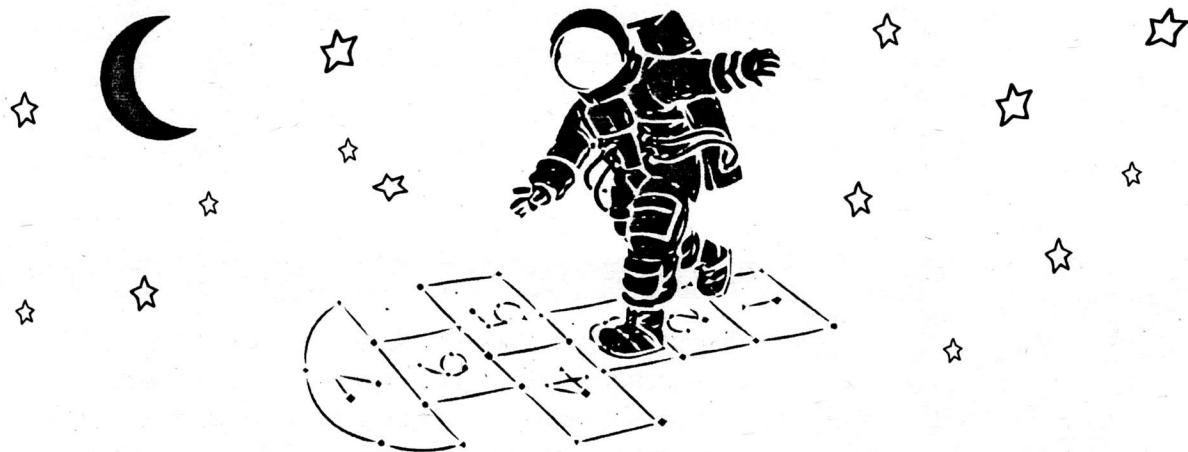
Збереження даних перевірки протягом тривалого часу. Завдяки цій особливості ми можемо в будь-який момент повернутися до потрібного документа, передивитися деталізований звіт, збіги за джерелом тощо. Це дуже важливо під час перегляду роботи членами журі, коли в них виникають якісь питання до тексту, наданого на рецензування.

5 практичних порад

Дотримання академічної добросердісті в гуманітарних науках для здобувачів освіти

Особисто для мене питання дотримання академічної добросердісті є особливо важливим. Я працюю з дітьми понад 10 років, бачу, як вони роблять свої перші дослідження, як широко радіють перемогам (навіть невеличким) і переживають через ті речі, які їм погано вдаються. Відносно недавно (з 2016 року) ми почали перевіряти їхні роботи на антіплагіат системою Unichek. Це не означає, що до того наші журі оцінювали їх менш суверо, що з конкурсу не знімали ті дослідження, що були фрагментами інших, більших текстів (зазвичай це дисертації, статті або автореферати).

Ірина ІВАНЕНКО,

доцентка

кафедри україністики

Національного
медичного університету
імені О.О. Богомольця,
завідувачка відділення
української філології
та мистецтвознавства

КПНЗ «Київська
Мала академія наук
учнівської молоді»,
канд. філол. наук

Додалася саме машинна перевірка на сертифікованому програмному забезпеченні. Щоб її проводити, нашим методистам довелося пройти спеціалізоване навчання та й власне перебудувати ритм приймання конкурсних робіт.

Звичайно, спочатку це було складно. Але саме завдяки цьому досвіду тепер ми можемо тверезо оцінити ситуацію з plagiatом у роботах учнів гуманітарних напрямів і дати

практичні рекомендації. Мені як викладачці, науковиці зі стажем невимовно болісно дивитись, як знімають із конкурсу роботи через порушення академічної добросердісті.

Не завжди це суцільна калька з інших досліджень (хоча такі трапляються теж). Зрідка ми змушені знімати з конкурсу через порушення академічної добросердісті роботи, які по суті своїй цікаві, актуальні. Бо через брак належної під-

готовки їх зроблено неправильно. У них є плагіат або самоплагіат, якого можна було б уникнути.

ПОМИЛКИ РОЗУМНИХ

Я чудово розумію, чому ця проблема виникає в розумних учнів, у тих, хто виграє олімпіади й конкурси — вони просто не знають, як правильно працювати з літературою, їх не вчать відокремлювати свої думки від думок маститих авторів. І через це вони припускаються тих помилок, які для їхніх досліджень є фатальними.

Маю констатувати, що сьогодні саме на педагогічних керівниках, методистах і наукових співробітниках лежить важка місія: пояснювати учніству, чому плагіат — це злочин, і що саме варто зробити, аби його уникнути.

На моє особисте переконання, це не вдається зробити за один рік. Мине 5—7 років до того часу, як ми отримаємо 100% досліджень без будь-яких порушень академічної доброчесності від молодих науковців. І ця перспектива досить оптимістична.

ГУМАНІТАРНИЙ СЕКТОР

Чому сьогодні варто говорити саме про гуманітарний сектор? Чим він такий особливий? На мій погляд, проблема в тому, що кожен другий в Україні сьогодні вважає, що знається на гуманістиці, може розібратися в мовних, літературних питаннях. Навіть більше, написати якісну розвідку з історії. Ми все це вивчали в школі, і в багатьох із нас із цих предметів були гарні оцінки.

Саме через це сьогодні дорослі поважні люди вважають, що гуманітарна сфера простіша. І там вони можуть робити якісь свої зауваги. А от у фізиці, математиці, хімії — ні.

Поміркуємо, як так склалося. Коли ми говоримо про точні науки, то там усе більш-менш зрозуміло. Аби провести дослідження там, треба підготувати такий експеримент, якого у звичайній шкільній програмі немає, зробити оригінальні розрахунки, усе це описати. Не можна брати результати чужих експериментів, не можна сліпо копіювати досліди (це багатьом видається відверто безглаздим заняттям).

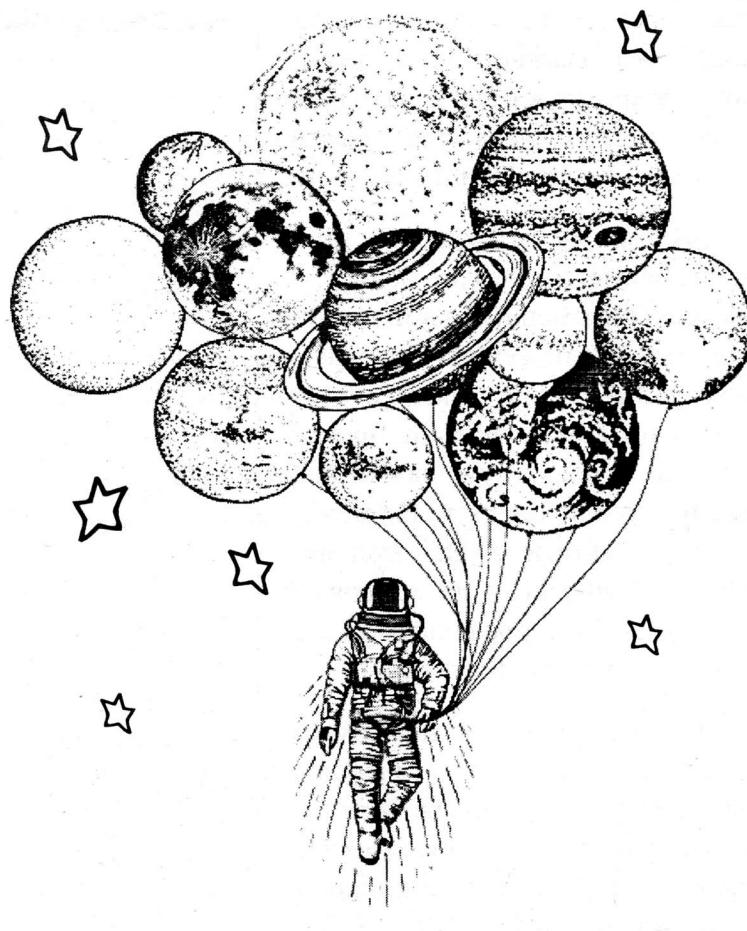
А якщо практична частина роботи не відтворюється, то й висновки брати з неї не можна, адже вони не збігатимуться з результатами власних досліджень. І це дуже відокремлює ту роботу, яку ми робимо з подібних дисциплін у школі, і ту, яку здійснююмо в межах дослідження.

А от із гуманітарними бувають проблеми. Наведу короткий приклад: учень або учениця береться аналізувати якусь постать зі шкільного курсу літератури. Часто це Тарас Шевченко, Леся Українка, Іван Франко — ті, про кого інформації і без того багато. Вони самостійно опрацьовують джерела, створюють якусь концепцію. Але коли доходять до практичного дослідження, виявляється, що їхньої підготовки не вистачає.

Бо дуже мало хто турбується про те, щоб навчити дитину робити складний версифікаційний аналіз тексту, я вже не кажу про складні компараторні техніки (натомість для дослідів із хімії чи математики можуть

Усі рекомендації та поради щодо дотримання добродетелей спираються лише у випадку, коли людина чесна із собою. Бо наукова добродеталь — це про чесність і порядність. Та людина, яка добре володіє словом, може просто переписати гарний текст так, щоб він був унікальним. Але це не зробить її дослідником.

У плагіатора
созвість —
теж копія.

В. Кафанов

замовити реактиви, піти до лабораторії за консультацією). Здобувачі освіти роблять простий шкільний аналіз тексту.

А коли порівнюють його з будь-яким складнішим у наукових статтях або інших джерелах, розуміють, що він досить наївний. Аби робота виглядала ґрунтовніше, вони можуть підмінити аналіз, який робили вони, на чужий.

Чи втратили такі учні й учениці час на дослідження? Звичайно! Чи вони молодці, що присвятили особистий час цьому, дізнались щось нове про класиків української літератури або мовні явища? Безумовно! Але вони вдалися до плагіату, а значить, повністю перекреслили здобутки саме своєї роботи. І як самостійне дослідження вона так і не

відбулась, бо саме невеличка практична частина — це те найцінніше, заради чого ми працюємо.

Що робити, аби покращити ситуацію? Пропоную вашій увазі 5 порад, яких варто дотримувати від сьогодні, аби створити якісну наукову роботу або допомогти дитині впоратися з подібним завданням (*додаток на с. 90—95*).

ПІДСУМОК

Усі ті рекомендації, які надано в цій статті, покликані полегшити наукову роботу для дитини, зробити її перше дослідження кращим, вартіснішим (*інфографіка*).

Але вони спрацюють лише в одному випадку: якщо ви будете чесними із собою. Бо наукова добродійність — це про чесність і порядність.

Я чудово розумію, що людина, яка добре володіє словом, може просто переписати гарний текст так, щоб він був унікальним. Але це не зробить її дослідником. Це лише засвідчить її особисту неспроможність створити щось вартісне. Мені б дуже хотілося, аби за кожним стилістично вивіреним текстом стояла жива думка, власний погляд, оригінальний підхід до матеріалу, навіть до того, який був десятки разів переданий у школі й поза нею.

Тільки так ми зможемо створювати в Україні цікаву та якісну гуманітаристику. А без неї, за переконанням багатьох учених (біологів, фізиків, хіміків, математиків), неможлива сучасна й потужна Національна академія наук.

Корисні посилання для тих, хто цікавиться гуманітаристикою

Український фольклор: словник-довідник.
URL: <http://dspace.udpu.edu.ua/handle/6789/862>.

Інститут української мови. Публікації.
URL: <http://www.nas.gov.ua/UA/Org/publication/books/Pages/default.aspx?OrgID=0000324>

Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України. Публікації.
URL: <http://www.ilnan.gov.ua/index.php/uk/publikatsii>

Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні Національної академії наук України. Бібліотека.
URL: <http://www.inmo.org.ua/library.html>

Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України. Видання ІМФЕ.
URL: http://www.etnolog.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=2176&Itemid=478

5 порад, щоб створити якісну наукову роботу

1

Ніколи не вважайте свою роботу меншовартісною

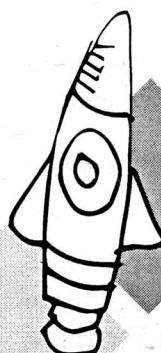
На мій погляд, це головна пастка, до якої потрапляють як школярі, так і студенти перших курсів. Частково ми вже зачепили її в цій статті. Дуже часто молодим дослідникам власний текст здається кострубатим, недостатньо глибоким, професійним. Це явище закономірне. Але пам'ятайте: коли ви берете будь-який академічний текст, то бачите перед собою багаторічну (це важливо усвідомити) працю людини. Аби досягти такого рівня майстерності письма, слід здобути вищу освіту, прочитати кількасот книжок і, звичайно, написати не менше ніж 10 статей. Чи може досягти такого самого рівня школяр? Звичайно, ні. Але цього від нього і не вимагають.

Аби ваша робота була справді цікавою та ціннісною, дослідіть щось самостійно. Візьміть просту схему для аналізу мовного або літературного явища й розберіть предмет дослідження за нею вдумливо. Якщо ви зробите хоча б 5—7 таких розборів, ви вже краще розумітимете, як працювати з матеріалом. Подавайте в роботах саме ті наукові результати, яких досягли ви. Вони можуть дійсно зацікавити журі. Не бійтесь критики, навіть якщо така буде, скористайтесь нею як додатковим навчальним матеріалом. І так рік за роком ви опановуватимете академічне письмо.

Те саме, до речі, стосується списування. Далеко не завжди ті діти, які піддавляються правильні відповіді на тести у своїх однокласників й однокласниць, мають низький рівень знань. Частина учнів й учениць робить це виключно через невпевненість у собі. Вони самі себе переконують, що знають предмет гірше за сусіда. І чим це завершується? Іноді вони просто переписують чужі помилки там, де самі могли б відповісти правильно. І це далеко не завжди вчить їх того, що працювати треба самостійно. Деято з них просто шукає іншого друга, у якого можна списати. Але тут проблема не в знаннях, а в самооцінці дитини. Так нерідко талановиті учні й учениці привчають себе до копіювання чужих набутків.

2

Опрацьовуйте більше наукової літератури

Цей підхід дасть вам змогу сформувати власну думку, яка не буде схожою на жодну, подану в сучасному науковому процесі. Мій особистий досвід показує, що саме брак обізнатості в певній темі призводить до plagiatu, списування й обману. Чому? Усе дуже просто. Уявіть, що ви працюєте над певним матеріалом і знаходите дві чи три майже тотожні роботи, яому присвячені. Тут немає ніякого простору для міркувань. У результаті, найімовірніше, ви не зможете дати самостійний аналіз предмету дослідження й просто перекажете прочитане. Чи варто тут говорити про те, що молодий дослідник у цій ситуації може просто побоятися висловити свою думку про твір чи мовне явище, яка не збігатиметься з тлумаченням шкільного підручника. А таке в науці буває часто.

Інша справа, якщо ви передивились понад 10 джерел, побачили полярні думки, а вже з урахуванням їх розробили власну концепцію. Таке дослідження буде яскравим, науково обґрунтованим, допоможе вам набути навичок академічного письма.

Наведу невеликий приклад. Припустимо, що учень/учениця 9-го класу зацікавився/-лася такою темою, як сленг. Вона досить популярна серед підлітків, оскільки послуговуються сленгізмами, вони трапляються їм у сучасній літературі, на інтернет-порталах тощо. якщо наш умовний молодий дослідник або дослідниця оберуть перший варіант, то, найімовірніше, вони натраплять на статтю про те, що сленг — це погано, з ним треба боротися. І за цією стратегією буде побудовано все подальше дослідження. Добре, якщо діти запишуть від однолітків і підготують мовний матеріал, але й із цим може бути проблема, якщо вони вважатимуть подібні лексеми якими меншовартісними.

Другий варіант розвитку подій: учень/учениця передивився/-лася низку робіт, присвячених сленгу, зрозумів/-ла, що це явище неоднозначне, а значить — цікаве. У такому разі вони зможуть сформувати власну позицію, провести анкетування в колективі, на сторінці в соціальній мережі, де отримають дійсно оригінальний матеріал. Дехто навіть укладе словничок сленгізмів. Таке дослідження буде цікавим і для самого школяра або школянки, і для його друзів і, звичайно, для журі на конкурсі наукових робіт.

Зверніть увагу: сьогодні чимало профільної літератури можна знайти в інтернет-мережі. Зайдіть на офіційні сайти НАН України, довідниківих видань.

3

Зробіть справжнє дослідження

Ми спостерігаємо значні проблеми сучасного українського гуманітарного сектору (зокрема в «дорослій» науці) саме через те, що значна кількість дослідників не робить практичної роботи, просто транслює чужі думки. Часто наприкінці подібних статей чи курсових ми навіть не можемо зрозуміти, а до якої саме думки дійшов автор. Таку розвідку (якщо це не енциклопедична стаття) ми можемо вважати поганою. А коли йдеться про дослідження початківця й поготів.

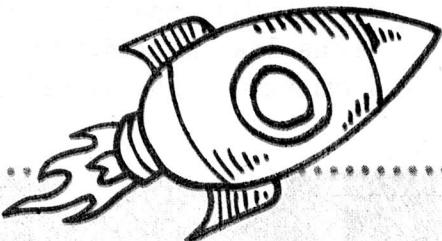
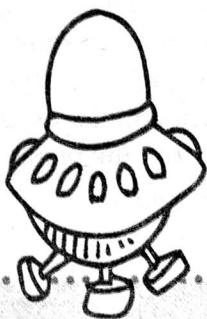
Аби цього не сталося з вашою роботою, дійте так.

Спочатку оберіть ту тему, яка буде цікавою особисто вам. Бажано орієнтуватися на такі питання, які можна дослідити у вашому колективі. Це може бути дослідження походження прізвищ у класі, сленгу, сучасних пісень.

Перегляньте фахову літературу з вашої теми. Про це ми говорили в попередньому пункті.

Сформуйте об'єкт і предмет дослідження (що саме ви вивчатимете). Продумайте, як краще це зробити. Так, досить плідними є учнівські опитування, створення картотек за творами, порівняння образів із літературою й кіно. У сучасному цифровому світі можна досліджувати глядацькі реакції на фільми й книжки за допомогою коментарів користувачів. Зрештою, можна зробити цікавий ігровий тест у програмі Kahoot і запропонувати одноліткам його скласти, а вже за кількістю правильних відповідей чи статистикою помилок робити висновок. Це лише сота доля можливих варіацій.

Зробіть реальний розбір твору, проведіть анкетування. За можливості сформуйте таблиці та діаграми за результатами дослідження. Не варто думати, що в гуманітарних дисциплінах цього робити не варто. Навпаки, такі елементи допоможуть вам уточнити свою роботу, спростять сприйняття наукових результатів для інших.

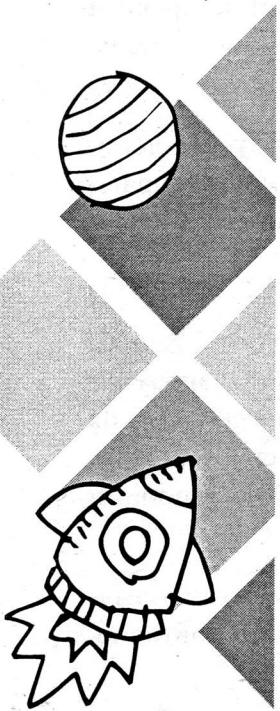
Якщо ви оберете цей спосіб, вам не доведеться вдаватися до плагіату, самоповторів або фальсифікації. А ваше реальне дослідження зможе зацікавити досвідчених педагогів і навіть науковців. Будьте сміливими в цій справі. Це допоможе досягти успіху.

4

Звертайтеся за допомогою до фахівців. Не обов'язково обмежуватися в цьому питанні лише педагогічними керівниками

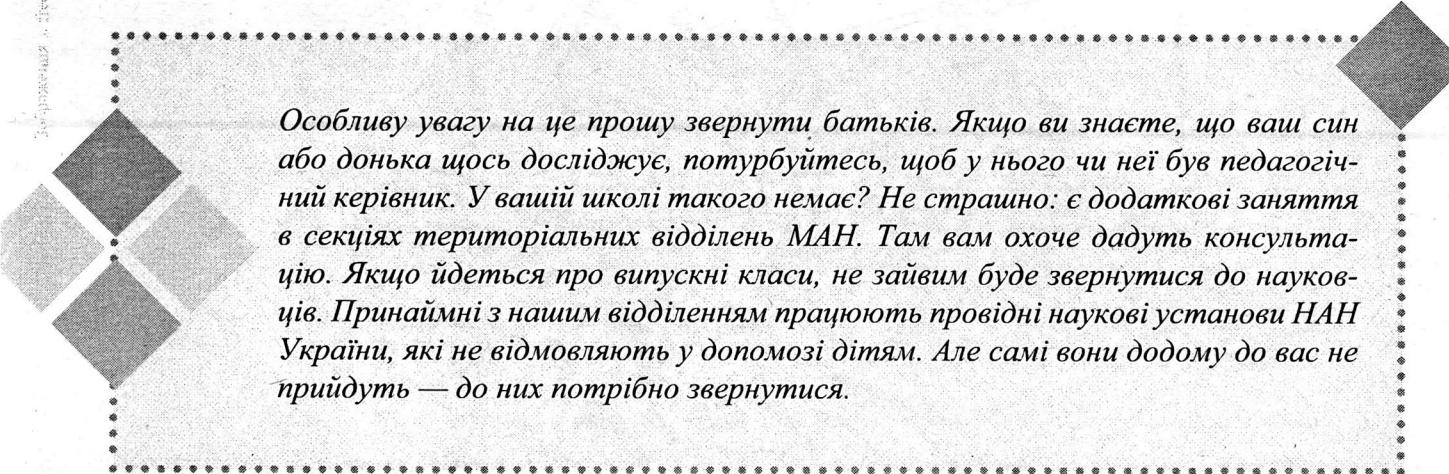
Звичайно, учитель — це перша людина, до якої учень чи учениця має звернутися за допомогою. Я лише в Києві знаю кілька десятків чудових педагогічних керівників, які можуть підготувати дитину до участі в олімпіадах, конкурсах та інших заходах не те що міського, а й всеукраїнського, навіть міжнародного рівня.

Такі вчителі з КПНЗ «Київська Мала академія наук учнівської молоді» співпрацюють понад 7 років. І коли учень чи учениця звертається до такого педагога, маючи бажання написати будь-що, хоча б есей, то вони отримають висококваліфіковану допомогу. Звичайно, у таких роботах немає плагіату. Можуть бути хіба помилки в цитуванні, але це досить рідкісне явище.

Проте є й інші випадки. Приміром, дитина хоче писати роботу, але вона не знає, до кого саме в ЗЗСО чи ЗПО звернутися, і робить усе сама. Звичайно, такий учень чи учениця через вік і брак досвіду просто не зможе зрозуміти, як працювати з науковою літературою та робити водночас щось своє. Добре, якщо вони просто складуть реферат. У гіршому випадку вони візьмуть матеріал з однієї дисертації чи двох курсових, доповнять кількома власними реченнями й думатимуть, що все зробили правильно. Подумайте ось про що: вони все одно витратять час на це заняття, але так нічого й не досягнуть. До того є загроза, що надалі такі діти не зрозуміють, у чому їхня провінія, і думатимуть, що їх просто неправильно оцінили, а сама наука — дуже суб'єктивна річ. Такої думки можуть дотримувати їхні батьки. А це прямий шлях до дискредитації науки і освіти в Україні.

Чи винна буде дитина, що ситуація склалася саме так? Ні. До чого я закликаю учнів у цьому випадку: як тільки щось вам здається незрозумілим, хай навіть ви не можете зрозуміти, як прописувати цитати в тексті, одразу звертайтесь за допомогою. Не чекайте на диво, кінець четверті, останній день подання робіт на конкурс. Що більше у вас буде часу для доопрацювання дослідження, то краще.

Особливу увагу на це прошу звернути батьків. Якщо ви знаєте, що ваш син або донька щось досліджує, потурбуйтесь, щоб у нього чи неї був педагогічний керівник. У вашій школі такого немає? Не страшно: є додаткові заняття в секціях територіальних відділень МАН. Там вам охоче дадуть консультацію. Якщо йдеться про випускні класи, не зайвим буде звернутися до науковців. Принаймні з нашим відділенням працюють провідні наукові установи НАН України, які не відмовляють у допомозі дітям. Але самі вони додому до вас не прийдуть — до них потрібно звернутися.

5

Критично передивляйтесь готову роботу. Будьте чесними із собою. Якщо вам здається, що над якоюсь її частиною ще треба попра- цювати, обов'язково це зробіть

Це правило справедливе абсолютно до всіх типів текстів: статей, есеїв, творів, навіть звичайних тестів, які ви складаєте з української мови чи літератури. Що вже казати про ті роботи, які подаються на Всеукраїнський конкурс-захист — тут ви маєте бути найбільш уважними. Обов'язково виділіть щонайменше два тижні, аби передивитись власний текст, поправити все, що потрібно. Не думайте, що все можна зробити за одну ніч — це не реально. Обов'язково виконайте таке.

Після завершення роботи над текстом візьміть тижневу паузу. Це допоможе вам критичніше його оцінити. У цей період можна зайнятися творчістю, поцікавитися технічними аспектами оформлення постерів тощо.

За можливості обов'язково дайте вчитати текст педагогічному керівнику.

Коли ваш відпочинок закінчиться, почніть працювати з дослідженням із самого початку. Уважно перечитуйте кожен розділ. Постійно запитуйте себе: «Чому я так написав чи написала?», «Що я насправді мав або мала на увазі?», «Звідки ця думка — вона моя чи запозичена з якогось джерела?». Ця практика допоможе вам виявити логічні неточності в роботі, запобігти плагіату.

Зверніть особливу увагу на інформацію, яку ви наводите у своєму практичному розділі. Якщо ви проводили опитування, перегляньте його повторно.

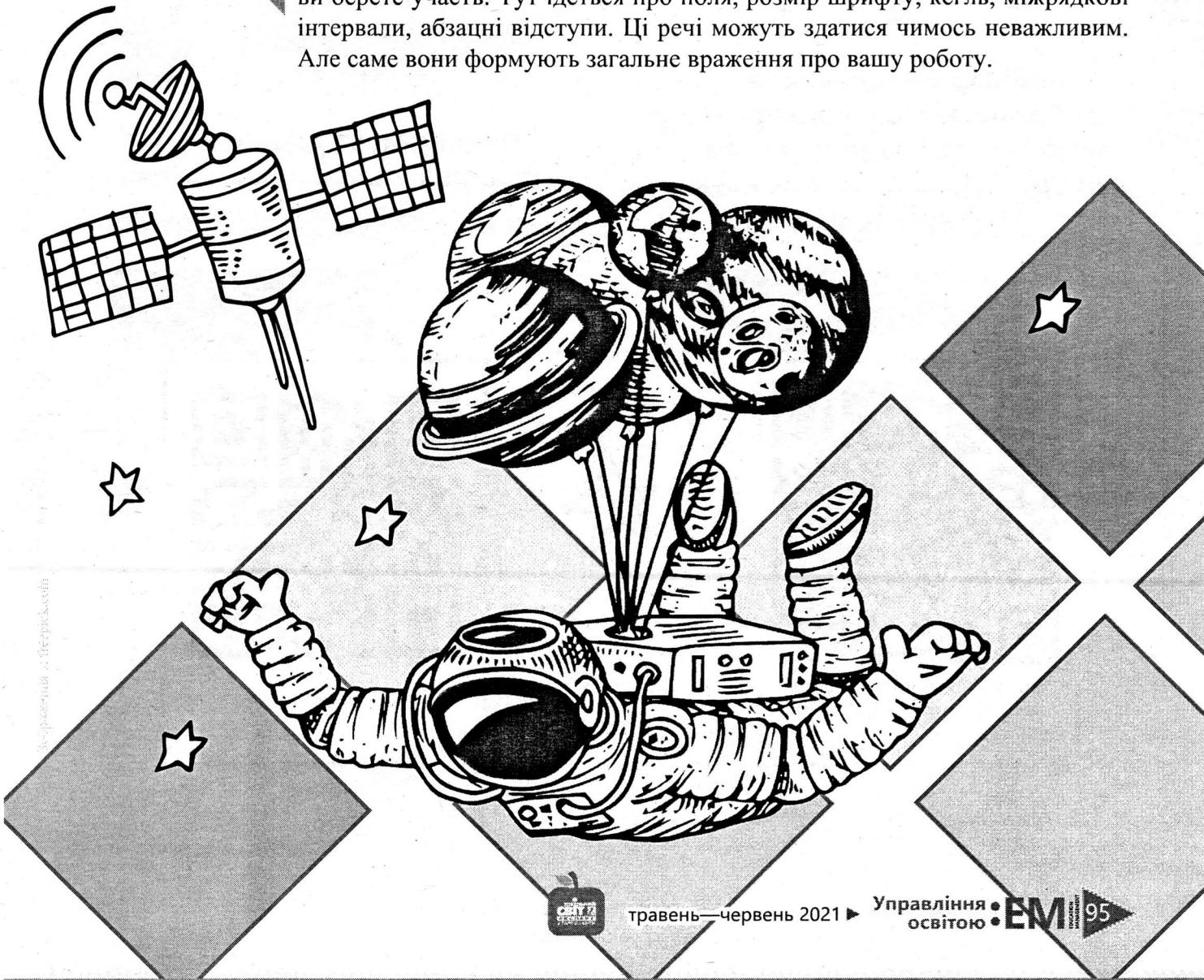
Це дасть змогу уникнути фактичних помилок.

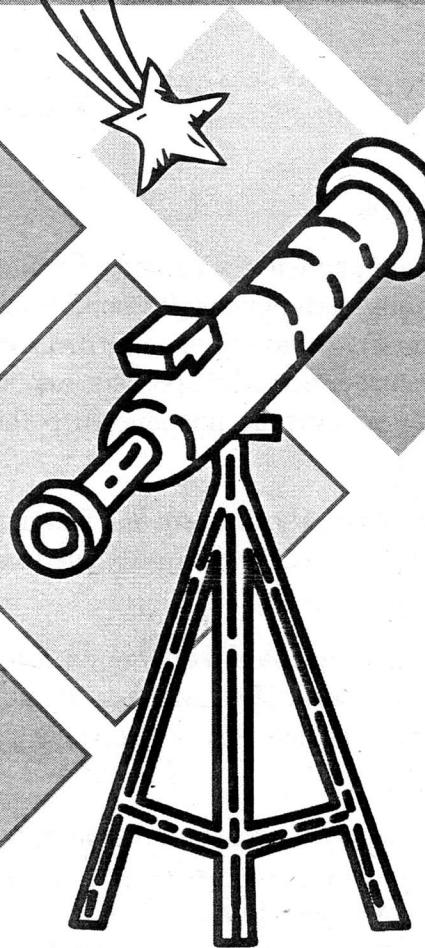
Подумайте, чи можна щось додати до вашої роботи. Чи не потрібне їй додаткове насичення цитатами, ілюстративним матеріалом. Чи переконлива ваша класифікація (якщо ви таку розробили). Якщо під час підготовки ви владнаєте цих питань, чітко визначте для себе, чому ви зробили так, а не інакше у своєму тексті, ви зможете не лише суттєво покращити роботу, а й добре підготуватися до захисту.

Попрацюйте із цитатами. Виділіть кожну думку. Пам'ятайте, що у випадку суврої перевірки вашого тексту до плагіату може бути зараховане навіть одне речення, запозичене з іншого джерела.

Роздрукуйте або перенесіть в окремий файл список використаної літератури — так вам буде простіше із ним працювати. Передивіться всі посилання по тексту, за необхідності скоригуйте номер того чи того джерела в певних розділах.

Після всіх зроблених правок обов'язково перегляньте форматування тексту. За необхідності скоригуйте його під стандарти того конкурсу, у якому ви берете участь. Тут ідеться про поля, розмір шрифту, кегль, міжрядкові інтервали, абзацні відступи. Ці речі можуть здатися чимось неважливим. Але саме вони формують загальне враження про вашу роботу.

Вебінар «Академічна
доброчесність у конкурсі-
захисті» від Національного
центру «Мала академія наук
України»

[https://www.youtube.com/
watch?v=4tKM7t3GNiw&t=
1835s](https://www.youtube.com/watch?v=4tKM7t3GNiw&t=1835s)

Курс «Академічна
доброчесність
в університеті»

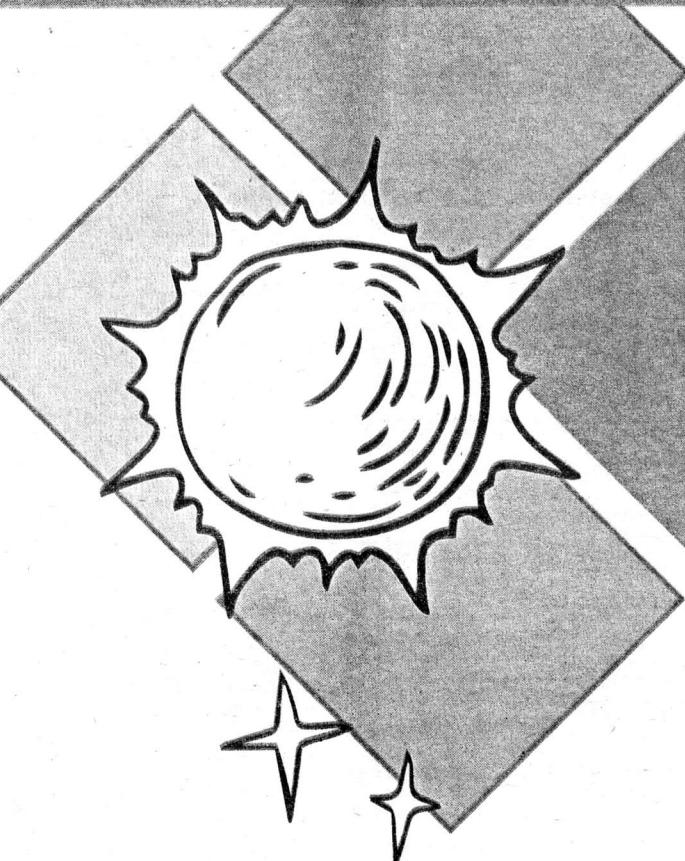

<https://bit.ly/33VwPWh>

Онлайн-курс для вчителів
старших класів «Академічна
доброчесність»

<https://bit.ly/3wiSbZL>

Корисні посилання: навчання академічної доброчесності

Проект «Ініціатива
академічної доброчесності
та якості освіти» (Academic
Integrity and Quality
Initiative — Academic IQ)

<https://bit.ly/33UhzZQ>

Матеріали КПНЗ «Київська
Мала академія наук
учнівської молоді»,
присвячені академічній
доброчесності

<https://bit.ly/3v2qZ1g>

ПЕРЕДПЛАТА ГАЗЕТИ «УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ»

Індекс у «Каталозі видань України» — 21616

Вартість передплати — 133,88 грн.

<http://presa.ua/upravlinja-osvitoju.html>

Передплатити наші газети ви можете в будь-якому відділенні зв'язку України або онлайн на сайті ДП«Преса»

ВІДДІЛ РЕАЛІЗАЦІЇ З питань співпраці та реалізації

(044) 284-25-12,
(068) 335-35-18

Адреса: вул. Бастіонна, 15,
склад-магазин «Шкільний світ»,
м. Київ, 01014

kukarenko_j@osvita.ws
www.osvitaua.com

ОНЛАЙН-МАГАЗИН

www.osvitaua.com/shop

ДЛЯ РЕКЛАМОДАВЦІВ

<https://bit.ly/2roEJld>

Шеф-редактор — Ольга СЕМІБАЛАМУТ

Керівник проекту — Наталія ХАРЧЕНКО

Редактори — Анастасія ЗАТВОРНИЦЬКА, Наталія КОВАЛЬ

Редакція залишає за собою право редактувати матеріали. Редакція може не поділяти погляди автора. За достовірність фактів, цитат, власних назив, географічних назв та інших відомостей відповідальність несуть автори публікацій. Претензії щодо публікації приймаються в письмовому вигляді протягом 30 днів від часу виходу номера газети у світ. Рукописи не рецензуються і не повертаються. Рекламодавець відповідає за достовірність інформації, що є в рекламі, за зміст та відповідність реклами законодавству.

© ТОВ „Видавнича група „Шкільний світ”, 2021.

Всі права захищені. Будь-яке відтворення матеріалів або фрагментів із них можливе лише за наявності письмового дозволу ТОВ „Видавнича група „Шкільний світ”.

 Засновник та видавець — ТОВ „Видавнича група „Шкільний світ”.
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, видотівників і розповсюджувачів видавничої продукції серія ДК № 5100 від 17.05.2016

 Довідка для передплатників та авторів
Tel.: (044) 537-32-00

 www.osvitaua.com
E-mail: Newspaper-uog@osvitaua.com

© ТОВ „Видавнича група „Шкільний світ”, 2021.

Усі права захищено. Будь-яке відтворення матеріалів або фрагментів із них можливе лише за наявності письмового дозволу ТОВ „Видавнича група „Шкільний світ”.

Віддруковано в ПП «Житомироблдрукарня»
з готових діапозитів замовника,

м. Житомир, вул. Мала Бердичівська, 17.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, видотівників і розповсюджувачів видавничої
продукції серія ДК № 3882 від 21.09.2010.

Замовлення №

Газета «Управління освітою»

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого ЗМІ
серія КВ № 20286-10086 ПР від 12.09.2013

Видається із січня 2001 року. Виходить Траз на місяць.

Розповсюджується тільки за передплатою.

ШКІЛЬНИЙ СВІТ У РЕГІОНАХ УКРАЇНИ

ВІННИЦЬКА

Кінський магазин «Кінськ»
моб. тел.: 098-777-18-06
м. Вінниця, вул. Оводова, 29
Замовлення та б/к доставка
книжок
моб. тел.: 096-833-15-88
(Руслан)

ВОЛИНСЬКА

«Діл книго»
служб. тел.: 033-273-01-59
м. Луцьк, вул. Конякіна, 37 А
Волинський інститут
післядипломної
педагогічної освіти
Кінськова крамниця

ДНІПРОПЕТРОВСЬКА

БАНКОВСЬКА
Алла Аркадіївна
служб. тел.: 056-776-84-18;
моб. тел.: 096-373-16-33
м. Дніпро, вул. Дубініна, 12,
НВБ № 28, каб. 220
(2 поверх)

Дніпропетровський обласний
інститут
післядипломної педагогічної
освіти

Кінський кіоск
тел.: 097-040-259-38
м. Дніпро, вул. Антоновича, 70
вул. Свердлова

Магазин «Оксфорд»
м. Кривий Ріг

ЖИТОМИРСЬКА

БІЛЕЦЬКА Леся
Володимирівна
служб. тел.: 041-247-36-58;
моб. тел.: 097-325-82-16
м. Житомир, вул. Шорса, 20 Б,
ЖОІ ППО, кімата 5 (1 поверх)

Магазин «Мистецтво»
тел.: 041-241-83-39,
098-318-41-84
м. Житомир, пров.
Скорульського, 8
Інтернет-магазин
metakniga.com.ua

ЗАКАРПАТСЬКА

КОБЕРНІК Віктор
моб. тел.: 050-675-72-81,
096-333-83-03
Мукачівський, Перечинський,
Берегівський,
Свалявський р-ни

ЗАПОРІЗЬКА

Запорізький обласний інститут
післядипломної педагогічної
освіти

Кінська крамниця
(кімата 305)
моб. тел.: 097-976-31-20
(Олена)
м. Запоріжжя,
просп. Соборний, 145

ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА

Магазин «Шкіль»
тел.: 034-253-73-45,
067-750-35-41
м. Івано-Франківськ,
вул. Нечаленості, 29

Магазин «Світ знань»
тел.: 034-250-38-44
м. Івано-Франківськ,
вул. Галицька, 10
м. Івано-Франківськ та область

моб. тел.: 050-433-89-29,
097-823-69-32

Магазин «Орфей»

моб. тел.: 068-074-01-49

м. Коломия, пл. Шевченка, 16/1

КІРОВОГРАДСЬКА

Склад-магазин
«Шкільний всесвіт»
моб. тел.: 050-863-46-36 (Юлія),
066-545-25-37 (Олена)
м. Кропивницький,
вул. Поповича, 7 В
(Руслан)

ЛІВІВСЬКА

Магазин «Маргарита»
тел.: 095-161-95-73 (Олена)
м. Ломниця, Базарна площа

ЛЬВІВСЬКА

СИЛЬОВА Ірина Іванівна
моб. тел.: 097-477-01-49
м. Львів, вул. Огієнка, 18 А,
ЛОІ ППО

МИКОЛАЇВСЬКА

СТЕПАНЕЦЬ Геннадій
моб. тел.: 050-490-64-24;
073-026-34-50
e-mail: cmml.mk@inbox.ru

МАЛАХІТІВСЬКА

Магазин начальницької
та методичної літератури
моб. тел.: 050-810-04-35;
073-010-04-35 (Оксана)
м. Миколаїв, вул. Адміральська,
4 (МОППО)

ОДЕСЬКА

Мережа «Кінськість»
моб. тел.: 096-544-89-30
м. Миколаїв,
вул. 3-я Слобідська, 134,
м. Балта, с.г. Брігівське,
сmt Еланіць

ОДЕСЬКА

ОГУРЦОВ Віталій
Вікторович
моб. тел.: 050-490-19-93,
063-365-99-33,
096-232-28-90
e-mail: olga_0d@i.ua
м. Одеса, вул. Бригадіза, 54 Б/3

ПЕЛЯЕВ Сергій Миколайович

моб. тел.: 098-771-28-14

Ганна Валентина

моб. тел.: 050-584-87-90
м. Одеса, 7-й км

ПОЛТАВСЬКА

ПАЛАМАРЕНКО
Любок Йосипівна
моб. тел.: 099-473-5620
м. Полтава, вул. Жоутнева, 64

РІВНЕНСЬКА

Рівненський інститут
післядипломної
педагогічної освіти
Кінська крамниця
м. Рівне, вул. Чорновола, 74

КІЇВ ТА КІЇВСЬКА ОБЛАСТЬ

KVIZKOR «Академія
неперервної освіти»
Кінська крамниця тел.:
097-293-42-43

м. Біла Церква, вул. Ярослава
Мудрого, 37

Магазин «Кінськ»

тел.: 067-859-94-11
м. Біла Церква, бульв.
Олександровський, 10 А

ЧЕРНІВІЦЬКА

МОРОЧКОВСЬКА
Лариса Анатоліївна
моб. тел.: 097-386-50-57
м. Чернівці, вул. Франка, 20,
ЧОППО

ЧЕРНІГІВСЬКА

Магазин «Підручники»
служб. тел.: 046-261-40-21;
моб. тел.: 098-942-94-29,
063-550-94-63

м. Чернігів,
вул. Хлібопекарська, 29

Замовлення книжок по області

моб. тел.: 068-376-33-00
(Віктор)

СУМСЬКА

СОБІНА Ганна Дмитрівна
моб. тел.: 099-036-26-10;
098-661-22-19
м. Суми, вул. Сірка, 10
(1 поверх)
Сумський обласний інститут
післядипломної педагогічної
освіти

Кінський магазин
«Шкільний світ»
м. Суми,
вул. Римського-Корсакова, 5

ТЕРНОПІЛЬСЬКА

СПІЛЬСЬКА Ірина
Михайлівна
служб. тел.: 035-243-57-83;
моб. тел.: 097-523-59-39
м. Тернопіль,
вул. Кривоніс, 7 А,
ТОКІ ППО,
бібліотека

ХЕРСОНСЬКА

Магазин «Кінськість»
КВ НЗ «Херсонська академія
першої освіти»
моб. тел.: 099-270-28-92 (Ірина),
066-920-52-67
e-mail: kmeridian@ukr.net
м. Херсон, вул. Покришева, 41,
Магазин «Учбова книга»
тел.: 0552-22-25-10;
095-162-37-27
м. Херсон,
вул. Преображенська, 22

Магазин «Учбова книга»
м. Херсон, вул. Куїнка, 135
тел.: 055-234-22-90

Замовлення книжок по області
моб. тел.: 066-564-96-53 (Ірина)

ХМЕЛЬНИЦЬКА

ГУДІВ Віктор
моб. тел.: 097-354-10-95
Кінська крамниця
м. Хмельницький,
вул. Озерна, 14

ЧЕРКАСЬКА

БОНДАРЕНКО
Олена Андріївна
служб. тел.: (0472) 64-76-22;
моб. тел.: 097-773-79-50
м. Черкаси,
вул. Білогірська, 38/1,
ЧОППО

МАЛІЇВСЬКА

Ільїна Ірина
моб. тел.: 067-918-74-92
м. Умань, вул. Стропійська

ЧЕРНІВІЦЬКА

МОРОЧКОВСЬКА
Лариса Анатоліївна
моб. тел.: 097-386-50-57
м. Чернівці, вул. Франка, 20,
ЧОППО

ЧЕРНІГІВСЬКА

Магазин «Підручники»
служб. тел.: 046-261-40-21;
моб. тел.: 098-942-94-29,
063-550-94-63
м. Чернігів,
вул. Хлібопекарська, 29

Замовлення книжок по області

моб. тел.: 068-376-33-00
(Віктор)

Шкільний світ. Класичний комплекс

Встигніть передплатити вигідно!

Передплатний індекс:
35266

<https://cutt.ly/EbuICk7>

Знижка 30%

Тільки найкращі матеріали:

актуальні інноваційні практичні

управлінців

предметників

психологів

вигідно орієнтовано професійно
на виховання

Газети
для всієї школи

Раз на місяць
отримуйте найкращий
педагогічний
контент